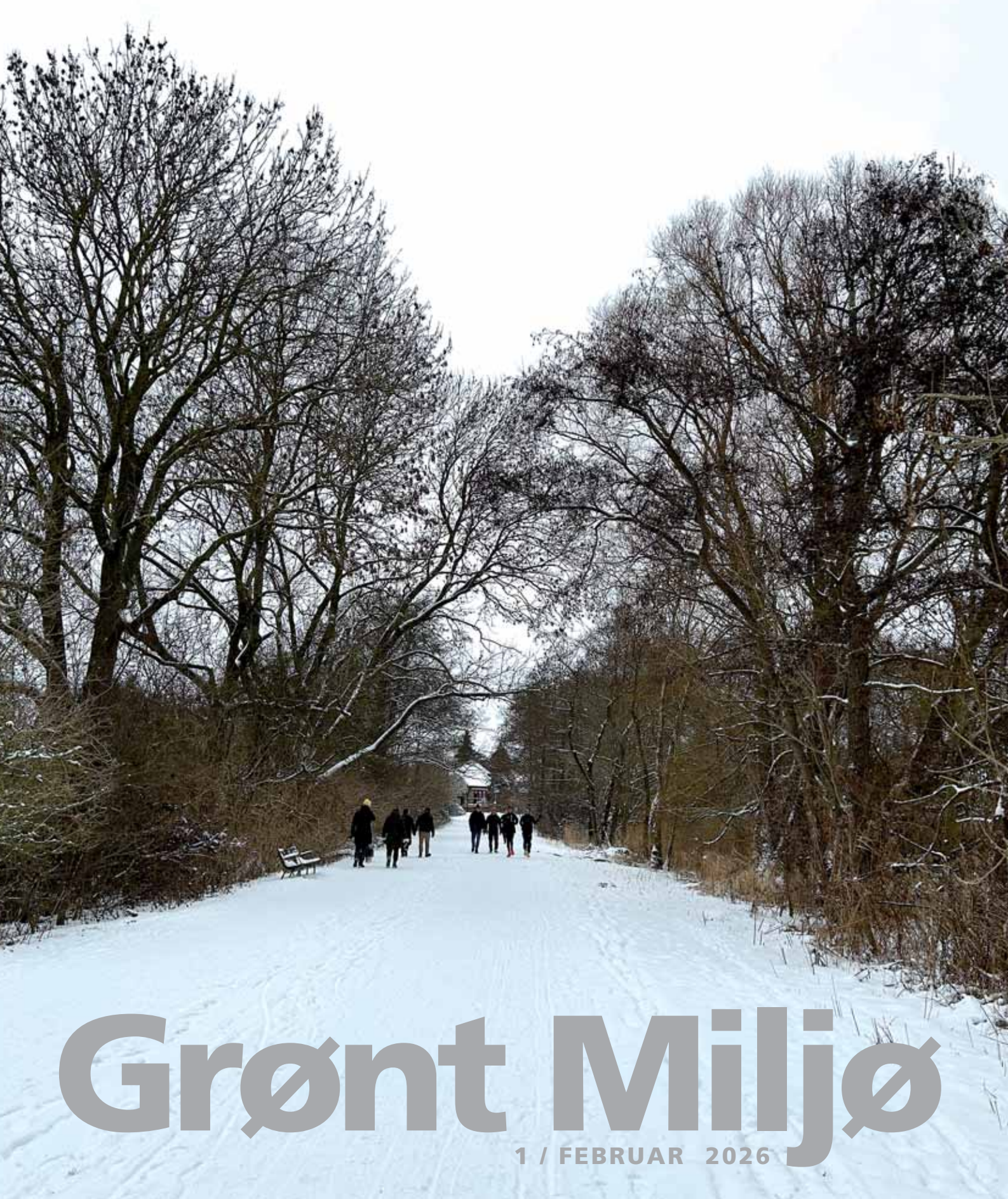

Grønt Miljø

1 / FEBRUAR 2026

• Så fik vi endelig vinter. Sneen og isen tilførte natur og landskab en særlig kvalitet vi snart sjældent oplever, men som virker så meget stærkere.

Svampesnuseri

Naturplejehunden Alfa er efter hård træning effektiv til at finde træer med kulsvamp. 4

Grønne lokalplaner

Sønderborg Kommune bruger juraen til at redde træerne når byen udvikler sig. 14

Rødder og rør

Forsyning og forskere viser hvordan man undgår konflikter og får plads til begge. 18

Diagnoserne

ADHD, autisme og angst stiller både krav og giver muligheder i arbejdslivet. 28

Køb dine barrodsplanter hos
Birkholm Planteskole

Følg med på Instagram

BIRKHOLM

| Birkholm Planteskole A/S | Farremosen 4, 3450 Allerød |
| Tlf. 4817 3126 | mail@birk-holm.dk |

Det grønne tag på Copenhill

Noget af det vildeste, vi har lavet!

På Copenhill kan du lege året rundt. Det er ZinCo-systemer,
der danner skibakken, hvor du kan stå på ski sommer og vinter.

Glædelig jul & godt nytår

ZinCo Danmark A/S · Tlf. 86 28 04 66 · salg@zinco.dk · www.zinco.dk

engcon

Effektivitet =
arbejdsglæde

ENGCON TILTROTATOR

engcon Denmark A/S

Knarreborgvej 19A, Verringe DK-5690 Tommerup

Tlf. + 45 70 20 13 50 | info@engcon.dk | www.engcon.dk

KØBENHAVNS
UNIVERSITET

FORDI VIDEN IKKE KOMMER AF SIG SELV

FA DEN NYESTE VIDEN OM:

- NATURPLEJE
- SKADEDYR
- STORMFLODER
- BYUDVIKLING
- BIODIVERSITET
- MIKROHABITATER
- FRILUFTSLIV
- BYTRÆER

TEGN ABONNEMENT PÅ
VIDENTJENESTEN.DK

DÆKBARK FRA KOLD
TRANSPORT- & HANDELSFIRMA

- **SORTERET BARK:**
DÆKBARK 40 (20-80 mm) Fyr
DÆKBARK 20 (10-30 mm) Fyr/Gran
- **FALDUNDERLAG:**
DS-godkendt faldsand
LEGEARK (20-60 mm) Gran
- **USORTERET BARK:**
REKET DÆKBARK Gran (0-120 mm)
BARKSMULD (0-10 mm) til jordforbedring
- **FLIS OG SPHAGNUM:**
TRÆFLIS (20-50 mm)
RIDEBANEFLIS
SPHAGNUM grov/fin

DÆKBARK FRA KOLD
DANMARKS STØRSTE BARKLEVERANDØR

HØVEDKONTOR:
Vognmand Kold A/S
Stærkindevej 37,
Vindinge
4000 Roskilde
Tlf. 9839 2722

Tlf. 4635 0531
fax 4635 2199
E-mail: Salg@kold-bark.dk
www.kold-bark.dk

LAGER PÅ SJÆLLAND
LAGER PÅ FYN
LAGER I JYLLAND

**SPECIALPRIS VED
STØRRE LEVERANCER**

KOMMENTAR

DE GRØNNE LOVRAMMER

Der lød et kollektivt gisp da landskabsarkitekt i Sønderborg Kommune Henriette Bonde holdt sit indlæg på Bytræseminaret den 12. november. Her fortalte hun om hvor meget fagets lovrammer kan bruges til at beskytte byens træer og få nye. Vi er så vant til at bytræerne som regel har et projekt- eller driftsorienteret afsæt, at vi nærmest har glemt de lovmæssige rammer i f.eks. planloven og dens krav til bl.a. kommune- og lokalplanlægningen.

Med de seneste ændringer i planloven er mulighederne endda blevet bedre. Kommunerne kan optage bestemmelser om ubebyggede arealer, herunder terrænregulering, naturforhold, bevaring af beplantning, beplantningsforhold mv. Det implementeres i lokalplanerne der traditionelt har handlet om byggerier og arealer, men nu kan få en grønnere retning. Lokalplanens redegørelse giver ekstra muligheder. I lokalplanområdet kan man f.eks. udpege bevaringsværdige træer, fastlægge respektafstande ved anlæg og opstille konsekvenser ved overtrædelse, bl.a. genplantning. Der kan stilles krav om at beskytte træer uden for lokalplanområdet og stilles krav om nye træer, f.eks. som forudsætning for at ibrugtagning af byggeri.

Bruges lokalplanerne rigtigt kan man komme på forkant med EU's naturgenopretningsforordning der ubemærket trådte i kraft 18. august 2024. Ifølge artikel 8 om bynatur må der senest i 2030 ikke være tab af byernes grønne arealer eller af trækronedækket set i forhold til 2024. Det er dermed ikke et politisk valg at prioritere træer. Det er en politisk bindende forpligtelse med en samlet europæisk målsætning og i øvrigt en skærpet faglig udfordring, som Eyal Peleg skriver i sin klumme.

Ikke kun lokalplanerne giver os muligheder for redde træerne eller få nye: Vi kan udvikle en træstrategi eller træpolitik, udpege bevaringsværdige træer, værdisætte træer, frede træer, opstille vilkår i nedrivningssager, udvikle egne standarder der går længere end EU og lokalplaner, opstille krav til beplantning når kommunale arealer sælges, scree-ne projekter for at se om der er værdifuld plantning i lokalplansager. Henriette Bonde havde mange gode idéer.

Vores fag har mange sider der hver især bidrager til de bæredygtige grønne resultater, og en af siderne er de lovmæssige rammer. De skal vi naturligvis bruges så meget som muligt. Helt ind til den grå zone som den friske medarbejder fra Sønderborg Kommune opfordrede til. Den medarbejder der sidder og roder med dét, ser måske ikke nødvendigvis særlig grøn ud, men er nok den allergrønneste af os alle sammen. **SØREN HOLGERSEN**

Grønt Miljø grontmiljo.dk facebook.com/grontmiljo

Redaktion: Søren Holgersen, ansv. (sh). SH@dag.dk. Tlf. 2065 1507.

Lars Lindegaard Thorsen (lt). LLthorsen@gmail.com. Tlf. 6116 9394.

Abonnement: Randi Salzweidell, RS@teknovation.dk. Tlf. 4613 9000.

Annoncer: Steen Lykke Madsen, Teknovation ApS. SL@teknovation.dk. Tlf. 3035 7797. Tlf. 4613 9000.

Udgiver: Danske Anlægsgartnere

Tryk: Jørn Thomsen Elbo A/S. Trykoplæg: 4.200.

Nettooplag: 1.7.24-30.6.25: 4.009 ifølge Danske Medier. Medlem af Danske Medier. 43. årgang. ISSN 0108-4755.

Grønt Miljø er et magasin om planlægning, anlæg og drift af have, park og landskab. I 8 årlige numre skriver vi for fagfolk i privat eller offentlig virksomhed, fagets kunder, leverandører og uddannelsessøgende. Årsabonnement: 450 kr. inkl. moms. Kollektive abonnementer kan aftales.

En hund med næse for kulsvamp

TRÆPLEJE. Den sorte labrador Alfa er efter flere års træning blevet en naturplejehund der kan opsnuse stor kulsvamp og dermed blive et effektivt værktøj i træplejerens værktøjskasse

Af Iben M. Thomsen,
Anette B. Vinter og Helle Kublitz

Kulsvamp er svær at opdagge, men det er muligt at få hjælp fra specialtrænede hunde der kan snuse sig frem til den farlige svamp. I det hele taget er hunde en mulighed man som arealforvalter kan drage fordel af når man skal kortlægge planter, dyr eller svampe i naturen.

Det kunne man bl.a. se på Bytræseminaret i november hvor et samarbejde mellem en svampeekspert og erfarne hundeførere ledte til et af de mere kuriøse indslag på seminaret. Den sorte labrador Alfa var på scenen og viste sine evner til at opsnuse kulsvamp, både frugtlegemer og råd.

Den anderledes svamp

Stor kulsvamp (*Kretschmaria deusta*), ofte blot kaldet kulsvamp, er en blandt mange vednedbrydende kulkerne-svampe der hører hjemme

blandt sæksporesvampene (*Ascomycota*). Kulsvamp er imidlertid den eneste der optræder som parasit på levende træer. Så godt som alle øvrige vednedbrydende ascomyceter i Danmark optræder kun på dødt ved og giver ikke anledning til risikotræer.

Kulsvampens indfaldsveje er typisk sår på stammebasis, rodudløb og rødder i jordoverfladen. Råddet er koncentreret i det nederste af stammen og toppen af de store holderødder. Råddet er en gråmuld hvor cellulosen nedbrydes på en sådan måde at cellevæggene bliver fyldt med huller. Det er grunden til at råddet er næsten umuligt at detektere med soniske rådmålere der sender lyd gennem træer. Her duer kun fysisk rådmåling hvor en tynd nål bores ind i træet.

Til sidst knækker det svampeangrebne træ lige omkring jordoverfladen og falder i fuld længde til fare for omgivelserne. Træer med kulsvamp er

desuden ubehagelige at fælde da faldretningen er uforudsigelig. Faktisk kan træer med kulvampråd være farlige at fælde før de er i risiko for at vælte.

Svær at se og opdage

På risikotrækurser og i publikationer om risikotræer gør vi derfor en del ud af kulsvamp. Herunder hvordan man opdager frugtlegemer og genkender svampen. For modsat de fleste andre svampe der er involveret i skabelsen af risikotræer, har kulsvamp små og ofte godt skjulte frugtlegemer. De sidder typisk inde mellem rodudløb, og der er mange forvekslingsmuligheder. Omkring halvdelen af de henvendelser om kulsvamp der kommer til Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning pr. mail og sms, viser sig at være falsk alarm.

Et andet problem ved kulsvamp er at frugtlegemer dukker op på et vilkårligt tidspunkt i rådførløbet. Man kan af og til opleve små frugtlegemer på træer hvor der endnu ikke er udbredt råd i stammebasis.

Men det sker også at der kun er få eller slet ingen frugtlegemer på træer med udbredt kulvampråd, selv i de tilfælde hvor kulsvampens angreb er nået helt ud til barken.

Så ser man måske de såkaldte 'indsunkne' barkområder selv om fænomenet i virkeligheden skyldes at vækstlaget under barken er dræbt af svampen så området ikke følger med resten af træets tykelsesvækst.

Gode huskereglere

Et vitalt træ med et enkelt mindre frugtlegeme, f.eks. mellem ellers sunde rodudløb, vælter sandsynligvis ikke. Gode huskereglere er at handling er nødvendig i disse tilfælde:

- Der er massiv forekomst af kulsvamp frugtlegemer et eller flere steder.
- Der er tre eller flere frugtlegemer fordelt omkring stammens basis.
- Der er kraftige kronesymptomer sammen med forekomst af kulsvamp.

Den sidste huskeregel skyldes at kronesymptomer indikerer et uvitalt træ idet kulsvamp sjældent selv udløser tyndløvet krone. Hos svækkede træer er der risiko for at rådudviklingen går hurtigt og dermed tabet af stabilitet.

Hund kommer til hjælp

Der er sjældent andre tegn end frugtlegemer på kulsvampens tilstedeværelse. Derfor er det nødvendigt at inspicere stammebasis grundigt for det sorte fællesstroma og specielt

- ◀ • Klassisk sammenbrud i bøg med udbredte angreb af stor kulsvamp. I eksemplet til venstre er sammenbruddet sket i stammebasis, og til højre er bruddet sket i de store rødder så dele af rodkagen kommer med op. Fotos: Iben M. Thomsen. ▼

• Naturplejehunden Alfa tjekker lindevejtræer for kulsvamp. Bemærk fodposer af stødskud som gør eftersyn vanskeligere, men i mindre grad for hundens næse end menneskers øjne. Foto: Hans M. Hedelund.

• Det sikreste tegn på stor kulsvamp er sporepuderne med grå midte og hvid kant, men de er kun fremme i kort tid, som regel i april-maj. De sorte skorper der har givet svampen navn, ses hele året. Med en god lup kan man se de små 'prikker' på de bløde buler, det er mundingerne af de egentlige frugtleger (perithecier) der er nedsænkede i det sorte fællestroma. Foto: Iben M. Thomsen.▼

mellem rodudløb hvilket er tidskrævende og forbundet med en vis usikkerhed.

Alle disse forhold gør at blandt alle de typiske risikotræ-svampe er kulsvamp sværest at opdage. Så det var meget interessant da der kom en henvendelse om en potentiel kulsvamphund fra folk med erfaring i at optræne hunde til at finde specifikke ting i naturen, f.eks. invasive arter som bjørneklo eller beskyttede dyr som flagermus og hasselmus.

Oplæring af en hund til at finde kulsvamp forudsætter at hunden med sikkerhed kan

opsnuse kulsvampens kønnede og ukønnede former. Endnu vigtigere er det at træer *uden* kulsvamp undersøges og afvises hurtigt og sikkert. Heri ligger den store besparelse af tid ved tilsyn af træer, og man kan undgå yderligere undersøgelser og unødige fældninger.

Oplæring af Alfa

Da Alfa var 4 måneder begyndte hans ejer, certificeret naturplejehundefører Anette Bach Vinter, den basistræning som er altafgørende for en specialsøgshund - eller en naturplejehund som det kaldes når den er trænet til at finde dyr, planter og svampe.

Hunden bliver oplært i at markere på den relevante færtkilde og i at blive dirigeret. Denne type hund skal kunne arbejde i alle miljøer og får derfor også en grundig miljøtræning, så den kan abstrahere fra forstyrrelser i omgivelserne, f.eks. trafik, mennesker og andre dyr.

Da Alfa var 3 år gammel, blev Anette kontaktet af Hedelund Hunde og blev forespurgt om muligheden for at

træne Alfa på stor kulsvamp. I samarbejde med Iben M. Thomsen, seniorrådgiver på Københavns Universitet, startede Alfa sin færtindlæring på kønnede og ukønnede frugtleger samt på råd fra ved. Anette har trænet Alfa på stor kulsvamp i 2½ år. Han er certificeret som naturplejehund via en engelsk organisation og er klar til operative opgaver.

I søget (søgningen) på stor kulsvamp skal hunden kunne dirigeres over større afstande og den skal kun søge på de træer som er relevante for den specifikke opgave. Den skal lære at søge hele vejen rundt om hvert træ så det sikres at alle relevante områder bliver undersøgt.

En meget vigtig læring er at hunden ser bort fra andre svampe som naturligt vokser på træer. Derudover skal den se bort fra andre færtkilder som findes i naturen, f.eks. blade, dyrekskrementer, grene, jord mv.

Fordele og begrænsninger

Alfa kan bruges hele året, dog højst 4 timer pr. dag inkl. pau-

• Massiv forekomst af kulsvampfrugtleger ved foden af en bøg. Det kan man let se uden at bruge en hund. Fotos: Simon Skov.

ser, afhængig bl.a. af miljø, vejret, størrelse på træerne samt antallet af træer. Er det 20 træer på linje eller et stort område med spredte træer?

Alfa reagerer også på opskåret ved med kulsvamp råd, men det er endnu ikke klart om hunden kan detektere et indre råd i stående træer uden frugtleger. Her kræves yderligere afprøvninger.

En hund som er trænet til at finde stor kulsvamp, kan ikke samtidig bruges til at finde andre svampe da føreren med sikkerhed skal kunne identificere fundet. Hunden kan heller ikke bruges til at finde f.eks. flagermus eller egern der også er tilknyttet træer. Her må anvendes andre specialtrænede naturplejehunde.

Hvis et træ har en massiv ydre forekomst af kulsvamp eller udbredte plamager af frugtleger flere steder, kan hunden blive forvirret over det

store omfang af fært, og hvor han skal markere. Men sådanne træer bør opdages uden brug af en specialsøgshund.

En trænet hunds næse er langt mere følsom og kan tjekke for kulsvamp hurtigere og med større sikkerhed end et menneskes øjne. Naturplejehunden vil være særligt nyttig til at opdage små og næsten skjulte forekomster af kulsvamp frugtleger, dvs. give et forvarsel.

Den væsentligste fordel ved hunden er at inspektion for frugtleger kan ske hurtigt, ikke mindst afvisning af forekomst. En naturplejehund har desuden nemmere ved at arbejde på skrånninger og ved træer omgivet af anden beplantning, dog ikke vækster med lange torne.

Den samlede vurdering

Når hunden har markeret et eller flere steder på et træ, bør

de afmærkes med f.eks. spraymaling til brug ved den opfølgende vurdering af træet. Naturplejehundeteamet kan alene vurdere om træet er angrebet af kulsvamp, dvs. afvise eller påvise.

Teamet kan heller ikke vurdere graden af angreb eller træets samlede tilstand og stabilitet. Derfor skal de fundne træer have en vurdering efter at hundens arbejde er udført.

Med oplysninger fra naturplejehunden i hånden udføres det følgende tilsyn med fokus på de markerede træer. Husk at træer der er frikendt for kulsvamp, stadig kan have andre, nok så åbenlyse problemer. I den samlede vurdering af træer med kulsvamp kan det være en fordel selv at bekræfte forekomst af frugtleger, med lup om nødvendigt.

Alt efter placering og omfang af kulsvamp, træets øvrige tilstand og risikovillighed på stedet besluttet en handling. Det kunne være et skærpet tilsyn hvis træets stabilitet vurderes som acceptabel. Det kunne være en fysisk rådmåling hvis det indre råd ønskes kortlagt. Eller det kunne som sidste udvej være en fældning.

Husk at resultatet af enhver inspektion af træer for kulsvamp og andre vednedbrydende svampe er et øjebliksbillede. Det gælder uanset om man bruger hund eller selv udfører inspektion. Tilsyn skal gentages med jævne mellemrum, især for gamle træer på steder med megen færdsel. □

KILDER

Skov, S.; Thomsen, I.M. (2024): Risiko-træer. Forlaget Grønt Miljø.
Skov, S.; Thomsen, I.M. (2026): Fysisk rådmåling i bytræer. Park og Landskab Videnblad 5.26-40. Videntjenesten.ku.dk
Thomsen, I.M.; Skov, S. (2007): Vurdering af risikotræer 5. Park og Landskab Videnblad 5.26-26, Videntjenesten.ku.dk
Thomsen, I.M.; Skov, S. (2007): Tøndersvamp og kulsvamp. Park og Landskab Videnblad 5.26-07, Videntjenesten.ku.dk
Thomsen, I.M.; Skov, S.; Vinter, A.B.; Kublitz, H. (2026): Opsporing af kulsvamp med hund. Park og Landskab Videnblad 5.26-41. Videntjenesten.ku.dk
Naturplejehunde.dk.
Lantra.co.uk. Bosh.nu.

SKRIBENTER

Iben M. Thomsen er seniorrådgiver på Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. Anette Bach Vinter, NPH Team, og Helle Kublitz er certificerede naturplejehundeførere.

FRA BYTRÆSEMINARET

Artiklens basis er Iben M. Thomsen og Anette B. Vinters indlæg på Bytræseminar 2025. I Grønt Miljø i december var der en kort reportage med alle indlæg samt en enkelt lang om bytræarboretet. I dette nummer bringes yderligere fire uddybende artikler.

- De gule cirkler indikerer typiske 'indsunkne' barkområder der bør give mistanke om et bagvedliggende råd. Især hvis der er forekomst af kulsvamp frugtleger et andet sted på træet (som i det venstre eksempel). Mistanken bekræftes når de grå sporepuder pludselig dukker op på den døde bark (højre eksempel). Dette træ væltede kort efter billedet blev taget, og der var ikke andre symptomer trods udbredt kulsvamp råd i rødder og stammebasis. Fotos: Iben M. Thomsen.

Vi er anlægsgartnere
– først og fremmest. Men
vi er også cykelryttere,
engagerede dyrevenner
og stolte forældre.

Vi tror på, at balance og
det gode arbejdsliv
er lig med kvalitet,
i alt det vi laver.

**Anlægsgartner,
anlægsstruktør
eller rør lægger?**

Ring på 54 33 92 37
og bliv en del
af holdet.

MØLLERLØKKEGAARD

møllerlokkegaard.dk

MØLLERLØKKEGAARD

Anlæg for mennesker og natur

Naturplejehunde hedder det på dansk. Conservation Detection Dogs eller Wildlife Detection Dogs hedder det på engelsk. Det er i alle tilfælde hunde der er specialtrænede til at kunne bidrage effektivt med kortlægning af planter, dyr eller svampe i naturen.

Om planten eller dyret er invasivt eller hjemmehørende, beskyttet eller måske endda rødlistet, er hunden egentlig helt ligeglad med. Det er kun i menneskers verden at det har en betydning.

Hunden lever i en verden af dufte, og den orienterer sig primært via sin helt unikke lugtesans. Selv dyr, planter eller svampe som vi mennesker ikke synes lugter af noget, kan hunden skelne mellem da dens lugtesans er cirka 100.000 gange bedre end vores.

Hundens targetfært

Derfor lader hunden sig heller ikke distrahere af at eksempelvis planter eller svampe visuelt kan ligne hinanden for os mennesker, for færtsignaturen fra en plante til en anden eller fra en svamp til en anden er helt forskellig for hunden. Det svarer lidt til at karry og gurkemeje er let at forveksle visuelt, men duften er meget forskellig.

Derfor er færtdindlæring af det som på fagsprog kaldes hundens targetfært, meget vigtigt. Hunden skal lære at

• Den sorte labrador Alfa under træning med kulsvamp. Små prøver gemmes i færtneutrale beholdere så hunden kun kan bruge sin næse under søget. Foto Anette B. Vinter.

NATURPLEJEHUNDE

De specialtrænede hunde kan bidrage til at kortlægge planter, dyr eller svampe i naturen, og de slår de mest højteknologiske apparater

Af Jette og Hans M. Hedelund

genkende sin targetfært, men den skal også lære at adskille targetfærten (diskriminering) fra alle de andre sanseindtryk som hunden møder i den natur den senere skal arbejde i.

Desuden er det helt essentielt at naturplejehundeføreren også får en grundig uddannelse, for hund og fører udgør sammen et team der skal supplere hinanden. Hundeføreren skal bl.a. sørge for at arbejdet kan udføres sikkert for både hunden, sig selv, for andre mennesker som færdes i området, og naturligvis for de dyr som lever i området.

Derfor er det vigtigt at Naturplejehundeføreren har gjort et grundigt stykke forarbejde inden et søg iværksættes. Desuden skal hundeføreren have et indgående kendskab til den givne targetfærts biologi og livscyklus.

Hvert år op til prøve

For at en hund og en fører til sammen må kalde sig for et

naturplejehundeteam, er der krav om at de hvert år skal op til en prøve som skal dokumentere at teamet har de kvalifikationer som der kræves af BOSH, Brancheorganisationen for Specialsøgshunde.

Prøven består af en teoretisk prøve, en opgave med færtdiskriminering og færtdiskriminering samt en praktisk prøve i et område som er retvisende for den natur som teamet udfører sine opgaver i.

Ved prøven må hunden ikke lave falske markeringer. Desuden skal den finde og påvise alle de fund som er gemt i området og lave det som kaldes en passiv markering - altså et tydeligt synligt signal til hundeføreren som udføres ved at hunden står eller sidder fuldkommen stille og kigger på fundet ind til at den får andet at vide.

Naturplejehundeteamet har en time til at afsøge hele området og bliver undervejs bedømt af en uafhængig censor,

udpeget af BOSH. I princippet kan alle hunderacer godkendes som Naturplejehunde bortset fra de racer som jager på synet. Men erfaringsmæssigt er nogle hunderacer bedre egnede end andre, og derfor vil man som regel se jagt- eller hyrdehunde i dette fag.

God fysik og sundhed

At være naturplejehund kræver god fysik og sundhed. Derfor stilles der også krav om at hunden tilses af en dyrlæge mindst to gange om året, og at den efter hver opgave undersøges grundigt for skader, sår eller rifter af hundeføreren selv.

Grunduddannelsen som naturplejehund tager cirka 12 måneder, men derefter skal der stadig trænes og lægges på så hunden hele tiden udvikler sig. Der er ikke nogen særlige krav til hundeføreren, men hvis denne har en operativ baggrund som hundefører, er det en stor fordel.

Det vigtigste er at man har dedikation og lyst til at udvikle et fagområde som stadig er ukendt for de fleste i Danmark, men som har et kolossalt potentiale. En hund er i princippet en selvbevægende terrængående sensor der på alle parametre overgår selv de mest højteknologiske apparater som er på markedet i dag.

Naturplejehunde kan simpelthen dække meget større områder, mere effektivt og på meget kortere tid sammenholdt med de gængse metoder som anvendes i felten i dag. Derfor skal naturplejehunde ses som et ekstra værktøj i biologens eller arealforvalterens værktøjskasse. Et værktøj som kan gøre indsamling af data mere effektiv og økonomisk mere rentabelt. □

UDDANNELSE OG YDELSER

Uddannelse og tjenesteydelser inden for naturplejehunde tilbydes af HedelundHunde der er hjemmehørende i Nordsjælland, men dækker hele landet. Hedelundhunde.dk,

SKRIBENTER

Jette M. Hedelund er certificeret naturplejehundefører og ejer HedelundHunde. Hans M. Hedelund er certificeret naturplejehundefører hos HedelundHunde.

AO ER EN STOLT OG AKTIV DELTAGER I

DAG PARTNERSKABSNETVÆRK

Vi ønsker hele tiden at udvide vores sortiment til Danske anlægsgartnere så deres dagligdag bliver nemmere.

Her har vi vist nogle af vores nyeste skud på stammen fra AO til DAG - Jordens bedste håndværkere.

Se nærmere på AO.dk eller kontakt din nærmeste håndværkerbutik.

Er der noget du mangler i vores sortiment? Så send meget gerne en mail til hek@ao.dk

Træerne trives fint i skybrudsvejvand

AFLØB. Forskere og Frederiksberg Kommune viser at regnbedenes træarter tåler mosten

Af Simon Skov og Morten Ingerslev

Man skulle måske tro at gadetræer der modtager vand fra regnbede får for meget vand med for meget salt og andre stoffer som træerne ikke bryder sig om. Men det lader til at træerne indtil videre trives fint med forholdene.

Det viser et projekt hvor Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på Københavns Universitet og Frederiksberg Kommune i en årrække har samarbejdet i krydsfeltet mellem regnvandshåndtering og træer. Projektet har forskellige underprojekter med det til fælles at universitetet dokumenterer anlæggenes effekt på jord, jordvand og træer.

Projektet er ikke tilrettelagt som et forskningsprojekt, men som en række udførte anlæg til regnvandshåndtering inklusiv forskellige træplantninger som bliver monitoreret. Nogle af

anlæggene omfatter permeabel asfalt som tillader regnvand at sive ned gennem asfalten så vandet kan bidrage til jordfugten i rodzonen hos vejtræerne. Der indgår også forskellige udformninger af plantebede både med og uden direkte tilledning af regnvand.

De forhold som bytræer udsættes for, kan udfordre træernes vækst og sundhed. Overvågningen af træerne kan bl.a. vise om saltbelastningen og vandbalancen i et plantebed med tilførsel af vejvand er acceptabel for et træ.

Træer skal være vitale

Isoleret set er det ikke et mål at vejtræer skal vokse hurtigt, men de skal være vitale. Et vitalt træ har mørkegrønne blade i normal størrelse og har så mange at kronen er tæt. Vitale træer giver stor værdi både æstetisk, biologisk og med hensyn til klima og miljø.

Gade	Træ	Jord	Vand
Madvigs Allé	pyramideavnbøg	FLL1	cykelsti/fortov
Mariendalsvej	pyrdkirsebær	tre forskellige	bed/permeabel
Ærøvej	akselrøn	FLL1	stort bed
Holger Danskes Vej	sølvind	muld, kassetter	bed
Nordre Fasanvej	stilkeg	FLL2	vejvand
Rahrbecks Allé	fuglekirsebær	pimpsten	fortov/vejvand

• På de seks gader er der plantet træarter i forskellige jordtyper. Desuden er der forskel på tilførslen af regnvand. Nogle træer får kun vand når det regner direkte ned i bedet. Andre træer får vand fra omgivelserne, og som løber ned i bedet.

Desuden har vitale træer energi til at modstå mange af de udfordringer som et bytræ udsættes for. Det energioverskud som et vitalt træ har, medfører som udgangspunkt også at træet vokser. Derfor er tilvækst en god måde at aflæse træernes vitalitet på.

Gror på alle parametre

På de seks gader er der plantet forskellige træarter i forskellige jordtyper. Desuden er der forskel på tilførslen af regnvand. Nogle træer kun får vand når det regner direkte ned i bedet. Andre træer får vand fra omgivelserne som løber ned i bedet.

Som det ses på figur 1, hvor stammeomkredsen er målt, er træerne i stabil vækst på alle veje. Det kan ikke afgøres om forholdene eller træarten er

årsagen til de forskellige vækstrater. Det må blot konstateres at træerne har en stabil tykkelsestilvækst på alle gader. Størst tilvækst er der på Ærøvej hvor der er plantet seljeron i FLL1-jord i et stort lukket bed.

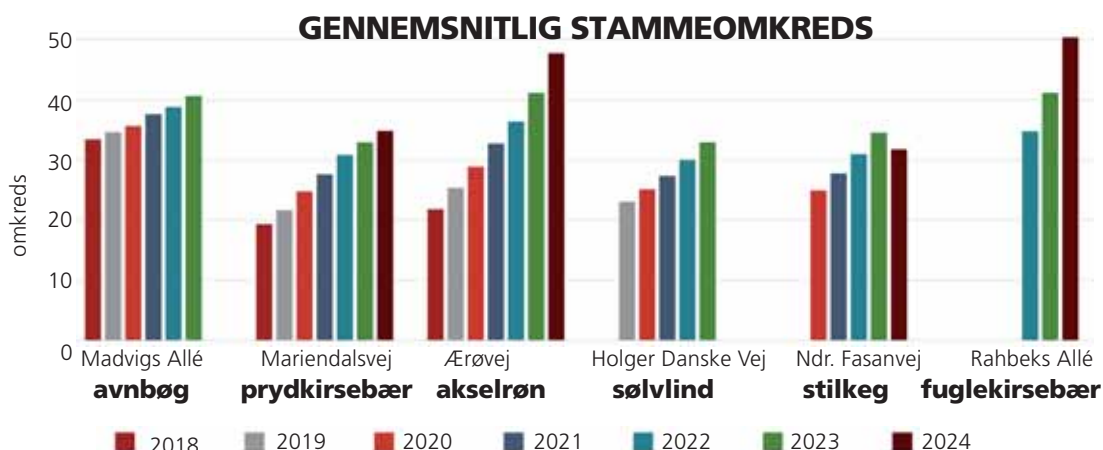
Træernes højdevækst følger samme tendens, men er en mere varierende parameter end omkredsen.

Også kronernes densitet er målt. Det er set digitalt via fotobehandling. Det er et fælles træk for alle gader at trækroenerne har mindre densitet de første 2-3 år efter plantning i forhold til senere. Den nedsatte kronedensitet tilskrives træernes etableringsperiode, hvor rod/top-forholdet er i ubalance. Efter etableringsfasen opnås en densitet på 80-90%.

Træernes sundhed vurderes også, og her ligger pyrdkirsebær og akselrøn som topscorere mens alle øvrige beplantninger kommer lige efter. Alle overvågede træer vurderes at have god vitalitet og god vækst. Der er således ikke enkelte arter eller etableringsforhold der vurderes at være uegnede til vejtræer.

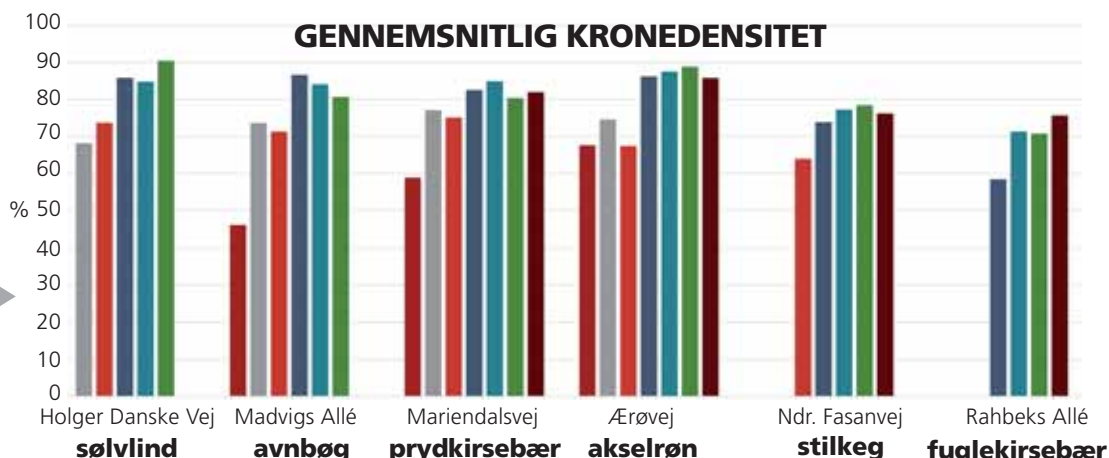
Massiv fordampning

På Rahrbecks Allé står der fuglekirsebær i særlige bede som er opbygget over et kar med

• Hvor stammeomkredsen er målt, er træerne i stabil vækst på alle veje. Det kan ikke afgøres om forholdene eller træarten er årsagen til de forskellige vækstrater. Det må blot konstateres at træerne har en stabil tykkelsestilvækst på alle gader.

• Det er et fællestræk at trækroenerne har mindre densitet de første 2-3 år efter plantning i forhold til senere. Det tilskrives træernes etableringsperiode. Efter etableringsfasen opnås der en densitet på 80-90%.

• På Rahbeks Allé fordampner fuglekirsebærtræerne i gennemsnit 2700 liter vand pr. år. Omregnet til regnopland svarer det til den nedbør der falder på 3-5 m².

tilløb af vejvand. Vandet tilføres den pimpstensrige vækstjord nedefra hvilket forventes at sikre en vis jordfugt i rodzonen. Træerne er forsynet med en sap-flow-måler der ved hjælp af varmeimpulser kan måle træernes vandtransport.

En grundig undersøgelse af træernes vandforbrug viser at træerne har betydelig variation fra træ til træ og fra år til år. Der ses ikke en tydelig stigning i takt med at træernes etableringsfase overstås. Træerne fordampner i gennemsnit 2700 liter vand pr år. Omregnet til regnopland svarer forbruget til nedbøren der falder på 3-5 kvadratmeter.

Når fordampningen korreleres med klimadata, ses det at solindstrålingen har den største indvirkning på træernes vandforbrug. Solindstrålingen korrelerer også med luftfugtigheden som dog også påvirkes af nedbør. □

SKRIBENTER

Simon Skov er seniorrådgiver på Skovskolen og medindehaver af rådgivningsfirmaet Bioskov Træer og natur. Morten Ingerslev er lektor på Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på Københavns Universitet.

FRA BYTRÆSEMINARET

Artiklen refererer skribenternes indlæg på Bytræseminar 2025. I Grønt Miljø i december blev der bragt en kort reportage med alle indlæg samt en enkelt uddybende om bytræarbejdet. I dette nummer bringes yderligere fire uddybende artikler.

Klipbare blomster i en robust græsplæne

Pift din græsplæne op!

GRASS TECHNOLOGY

- Blomster der kan klippes
- Forøget biodiversitet
- Bekymringsfri vedligeholdelse
- En robust græsplæne

For mere information, scan QR-koden.

Vibeke Kirk Pallisgaard 22 52 85 64
Michael Møller Larsen 21747699
Henri Beck Poulsen 21270436
Finn Linnet Juul 40165073

Sparsom grandækning

Med ønsker til mere bæredygtighed stilles der spørgsmålstejn ved den klassiske driftsaktivitet

Grandækning er en traditionel drift på gravstederne, men den er nu ved at blive tilpasset de aktuelle krav til bæredygtighed og klimaaendringer. Sådan er det i hvert fald på Grøndalslund Kirkegård i Rødovre, skriver kirkegårdsleder Charlotte Nordman i Kirkegården 5/2025. Her er fuld grandækning ved at blive erstattet af en mere bæredygtig praksis med en mere sparsom brug af gran.

Årsagen til at bruge grandækning er ifølge Nordman praktisk, nemlig at beskytte sårbare planter, f.eks. remonterende roser, mod hård og langvarig frost. Og en sådan frost har vi sjældent i dag. Vi har fået lunere vintre der ikke kræver grandækning for at beskytte sårbare planter.

Charlotte Nordman nævner ikke en anden grund til grandækning, men som tidligere har været nævnt i debatten: at de efterladte føler at afdøde ligger lunt og godt under grandækket.

Fremmer ukrudtet

Med det varmere klima er anvendelsen af grandækning direkte kontraproduktivt fordi plejen øges. Det skyldes at granen holder på varmen hvorved der kommer mere ukrudt på gravene. Det gælder alle former for grandækning, græsgravsteder, individuelle gravsteder med kister eller urner, plantebede, under buske og i perlesten mv. alt afhængig af det enkelte gravsteds indretning. Uønskede planter får et

varmetæppe, og græsset skal derfor renoveres årligt, oplyser Nordman der understreger at hendes afsæt er Grøndalslund Kirkegård, ikke hele landet.

Når granen fjernes, kan man se at ukrudtet er godt i gang med at gro. Det kan også gro op gennem granen. Det gør ønskede planter også, bl.a. løgplanter som derfor bliver lange og ranglede og kan miste blomsterhovederne når granen fjernes. For at mindske problemet er gravsteder med meget gran de sidste der bliver lavet og de første der bliver taget af igen.

Tre slags grandækning

Nordman skelner mellem tre anvendelser af gran. Den ene er grandækning hvor hele urne- eller kistegraven dækkes med gran, og det er altid nordmannsgran. Det er den traditionelle grandækning, men den mindst bæredygtige fordi der skal mest gran til.

Den anden anvendelse er granpyntning hvor en del af graven pyntes med 3-4 slags gran, typisk nordmannsgran, nobilisgran, gul cypres og fyrretoppe. Den tredje er dekoration. Den er som granpyntning, men kan stå oprejst.

Mange indsatser

Ikke bare gør grandækning plejen dyrere. Den er også arbejdstung, og det er svært få økologisk gran. Så alt i alt tjener grandækning ikke noget praktisk formål, lyder det på Grøndalslund Kirkegård der brugte 10 ton pyntegrønt da

• Granpyntning erstatter grandækning. Foto fra Grøndalslund Kirkegård.

forbruget var højest. I dag bruges 4,2 ton. Faldet skyldes flere indsatser, og flere er i vente.

En af indsatserne er at bruge mindre gran på græsgravstederne. Før dækkede man med gran hele vejen rundt om gravstederne mens man i dag kun laver en dekoration bag stenen. Den ændrede praksis har betydet mindsket driftstid både til grandækningen og til græsset når det skal renoveres.

En anden indsats angår kirkegårdens 571 individuelle urne- og kistegravsteder. For fire år siden gav kirkegården to tilbud til brugerne: fuld grandækning eller granpyntning. Mange gik over til den mindre grankrævende granpyntning.

En tredje indsats er at al grandækning fra og med i år som udgangspunkt bliver dekorationer som man tilkøber - uanset om det er et græsgravsted, individuelt kiste- eller urnegravsted. Fuld grandækning er dog stadig muligt, men så er det til dobbelt takst.

Det betyder at 635 gravsteder skal granpyntes. Det kan være både kistegravsteder, urnegravsteder og græsgravsteder. Af de 635 er de 571 gravsteder individuelle, dvs. sige kiste- eller urnegravsteder som har individuel beplant-

ning, ofte med perlesten. Her har kirkegården kunnet lave guirlander af gran, en dekoration og været kreative med lægningen af grannet.

Resten, de 64 er græsgravsteder, får dekorationer. Eller rettere: én grandekoration som står bag stenen. Den bliver sat i hulmursten hvorved vi får den løftet lidt op over græsset, så det får luft.

Det er alt sammen skridt i den rigtige retning, men ikke nok, lyder fra Nordman der peger på at selve driften i skoven også bør være bæredygtig. Næste trin bliver helt at udfase køb af gran og blot bruge afklip fra kirkegårdens egne nåletræer.

Ikke en guldgrube

Det er i øvrigt ikke en guldgrube at dække med gran, lyder fra Nordman der har en række tal fra Rødovre Hvidovre Provsti. Kundens pris er 376 kr. Ud af dette beløb skal gartneren have sin løn, og der skal betales for gran. Tilbage er der 150 kr. der skal gå til forudgående arbejde og omkostninger til maskiner, tøj, administration, bygningsdrift mv. sh

KILDE: Charlotte Nordman (2025): Fra vinterdækning til julepynt. Kirkegården 5/2025.

Højbedsringe

Fås i flere højder og diametre
– sammensæt varianter
og skab et flot miljø

Spejlbassin

Spejlbassin med vandfald
– Udformes i ønskede
mål og faconer

Støttemure

Støttemure leveres på mål
– både længder og højder

Løsninger til professionelle

Se mere på lyngeshop.dk – få 25% rabat ved login

Spejlbassin

Spejlbassin i corten stål
– Fås i flere størrelser
op til ø 200 cm

Græskanter

Kraftig 5 mm er en
standardløsning, men
vi tilbyder også
fx 10 mm

Lynge Produktion ApS – dansk kvalitet og håndværk

Vi tilbyder egen produktion af høj kvalitet,
hurtig levering og god service.

Vi er eksperter i at skabe specielle løsninger
sammen med dig.

På vores hjemmeside lyngeshop.dk
findes standardvarer klar til levering
– og 25% rabat ved login.

Vi leverer præcis, hvad du har brug
for – hurtigt og til den rigtige pris!

LYNGE
PRODUKTION ApS

Lynge Produktion ApS
CVR nr.: 44955458

Hedegårdsvej 11
8300 Odder

Telefon 40 76 53 44
Mail info@lyngeshop.dk

- Hov, træet i midten var en dag pludselig forsvundet, og stubben er nu overgroet med vedbend. Det er et problem der kan forebygges.

Brug lokalplaner til at bevare grønne værdier

BYPLAN. Sønderborg Kommune vil undgå at træer forsvinder når byen udvikles, og der er flere veje frem

Af Henriette Bonde

Vi kender alle situationen: Et smukt, gammelt træ som vi passerer dagligt, er pludselig væk - fældet eller beskadiget under et anlægsarbejde. Spørgsmålet er hvordan vi undgår at miste disse værdifulde elementer i bymiljøet. Et centralt redskab er lokalplanen - og med de seneste ændringer i planloven er mulighederne for at sikre træer blevet markant bedre. Men der er også andre veje frem.

Grønne lokalplaner

Traditionelt har lokalplaner primært fokuseret på byggeri

og arealanvendelse. Træer og beplantning har sjældent haft en fremtrædende plads. Men nye bestemmelser i planloven gør det muligt at indarbejde krav til beplantning, både over og under jorden.

Det er en vigtig udvikling, for træer er ikke kun dekorative. De bidrager til bedre luftkvalitet, reducerer oversvømmelsesrisiko, skaber attraktive byrum og har stor betydning for borgernes trivsel.

Efter planlovens §15, stk. 2, punkt 12 optages bestemmelser om udformning, anvendelse og vedligeholdelse af ube-

byggede arealer, herunder om terrænregulering, hegnshold, naturforhold, bevaring af beplantning og beplantningsforhold i øvrigt, herunder beplantningens tilladte højde. Men én ting er at det står i planloven, en anden ting er at omsætte det til faktiske bestemmelser i en lokalplan.

En lokalplan indeholder juridisk bindende bestemmelser for et specifikt område. De fastlægger hvad der er tilladt og ikke tilladt og styrer den fremtidige anvendelse, bebyggelse samt bevaring af ejendomme, beplantning og træ-

er. Bestemmelserne er et centralt værktøj til at sikre en harmonisk udvikling og bevarelse af områdets karakter.

Foregå på flere niveauer

Når det gælder træer og beplantning, kan arbejdet med bestemmelserne foregå på flere niveauer:

TRÆER UDEN FOR LOKALPLANOMRÅDET. Her handler det om at fastsætte respektafstande i forbindelse med anlægsarbejde og definere konsekvenserne ved manglende overholdelse, typisk krav om genplantning.

BEVARING AF TRÆER INDEN FOR LOKALPLANOMRÅDET. Det omfatter udpegning af bevaringsværdige træer, fastlæggelse af respektafstande ved anlæg samt konsekvenser ved overtrædelse af reglerne, herunder genplantning.

NYE TRÆER I LOKALPLANOMRÅDET. Bestemmelserne kan også omfatte krav til placering, plantning og bevaring af nye træer. Manglende overholdelse medfører som regel genplantning.

Derudover kan nyplantning indgå som en forudsætning for ibrugtagning af et byggeri.

Sig f.eks.: „Træer med en stammeomkreds på 50 cm eller derover må ikke fældes, og kronerne må på intet tidspunkt skæres tilbage, topkappes eller styntes - kun beskæres jævnt før §... Træer der i forvejen er formklippede, skal fortsat plejes i den valgte form.“

Det er vigtigt at understrege og forklare en bestemmelse ved at bruge principsnit og tegninger. Det er ikke nødvendigvis fagfolk der skal udmønte en lokalplan.

ANDRE TILTAG I LOKALPLANEN. Brug også andre tiltag i lokalplanen, og lav bestemmelser om veje, stier og parkering med specifikt fokus på rodvenlig befæstelse så der er fokus på træernes og beplantningens vækstvilkår. Afslutningsvis skal man være bevidst om at bruge de rigtige ord. Det er ikke lige meget om man siger må, kan eller skal.

Lokalplanens redegørelse

En redegørelse i en lokalplan forklarer hvad planen indebærer, dens baggrund, formål og sammenhæng med den øvrige planlægning. Den uddyber intentionerne bag lokalplanens bestemmelser og skal være let forståelig for offentligheden, så alle kan få indblik i planens betydning.

I redegørelsen beskrives de eksisterende forhold i området, og her ligger en vigtig mulighed for at fremhæve den eksisterende beplantning, både inden for og uden for lokalplanområdet. Det er også her man kan understrege hvorfor det er vigtigt at bevare træer og grønne strukturer. Argumentationen kan styrkes ved at henvise til anden lovgivning

EU'S KRAV TIL GRØNNE BYOMRÅDER OG TRÆKRONEDÆKKE

(Naturgenopretningsforordningen, artikel 8)

Senest 31. december 2030: Intet nettotab af grønne byområder eller trækronedække sammenlignet med 2024.

Fra 1. januar 2031: Løbende stigning i grønne byområder og trækronedække, målt hvert sjette år.

Formål: Sikre biodiversitet, modvirke klimaforandringer og skabe sunde bymiljøer.

og planlægning, eksempelvis EU-regler om trækronedække eller en vedtaget træstrategi i kommunen.

Redegørelsen er dermed ikke kun en teknisk beskrivelse, men et centralt redskab til at formidle grønne områders værdi og skabe forståelse for hvordan lokalplanen bidrager til en bæredygtig udvikling.

EU sætter nye rammer

Med EU's naturgenopretningsforordning er der indført bindende krav til grønne områder og trækronedække. Fra 31. december 2030 må der ikke ske nettotab af grønne byområder eller trækronedække i forhold til 2024. Fra 2031 skal der ske en løbende stigning, målt hvert sjette år (se boks).

Det giver kommunerne en klar opgave: Grønne hensyn skal integreres i alle planlægningsprocesser - ikke kun som gode intentioner, men som juridisk forpligtende krav. Mange forvaltninger slås for at få opmærksomhed på området, men ved at bruge lokalplaner aktivt i forhold til træer og beplantning kan kommunerne allerede nu komme på forkant med de kommende krav.

Forebyg problemet

Ofte opdages problemet med dårligt behandlede træer først når træet er fældet. Det skal ændres. Lokalplaner er vigtige, men andre værktøjer spiller også en rolle.

Man kan opstille krav til beplantningen, når man frasælger kommunale arealer. Man kan screene projekter for at se om der er værdifuld beplantning, der skal bevares når der ansøges om nye lokalplaner. Og man kan gå ind i en tidlig dialog med bygherrerne.

Andre forebyggende tiltag kan bl.a. være træstrategi eller træpolitik, specifik udpegning af bevaringsværdige træer,

værdisætning af træer, fredning af træer og opstilling af vilkår i nedrivningssager.

Standarder gør en forskel

Man kan også forebygge og udvikle ved at fastsætte egne standarder der går længere end EU og lokalplanen. Det er ikke mindst muligt når der - som i Sønderborg Kommune - arbejder otte planlæggere med lokalplaner, tre landskabsarkitekter, en landskabsforvalter og resten arkitekter.

Den brede faglighed giver forskellige perspektiver, og derfor er der udviklet standardsætninger om træer og beplantning i lokalplanskabelonen. Standardsætningerne omfatter både redegørelser og bestemmelser hvilket gør det lettere at indarbejde grønne hensyn i lokalplanerne.

Redegørelser omfatter be-

skrivelse af eksisterende beplantning og dens værdi - og hvorfor den bør bevares. Bestemmelser omfatter regler for bevaring af træer og respektafstand ved anlæg, genplantning hvis reglerne ikke overholdes samt nyplantning som krav for ibrugtagning.

Fremtidens arbejde

Hvis vi vil bevare de grønne værdier i byudviklingen, kræver det handling nu. Lokalplanen er et stærkt juridisk værktøj, men den skal bruges aktivt og suppleres med strategier, standarder og tidlig dialog.

Med kommende EU-krav og stigende fokus på bæredygtighed er det ikke mere nok med gode intentioner. Vi skal omsætte dem til bindende bestemmelser. Ved at tænke beplantning ind fra starten kan vi sikre at fremtidens byer ikke bare bliver tættere, men også grønnere og sundere. □

SKRIBENT

Henriette Bonde er landskabsarkitekt i Sønderborg Kommune.

FRA BYTRÆSEMINARET

Artiklen refererer skribenternes indlæg på Bytræseminar 2025. I Grønt Miljø i december blev der bragt en kort reportage med alle indlæg samt en enkelt uddybende om bytræarbejdet. I dette nummer bringes yderligere fire uddybende artikler.

- Det er muligt at udvikle vores byer og samtidig beskytte træerne i fremtiden. Resultatet behøver ikke at ende sådan.

Brug overskudsjorden som et lokalt råstof

Ingeniør Jan Aagaard givet et overblik over de muligheder der kan løse råstofudfordringen

Man kan både spare penge, CO₂ og råstoffer på én gang når man opfører belægninger til veje, cykelstier, diger mv. af den stedlige jord i stedet for at hente grus i grusgravene. Og det er noget der batter, for vi bruger cirka 42 mio. m³ grus om året hvor de 90% går til bygge- og anlægsbranchen. Sådan lyder det fra rådgivende ingeniør Jan Aagaard der i Trafik & Veje 1/2026 giver et billede af hvordan gevinsterne kan høstes.

Når man taler om råstoffer i anlæg og byggeri, mener man normalt sand, grus og sten. Men det basale er at se jord som et råstof. Et råstof som bl.a. indeholder sand, grus og sten - og andre ting som ler, silt og lidt organisk materiale. Men man kan i hvert fald bruge jord til at udvinde sand, grus og sten.

Bygge- og anlægsarbejde medfører masser af overskudsjord. Nok omkring 30-40 mio. tons eller 15-20 mio. m³. De havner ofte på marker som såkaldte jordforbedringsmidler eller i opfyld som f.eks. Lynetteholmen i København. Men jorden skal hellere på arbejde.

Og erstatte grus så vi løser problemet med snart tomme grusgrave.

Kalkstabiliseret jord

Kan jorden ikke bruges som den er, kan den som regel kalkstabiliseres ved tilsætning af 0,5-2% kalk. Omkring 80% af al overskudsjord kan oparbejdes og blive til den slags grus vi vil bruge i belægninger, først og fremmest bundsikringsgrus i befæstelser, men også som grus til ledningsgrave, diger, membraner mv.

De 20% af overskudsjorden der ikke er egnet til kalkstabilisering, kan vaskes og sorteres i ønskede fraktioner. Jordvaskeanlæg kendes fra vasket grus, men er i større skala en relativ ny ting herhjemme.

Så lad os bruge al denne overskudsjord før vi tager hul på flere grusgrave, tilråder Jan Aagaard. Vejdirektoratet barsler da også i år med en ny vejregel for jordstabilisering som formelt giver mulighed for at bruge kalkstabiliseret jord som bundsikringsgrus i befæstelser. Og ikke nok med det. Vejdirektoratet vil arbejde videre i laboratorieforsøg for at se om

kalkstabiliseret jord også kan erstatte stabilt grus.

Handler ikke kun om jord

Mere end SR-Gruppen har sammen med Sønderborg Kommune taget forskud på glæderne på Buskmosevej i Sønderborg. I 2020 blev der lagt en strækning på 3,5 km helt uden grus. Opbygningen består af 50 cm kalkstabiliseret jord som bundsikring, 25 cm bitumenstabiliseret materiale (BSM) som bærelag og 5 cm skærvemastiks (SMA) som overfladelag.

Som opbygningen af forsøgsvejen viser, handler det ikke kun om jord. Det handler også om BSM, bitumenstabiliseret materiale, et relativt nyt materiale der kan erstatte GAB. Den er baseret på genbrugsasfalt hvor man tilsætter skumbitumen. Det er en koldblandet asfalt der fremstilles enten in situ eller på værk.

Sorte cykelstier

Selv om cykeltransport er grøn, er cykelstier helt sorte fordi der normalt bruges masser af grus og asfalt. Aagaards opskrift er kun at bruge ét lag asfalt, kun at bruge genbrugsmaterialer og at reducere belægningstykkelsen i forhold til en traditionel belægning.

Aagaard henviser til et forsøg han for over 20 år siden deltog i, nemlig en sti på Pilesvinget i Københavns Kommu-

ne. Løsningen var dengang 4 cm asfaltbeton og 20 cm knust asfalt. Belægningen ligger fint i dag uden skader. Billedet viser stien der nu har status som gangsti.

Kystveje og diger

Kystnære veje kan blive undermineret af stormfloder. Det kan man ifølge Aagaard forebygge ved at bruge en bund af kalkstabiliseret jord i stedet for bundsikringsgrus og stabilt grus - og ved at lægge BSM ovenpå. Desuden skal vandsiden beskyttes med kalkstabiliseret jord. Så får man en vej der både er relativt stormflodssikker, billig og klimavenlig. På samme måde kan det være en fordel at opføre billige og holdbare diger af kalkstabiliseret jord.

Og så kender vi i forvejen en række andre produkter der kan erstatte grus: Knust asfalt, knust beton, blandet knust asfalt og beton eller blandet knust beton og tegl. Det er der allerede vejregler for. Det samme gælder slagter, kraftværkernes restprodukt der teknisk set er bedre end bundsikringsgrus og stabilt grus, men som ifølge Aagaard er svært at få afsat. *sh*

KILDE

Jan Aagaard (2026): Klimavenlige materialer og metoder - et kinderæg der sparer dig råstoffer, CO₂ og - surpris - penge. Trafik & Veje 1/2026.

Ythatdk.

Kalkstabilisering.dk.

- Pilesvinget 24. januar 2026. Stien ligger fint i dag uden skader, lyder det fra Jan Aagaard der var med til at projekttere stien for over 20 år siden.

Græsarmering til belastede grønne arealer

IBFs græsarmering anvendes, hvor grønne flader også indgår som færdsels- og brugsarealer. Løsningen giver kørefaste overflader med et grønt udtryk, der fungerer i praksis.

Sortimentet omfatter flere typer græsarmering med forskellige græsandele og formater. Det gør det muligt at vælge en løsning, der passer til den konkrete anvendelse og det ønskede udtryk.

Læs mere om IBF græsarmering på ibf.dk

RØDDER OG RØR HÅND I HÅND

PLANTNING.

Hovedstadsområdets Forsyningsselskab og Københavns Universitet viser hvordan man undgår konflikter med forsyningsrør

Af Dorte Winkler Nielsson

Hvordan skaber man byrum med flere træer og grønne planter tæt ved byens vand- og varmerør der er sårbare over for rødder? Det er ikke så nemt, man skal tænke sig om, men det er muligt, og nu er der hjælp på vej.

Hofor, Hovedstadsområdets Forsyningsselskab, har nemlig sammen med Københavns Universitet, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, lavet en vejledning til hvordan der kan skabes en mere varieret og robust beplantning som øger biodiversiteten og den grønne by uden at der gås på kompromis med sikkerheden for forsyningsrørene.

Guiden henvender sig til både offentlige og private grundejere som ønsker at ny- eller genplante på arealer hvor der findes eller planlægges Hofor-forsyning.

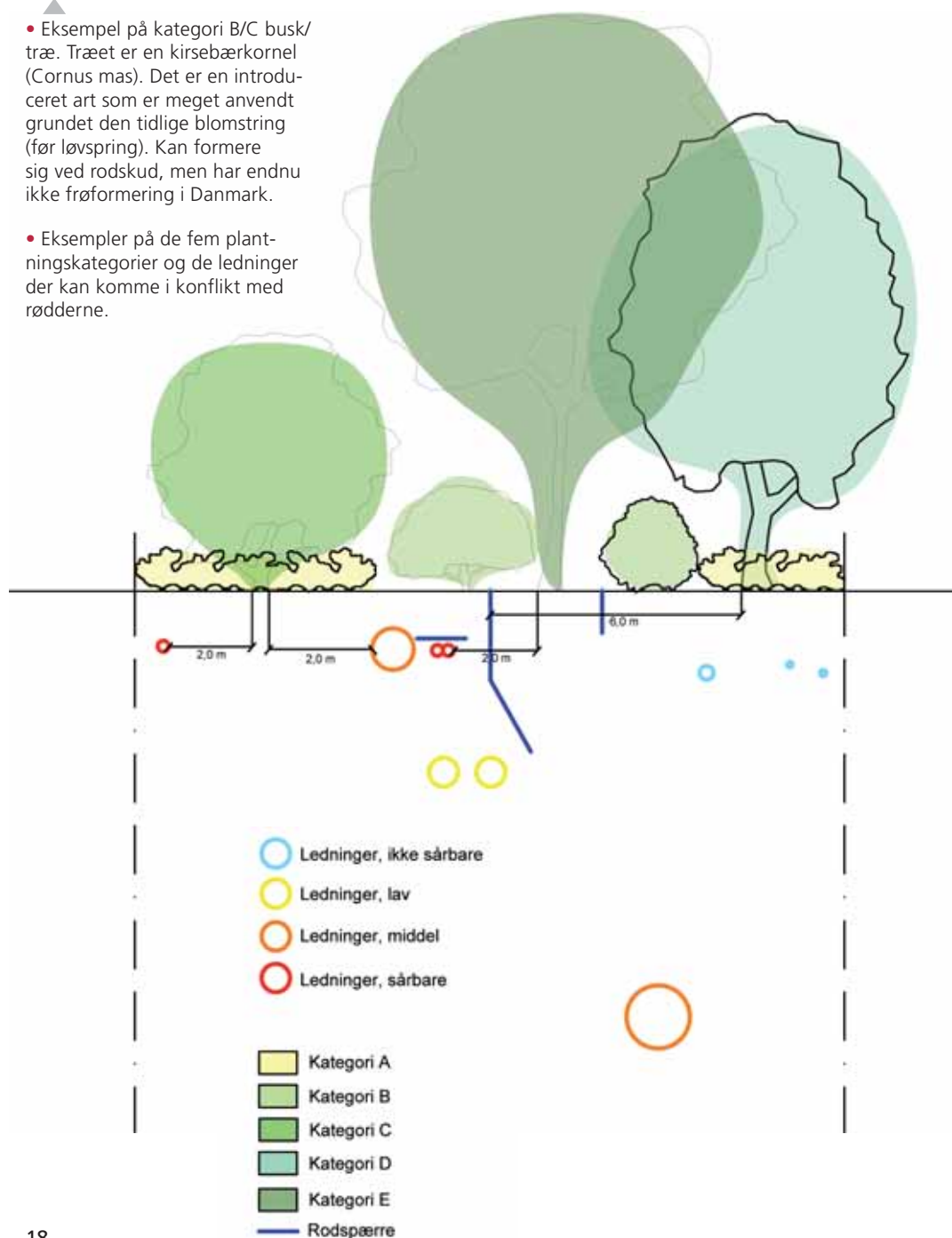
Ønsket med guiden er at give et mere nuanceret syn på mulighederne for at vælge træer og planter. Det er muligt at skabe både mere og mere forskelligartet beplantning. Det kan man ved at vælge planter bevidst ved individuelt at vurdere risikoen for indtrængende træerødder ved de enkelte forsyningsrør. Det vil øge biodiversiteten og give mulighed for at skabe en varieret og robust beplantning.

Beplantningsprincipper

Guiden tager udgangspunkt i fire principper for hvordan beplantningen udformes. Det er med til at sikre rørene mod

- Eksempel på kategori B/C busk/træ. Træet er en kirsebærkornel (Cornus mas). Det er en introduceret art som er meget anvendt grundet den tidlige blomstring (før løvspring). Kan formere sig ved rodsrud, men har endnu ikke frøformering i Danmark.

- Eksempler på de fem plantningskategorier og de ledninger der kan komme i konflikt med rødderne.

BEPLANTNINGSKATEGORIER

Kategori	A	B	C	D	E
Beplantning	Græs, urter, små buske	Små og store buske og mindre træer	Mellemstore træer	Store fritstående træer	Store gadetræer
Udvokset højde	0,2-1 m	1-6 m	6-10 m	12-15 m	>15 m
Vækstmedie min. dybde	50 cm	75 cm	100 cm	100 cm	100 cm
Respekt-afstandskrav til ledning	Ingen. Men man skal kunne komme ned til ledningen.	Ingen. Men man skal kunne komme ned til ledningen.	Min. 2 m til yderside af ledning fra træets stamme.	Min. 6 m fra træets stamme til yderside af ledningen.	Min. 2 m til yderside af ledning fra træets stamme.
Beskyttelse mod trærødder	Ingen	Horisontal rodspærre i ledningsgravens bredde over ledninger med høj sårbarhed.	Vertikal rodspærre i respektafstand.	Vertikal rodspærre i respektafstand.	Vertikal rodspærre i hele bedets længde mod ledningen.
Funktion	Rabatter hvor der er brug for oversigt eller behov for hyppig opgravning.	Større bede / grønne områder hvor der ønskes en mere rekreativ beplantning. Kan være lægivende omkring åbne områder.	Områder hvor der ønskes høj beplantning, f.eks. pladser og grønne områder, og hvor der plantes i umiddelbar nærhed til ledninger.	Fritstående der placeres hvor de kan stå uforstyrret, f.eks. grønne områder eller mindst 6 m fra nærliggende ledninger.	Fritstående træer i belægninger langs gader og veje, ofte i plantebede. Gerne sammenhængende bede.

skader fra trærødderne. Men også for at give beplantningen bedre vækstbetingelser og sikre dem mod graveskader når rørene efterfølgende skal vedligeholdes.

Tanken er, at hvis man gør rørgrave uinteressant for trærødderne, og i stedet giver dem bedre levevilkår andre steder, minimerer man risikoen for konflikter.

Guiden anbefaler at beplante ud fra disse principper:

- At beskytte rørene fra træ- og busker, f.eks. ved at vælge en indbygning af rør som er velkomprimeret og iltfattig, og derved ikke give mulighed for at træ- og busker vokser der.
- At vælge planter med en ikke aggressiv rodvækst, og som derfor har mindst mulig risiko for at komme i konflikt med ledningerne.
- At bruge et plantedesign med træer og buske som er mindre sårbare i tilfælde af gravearbejde fordi de kan tåle at blive beskåret eller nemt kan flyttes eller erstattes. Derved kan man reducere oplevelsen af at alt begrøning fjernes når der graves på grund af vedligehold af rørene.
- At anvende metoder til at 'lokke' træ- og busker derhen hvor der er mindst risiko for at de gør skade. F.eks. via større bedvolumen eller ved at plante i lange sammenhængende

bede i stedet for mindre enkeltbede og derved opnå et større vækstvolumen for træ- og busker.

Metode

Erfaringen viser at ikke alle rørledninger er lige sårbare over for indtrængende rødder. Generelt opstår konflikter kun

der hvor træet har noget at komme efter som f.eks. vand, ilt eller næring. Det betyder at der er stor forskel på hvor sårbare de forskellige rørledninger er over for indtrængende træ- og busker.

Ved at lave en konkret vurdering af den enkelte rørlednings sårbarhed i forhold til

konflikter med rødder, fremkommer der et mere nuanceret billede af hvad der er muligt at plante i nærheden af den enkelte ledning.

Sårbarhedsvurderingen af de enkelte ledninger i et projekt er udgangspunktet. Derefter kan sårbarheden omsættes til hvilke muligheder der er for

LEDNINGER OG LÆGNINGSDYBDER

Ledningstype	Risiko for indtrængning af træ- og busker	Standard for lægningsdybder
Stikledninger	Høj	Varierer alt efter hvor dybt hovedledningen ligger. Ligger generelt højt = 0,75 -1,2 m.
Spildevand, ikke tryksat	Høj	Spildevand varierer da de fungerer ved gravitation. Mindste lægningsdybde er 0,75 m til bundløb. Top af ledning afhænger af ledningsdimension og materiale.
Spildevand, tryksat	Middel	Der er ikke en typisk dybde for tryksatte systemer, men lægges minimum i frostfri dybde på 0,75 m.
Regnvand	Høj	Lægges i frostfri dybde på 0,75 m
Drikkevand, ikke tryksat	Høj	Der er ikke en typisk dybde for tryksatte systemer, men lægges i frostfri dybde på min. 0,75 m.
Drikkevand, tryksat	Middel	Hovedledninger lægges normalt i 1,4 m til overkant. Stikledninger lægges normalt i 1,2 m til overkant. Dybder kan variere, især hvor der er brugt gravefri metoder.
Drikkevand, tryksat (transmissionsledninger)	Middel	Ligger i dybden på 1,4 m til overkant terræn.
Fjernvarme	Lav	Typisk dybde er 0,8 m, men den kan variere.
Fjernkøl	Lav	Typisk dybde er 1 m målt fra overkant af kappen på rørene.
Gas	Ingen	Typisk i 0,8-1,0 m, men kan som vand også variere.

UDKAST TIL PLANTELISTE TIL P

Træer (kun små arter) og buske	Type	Højde m	Maks. højde, m	Kategori	Hjemme-hørende	Beskærings-tolerance	Kommentar
Acer campestre, naur	mellem træ	10-15	15	D		stor	
Amelanchier lamarkii m.fl., bærmispel	busk-træ	3-8	8	C	nej	stor, kan stævnes	
Aronia elanocarpa, surbær	lille busk	1-3	3	B	nej	stor	
Berberis thunbergii, berberis	lille busk	1-3	3	A, B	nej	stor	stikkende
Berberis candidula, berberis	lille busk	1	1	A	nej	stor	stikkende
Buddleja davidii, sommerfuglebusk	lille busk	1-3	3	B	nej	stor	kan være invasiv
Caragana arborescens, ærtetræ	stor busk	3-6	6	B, C	nej	lille, udtynding ok	
Cercidiphyllum japonicum, hjertetræ	lille træ	8-10	10	C	nej	rimelig	
Chaenomeles m.fl., japansk kvæde	lille busk	1	1	A, B	nej		
Cornus mas, kirsebærornel	busk-træ	3-5	5	B, C	nej	stor	
Cornus sanguinea, rød kornet	lille busk	1-3	3	B		stor	
Corylus avellana, hassel	busk-træ	4-14	14	D		stor, kan stævnes	
Cotinus coggygria, parykbusk	lille busk	1-2	2	B	nej	stor	tørketålende
Cotoneaster sp., dværgmispel	lille busk	1-3	3	B	nej	middel	ikke alm. brugte
Crataegus laevigata, alm. hvidtjorn	lille træ	4-7	7	C		stor, kan stævnes	stikkende
Crataegus monogyna, engriflet hvidtjorn	mellem træ	6-12	12	D		stor, kan stævnes	stikkende
Crataegus rhipidophylla, koralhvidtjorn	lille træ	5-8	8	C		stor, kan stævnes	stikkende
Cytisus scoparius, alm. gyvel, lav økotype	lille busk	1-2	2	B			høj, økotype invasiv
Davidia involucrata, duetræ	lille træ	5-10	10	C	nej	moderat	
Euonymus europaeus, benved	busk-træ	2-6	6	B, C		middel	
Forsythia mandshurica, mandshurisk forsytia	lille busk	1	1	A, B	nej	rimelig, rodskud	
Forsythia x intermedia, forsytia-vårguld	lille busk	2-3	3	B	nej	stor, klippes i bundhybrid	
Frangula alnus / Rhamnus frangula, tørst	stor busk	2-5	5	B		stor	
Fraxinus ornus, mannaask	mellem træ	6-10	10	C		stor	
Hippophae rhamnoides, havtorn	lille busk	1-3	3	B		lille, men rodskud	stikkende
Ilex aquifolium, kristtorn	stor busk	5-10	10	C		stor	
Juniperus communis m.fl., ene	stor busk	3-4	4	B		stor	
Kolkwitzia amabilis, dronningebusk	lille-stor busk	3-4	4	B	nej	stor og nødvendig	
Lonicera xylosterum, dunet gedeblad	lille busk	2-3	3	B		stor	
Mahonia aquifolium m.fl, alm. mahonia	lille busk	1-2	2	B	nej	stor, kan stævnes	
Malus og underarter, æble	lille-mellemtræ	3-10	10	C		rimelig god	
Myrica gale, pors	lille busk	1	1	A			mager jord
Osmanthus heterophyllus, djævletræ	stor busk	2-4	4	B	nej		
Philadelphus coronarius, pibeved, uægte jasmin	stor busk	2-4	4	B	nej	stor, styning	
Physocarpus opulifolius, ameri. blærespiræa	lille busk	1-3	3	B	nej	god	

- Den grønne plan er enkel, men i jorden er der et netværk af rør.

kommende beplantning. Det gøres ved at anvende forskellige beplantningskategorier, som passer til den sårbarhed ledningen har.

Beplantningskategorier

De forskellige beplantningstyper er inddelt i forskellige kategorier som gør det nemmere at overskue hvad det er muligt at plante i forhold til den sårbarhed rørene har samt hvilke eventuelle krav til beskyttelse af rørene som f.eks. rodspærre der er krav om. Det fremgår også af beplantningskategorierne hvor høj beplantning kan ventes at blive.

Der er en særlig beplantningskategori (E) som omhandler vejtræer da dette er den mest almindelig type beplantning langs vejen hvor Hofors rør oftest er placeret.

Plantelisten

Der er lavet en foreløbig planteliste til guiden som indeholder anbefalede planter der

kan anvendes i disse beplantninger. Listen er inddelt efter beplantningskategorierne, så det er lettere at finde frem til de planter der passer ind i de forskellige kategorier. Planterne er udvalgt efter at de ikke har en aggressiv rodvækst.

Da mange af de hjemmehørende arter har aggressiv rodvækst, betyder det at mange af planterne på listen ikke er hjemmehørende hvilket mange kommuner ellers ønsker. □

KILDER
Iben M. Thomsen, Oliver Bühler og Hofor Byudvikling (2025): Beplantningsguide. Hofors guide til beplantning tæt på ledninger. Hofor og Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning. Københavns Universitet. Beplantningsguide_juli_2025-pdf.

SKRIBENT
Dorte Winkler Nielsson er chefkonsulent i Hofor, Hovedstadsområdets Forsyningselskab.

FRA BYTRÆSEMINARET
Artiklen refererer skribentens indlæg på Bytræseminar 2025. I Grønt Miljø i december blev der bragt en kort reportage med alle indlæg samt en enkelt uddybende om bytræarboretet. I dette nummer bringes yderligere fire uddybende artikler.

Pension for Selvstændige er DAG-partner og tilbyder dig
rådgivning og fordele, du ikke selv kan opnå.

40.000 selvstændige køber pension og forsikringer gennem os.

Kontakt os på telefon 33 93 86 00 eller via www.pfs.dk

Pension for
Selvstændige

Sika er erklæret som invasiv

EU-forbuddet skal dog kun indføres lempeligt

Sikahjorten er erklæret som en invasiv dyreart i hele EU. Det betyder at dyret er i samme kategori som f.eks. mårhund, vaskebjørn og bisamrotte og skal principielt udryddes, både de vildtlevende sikahjorte og bestande i dyrehaver. Som en konsekvens må jægerne nu skyde dyret hele året.

Det oplyser SGAV (Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø) 9.12.2025 efter at EU i sommers satte arten på listen over invasive arter.

En egentlig udrydning kommer dog ikke på tale i Danmark hvor sikahjorten ikke er noget invasivt problem. Her vil det nye krav blive indført 'så lempeligt som muligt,' som

minister for grøn trepart Jeppe Bruus (S) oplyser i et folketingsvar ifølge Politiken 27.12.2025. Til TV2 Østjylland tilføjer han at der ikke vil ske en 'aktiv bekæmpelse' af sikahjorte i den danske natur.

Når sikahjorten er ønsket, er det fordi den ikke er naturligt hjemmehørende i Europa og fordi den kan parre sig med kronhjort og måske skabe en hybridbestand. Det er ikke set i Danmark endnu, men er set i andre lande, bl.a. i Skotland.

Sikahjortene blev indført til Danmark omkring 1900 som eksotisk jagtobjekt. Ifølge Danmarks Jægerforbund har sikahjorten ikke skabt problemer „Danmarks Jægerforbund

• Sika (Cervus nippon) er en hjort fra det østlige Asien. Den er indført til flere lande, herunder Danmark, omkring år 1900. Sikaen er lidt mindre end et dådyr. Der lever omkring 500-600 sikaer frit i Danmark, de fleste i små grupper ved Jyllands østkyst. Hertil kommer enkelte grupper inde i landet og på Sjælland, bl.a. i Dyrehaven. Foto: da.wikipedia.org.

mener at det faglige grundlag for at sika i sommer blev optaget på listen over invasive ikkehjemmehørende arter er ubegrundet. Det gælder påstande om skade på natur – vegetationen og risiko for hybridisering,” oplyser forbundet på sin hjemmeside 19.12.2025. sh

Coronaen skærpede eksisterende tendenser

Der er mere kamp om pladsen, det grønne skal driftes intensivt, og bynatur er en illusion

Under covid 19-pandemien (2020-2022) stod biler og fly ret stille, og fuglene kunne høres igen, men der var trængsel i de grønne områder. Og selv om vi er vendt tilbage til normalen, bruger vi i dag stadig mere tid udenfor end før, så der er kommet mere pres på bynaturen.

Det viser Realdanias forskningsprojekt Respond hvor de langvarige konsekvenser af

pandemien i det byggede miljø og deres omgivelser er undersøgt. Det er sket ved hjælp af rundspørger og dagbøger blandt repræsentative udsnit af danskerne og ved at lave feltstudier i Københavns tætte byområder. Og tre læringer står centralt.

Den ene var at der blev kamp om pladsen og trængsel i de grønne byrum. F.eks. ved Søerne hvor strømmen af fod-

gængere var så tæt at folk måtte ensrettes og gå med afstand. Mange lavede trampestier ind i græsset for at undgå hinanden, og snart fik parkforvalterne klager fra folk der var faldet over trærødderne på de nye stier. Der kom også flere hunde med tilhørende hundelortekonflikter.

Konflikterne der især var tydelige i de små grønne områder, rejste spørgsmålet om hvem der har mest ret til bynaturen: hunde, ældre, børn, den uspecifikke biodiversitet eller dem der bare vil have et 'pænt' udemiljø?

Mange blev trætte af den tætte by, og de der kunne, flygtede i sommerhus. Tingene

blev vendt på hovedet. København blev en spøgelsesby hvor der før var liv og turisme.

Den anden læring er at hvis en presset konfliktfuld bynatur skal performe trods konflikter, så skal den driftes intensivt og bliver dermed også dyrere at holde. I forvejen forventer bynaturens brugere typisk idyllisk bynatur der er grøn, frodig og farverig, men ikke al bynatur er lige velkommen, og det blev skærpet under pandemien. Hverken skrald, råd og naturlige nedbrydningsprocesser passer nødvendigvis til byboernes skærpede sans for hygiejne under en pandemi.

Den tredje læring er at bynatur er en illusion - der virker. Trods højt græs, insekthoteller mv. trives de trængte arter ikke optimalt i bynaturen, men man har alligevel en følelse af at opleve bynaturen. Som det hedder fra Marie Stender og Sirid Bonderup der var med i projektet: Selv om det er en urbant iscenesat 'naturtemapark', er den alligevel vigtig for at minde os om relationen med alle de andre arter vi deler planeten med. sh

KILDER

Marie Stender og Sirid Bonderup (2025): Hvad pandemien lærte os om bynatur. Byplannyt 4/2025.

Marie Stender og Sirid Bonderup (2025): Multispecies architecture in post-pandemic urban nature: Three typologies of connectedness.

Christensen m.fl. (2024): Pandemiens spor: Hvordan forandrer corona livet i det byggede miljø? Institut for Byggeri, By og Miljø. Aalborg Universitet.

• Tæt gangtrafik ved Søerne, København 2.1.2021 under coronaen. Foto: Finn Frandsen, Ritzau Scanpix.

Sprøjtejournal i digitalt format med præcise data

Nye EU-regler stiller krav med overgangsregler

Reglerne for hvordan man som professionel bruger af pesticider skal føre sprøjtejournal er ændret. Først og fremmest indføres et digitalt format, men der er også andre ændringer. Alle sprøjtejournaler skal senest 31. januar 2027 være digitale for det forudgående kalenderår eller vækstsæson. Indtil da gælder der overgangsregler.

Formålet er at sikre ensartethed, pålidelige og tydelige data i sprøjtejournalen og at minimere byrden ved kontrol, lyder det fra Miljø- og Ligestillingsministeriet der i sommer har gennemført ændringerne med en ny bekendtgørelse og tilhørende vejledning.

Ministeriet tilføjer at ændringen skyldes nye EU-regler der bl.a. præciserer hvilke oplysninger der skal indgå i sprøjtejournalen og hvilket format sprøjtejournalen skal føres i. For landbruget er formatet gi-

vet, mens andre gerne må lave sin egen digitale journal så længe man overholder kravene til de indsamlede data.

De indberettede data går videre til EU, men bruges også til Miljøstyrelsens årlige bekæmpelsesmiddelstatistik.

De nye regler omfatter alle professionelle faggrupper, herunder jordbrugere, gartnere, skovbrugere, planteskoler, anlægsgartnere, bejdsevirksomheder, baneselskaber, golfbaner, maskinstationer mv. Der er lidt forskellige krav til de enkelte faggrupper.

Vejledningen har en række bilag der beskriver reglerne for de forskellige brancher og en skabelon for føring af sprøjtejournal for de enkelte faggrupper - hvis man da ikke laver sin egen journalskabelon. Reglerne gælder ikke haveejere og andre private brugere.

Ud over de digitale formater er der indført en række andre

• Oplysningerne tages ind. Foto: Danish Greenkeepers Association.

regler. En af dem vedrører pesticider hvor etiketten anfører hvornår de må bruges i forhold til afgrødernes udviklingsstadiet. I disse tilfælde skal der i sprøjtejournalen anføres vækststadiet for afgrøden på sprøjetidspunktet. Endvidere skal der oplyses klokkeslæt for sprøjtestart ved udbringning af pesticider der kun må bruges uden for biernes flyvetid.

Sprøjtejournalen for sprøjtearbejde udført af entreprenører mv. skal føres og opbevares hos dem, men sprøjtejournalen skal også opbevares af den der ejer eller forpagter area-

lerne, og både ejers og entreprenørens CVR nr. skal indgå. Her er der en overgangsordning frem til 31. juli 2026.

Hidtil har der også været krav om at sprøjtejournalen skal ajourføres senest 7 dage efter anvendelse af pesticider. Denne frist ændres med de nye regler idet sprøjtejournalen fremover skal opdateres løbende 'uden unødigt ophold'.

Der er til gengæld ikke længere krav om at sprøjtejournalen skal oplyse om sprøjteførerens navn og den anvendte sprøjte. Det er nemlig ikke et EU-krav, og derfor udeladt. sh

DET SIKRE VALG AF GRÆSBLANDING

- Forædlet og udviklet i Danmark
- Produceret af danske landmænd
- Tilpasset det danske klima og dine opgaver

Kontakt din konsulent for mere information:
Jylland/Fyn: Kasper Kildevæld - mobil: 4021 0214
Fyn: Emil Kuhlmann - mobil: 7172 4811
Sjælland: Bo Jeppesen - mobil: 4021 0213

Den vingeskudte støjdrage

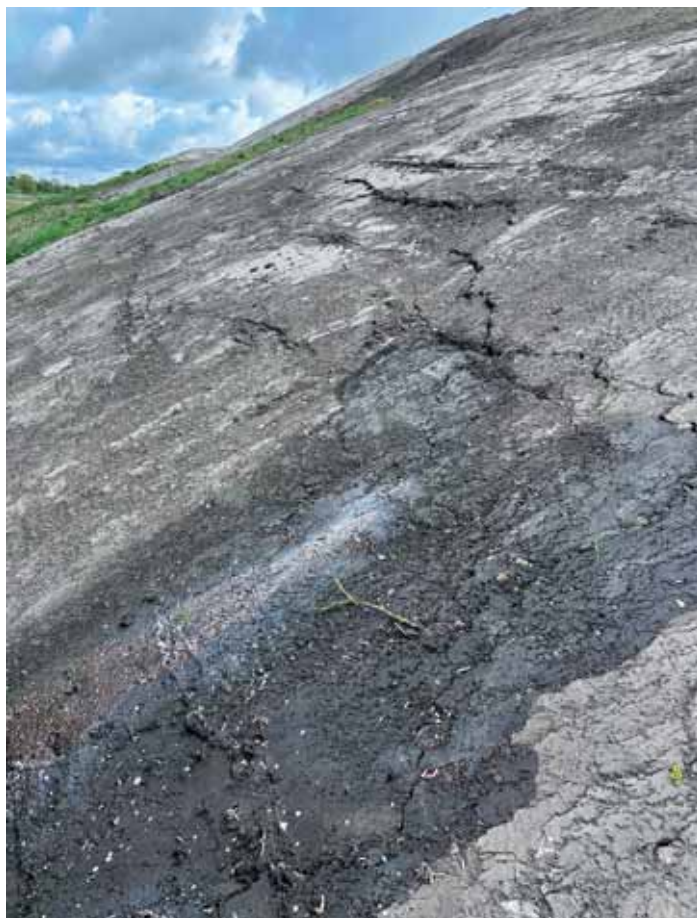
JORDANLÆG. Forurener den 1 km lange Støjdrage i Silkeborg mere end tilladt? Spørgsmålet har skabt konfrontationer i det midtjyske

Af Max Steinar

Ved Herningmotorvejens passage af Silkeborgs nordlige bydel er der i øjeblikket ved at blive anlagt en støjvold som kommunen har navngivet Støjdragen. Massive mængder af regnvand gennem vintrene 2023/24 og 2024/25 har givet arbejdet svære problemer. Så store at det ifølge en privat gruppe har medført at der er pumpet store mængder forurenede vand væk derfra.

Den private gruppe kaldes også for Gravergruppen og hører under den frivillige forening Skøn på Silkeborg. Gruppen beskylder kommunen for at se gennem fingre med direkte ulovligheder.

Grundlaget for anlæg af støjvolden er en lokalplan fra april 2021. Volden blev miljøgodkendt i april 2022. Arbejdet blev påbegyndt i 2023 med let forurenede og forurenede jord fra forskellige leverandører af jord. Fra januar 2024 blev der modtaget jord fra Nordic Waste, i alt cirka 65.000 tons. Når volden er færdig, vil der være tilført cirka 450.000 tons jord.

- Selv i tørre perioder siver vand ud fra støjvolden. Ifølge Gravergruppen hindrer de hårde kørelag i volden nedsivningen, og derfor løber regnvandet ud langs kørelagene. Foto: Gravergruppen.

- Øverst er der tilført et lag på 60 cm ren jord, men der er flere steder brede og dybe revner i dæklaget. Foto: Gravergruppen.

Silkeborg Kommune skønnede at det ikke var nødvendigt at lave en VVM-undersøgelse. Danmarks Naturfredningsforening har klaget over den manglende VVM-undersøgelse og har fået medhold i Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Da den meget regnvåde vinter 2023/24 havde sat sit våde aftryk, var der i første omgang i al fald to personer i lokalområdet der blev opmærksomme på problemerne med vandet: Jørgen Dalsgaard, tidligere efterforskningschef hos kriminalpolitiet på Silkeborg Politistation. Og den selvstændige erhvervsdrivende Bent Vestergaard som tillige var byråds-kandidat for Moderaterne.

I sommeren 2025 blev duoen til en trio da den tidligere forskningschef hos Danmarks Miljøundersøgelser (DMU) Hans Løkke gik ind i arbejdet. Han startede sin karriere som bl.a. analysekemiker på Statens Levnedsmiddel Institut, og har arbejdet med forurenede vand og jord. I 1990 blev han chef for Afdelingen for Terrestrisk Økologi ved DMU i Silkeborg, en stilling han bestred frem til sin pension i 2010.

For meget dræn og regn

Løkke ser to hovedproblemer med Støjdragen. Det ene er at ikke alle gamle drænløsnings under volden er blevet afkoblet. Det betyder at der bliver udvasket forurening fra jorden som i sidste ende uundgåeligt udledes til Lemming Å i modstrid med miljøgodkendelsen.

„Ifølge godkendelsen skulle arbejdet med at sløjfe dræne-væ- færdiggjort inden den 1. oktober 2023, men vi ved at nogle af dræne- stadi- er virksomme,” erklærer Hans Løkke. „Vi har fra graver- gruppens side anbefalet kom- munen systematisk at opspore og lukke alle gamle dræn un- der Støjdragen hvilket altså skulle være sket inden anlægs- arbejdet gik i gang.”

Det andet problem ifølge Hans Løkke og Gravergruppen er at kommunen ikke havde taget højde for de enorme regnmængder som nu nær- mest er blevet normalen i vin- trene: I januar 2024 blev der dannet en sø på cirka en hek- tar, med en største vanddybde

- I 2022 startede anlægget af støjvolden som ventes færdig i 2026. Foreløbigt har to våde vintre hæmmet arbejdet. Foto: Max Steinar.
- Et foto af røret til den drænbrønd, hvorfra vandet ifølge gravergruppen blev pumpet til Lemming Å. Foto: Gravergruppen.

på to meter, ved Støjdragens nordlige ende. En anden stor sø med 1,80 meters dybde blev dannet mod syd og bredte sig langt ind over marken hos en nabolandmand. Det var derfor helt umuligt at holde udsivende stoffer fra jordvolden på kommunens areal.

„Når man bygger en støjvold på op til 15 meters højde, så er man som entreprenør nødt til at lave kørelag i forskellige højder undervejs i arbejdet, ellers kan de tunge lastbiler umuligt køre nye læs jord frem. Disse kørelag er kalkstabiliserede så de kan bære vægten, men de er blevet så hårde at regnvandet ikke kan sive igennem hvilket ellers var kommunens plan,” oplyser Hans Løkke. „Vi kan se selv i tørre perioder om sommeren hvordan volden er våd på ydersiden fordi regnvandet siver ud langs kørelagene og ned langs volden. Hvor det er meningen at der bl.a. skal plantes æbletræer og kirsebærtræer og laves områder for legende børn.

Pumpet ud i Lemming Å

Da den største sø af regnvand i den nordlige ende vedblev at

vokse i februar 2024, blev der koblet en stor industripumpe på, fortæller Gravergruppen, og vandet blev nu pumpet gennem en hoveddræning og til slut ud i Lemming Å, i lodret strid med miljøgodkendelsen.

„Vi har vores jævnlige gang i området, og Jørgen Dalsgaard og Bent Vestergaard fra Gravergruppen har fotos og videoer af pumpen i arbejde. Pumpen kørte gennem det meste af februar og frem til den 6. marts 2024. Den dag havde Jørgen Dalsgaard et læserbrev i den lokale Midtjyllands Avis, og så blev pumpen slukket. Men kommunen hævder hårdnakket at pumpen kun kørte om formiddagen den 12. februar trods vores beviser på det modsatte. Når man leder forurenat vand direkte ud i Lemming Å, er det en klar overtrædelse af miljøgodkendelsen,” fastslår Hans Løkke.

„Det er sådan at Silkeborg Kommune er sat til at kontrollere sig selv. Projektejer og tilsynsmyndig er Silkeborg Kommune. Kommunens selskab Silkeborg Forsyning er driftsledelsen. Silkeborg Forsynings

datterselskab Silkeborg Genbrug og Affald er dem der fysisk og administrativt kontrollerer og godkender tilførslen af jorden til projektet og dem der tilrettelægger, anlægger og opbygger Støjdragen ved hjælp af et privat entreprenørfirmas mandskab og maskiner. Vi kan ikke pege på hvem der har vidst hvad omkring de forskellige aspekter med arbejdet, herunder den ulovlige udpumpning af vand. Men vi har fået aktindsigt, og ud fra den mailkorrespondance ser det ud til at øverste lag i kommunen ikke vidste at vandet blev pumpet væk,” siger Løkke.

„Det ville have klædt kommunen at erklære sig selv for inhabil og ladet en nabokommune eller en anden uvildig instans have det øverste tilsyn. Randers Kommune kontrollerede sig selv i sagen om Nordic Waste, og vi ved alle hvordan det gik,” siger han.

Kaldte til borgermøde

Den 9. oktober havde Skøn på Silkeborg indkaldt til borgermøde hvor der var indlæg fra Jørgen Dalsgaard og Hans Løkke. Der var cirka 100 fremmødte - trods det faktum at Danmarks herrelandshold spillede landskamp den aften.

„Vi havde inviteret de involverede embedsmænd og politikere, men ingen af dem kom,” fortæller Hans Løkke som i sit indlæg talte om diverse tungmetaller, tjærestoffer og oliestoffer samt PFAS-

• Gravergruppen fra foreningen Skøn på Silkeborg arbejder ihærdigt på gennem dialog at få Silkeborg Kommune i tale. Fra venstre er det Jørgen Dalsgaard, Hans Løkke og Bent Vestergaard. Foto: Max Steinar.

• Regnvand har samlet sig i en sø der strækker sig langt ind på naboens jord. Træerne er gået ud. Store mængder af regnvand har været en hæmsko for projektet. Foto: Gravergruppen.

stoffer. Han opdeler dem i to kategorier, ikkemobile eller mobile. Ifølge Hans Løkke har kommunen kun undersøgt for udsivning af ikkemobile stoffer, men ikke f.eks. PFAS.

Gravergruppen har selv lavet vandprøver fra området og har villet overgive dem til undersøgelse kommunen der imidlertid har sagt nej tak.

Kommunen er lydhør

Thomas Damgaard er teknik- og miljøchef i Silkeborg Kommune. Grønt Miljø har spurgt ham om tre af klagepunkterne

fra Gravergruppen og Skøn på Silkeborg. Thomas Damgaard mener ikke at der stadig ligger gamle aktive dræn under Støjdragen: „Silkeborg Forsyning A/S og entreprenøren Vils har fundet og afskåret de gamle dræn. Sådan som jeg har set det beskrevet, virker det til at være seriøst arbejde, så der er ikke noget at komme efter,” siger han.

Gravergruppen siger at I har haft en pumpe til at køre over flere uger for at få bugt med de enorme vandmængder, og at de har fotos og film af det?

„Jeg har ikke set alt materiale fra Gravergruppen, men Silkeborg Forsyning og entreprenøren oplyser at de har haft pumpen til at køre den ene dag for at fjerne så meget vand at de kunne udskifte et drænrør. Ja, der er en uenighed med Gravergruppen om dette, og det skal vi da have afdækket. Men som udgangs-

punkt har jeg tillid til hvad jeg har fået oplyst fra forsyningen og entreprenøren.

De sidste to vintre har budt på meget regn som tydeligvis har været et problem for arbejdet med Støjdragen. Er I klar til nok en våd vinter - og hvad der kommer i fremtiden?

„Ifølge projektgrundlaget var det meningen at al regnvand skulle nedsive. Jeg er godt klar over at vi har et problem med al den nedbør, og det giver os langt større udfordringer end vi havde forventet fra starten af. En nabolodsejer døjer med store mængder vand, og vi har drøftelser med vedkommende for at håndtere dette problem. Jeg mener at vi er i stand til at løse det, og vi er lydhøre over for hvad Gravergruppen kommer med,” oplyser Thomas Damgaard. □

SKRIBENT
Max Steinar er freelancejournalist med speciale i jagt, miljø og natur.

Silkeborg Kommunes egen omtale på sin hjemmeside:

„Husker du dragen Katla fra Astrid Lindgrens bog 'Brødrene Løvehjerte'? I løbet af de kommende år vækkes dragen til live ved Astrid Lindgren-kvarteret i Balle i det nordlige Silkeborg. Her vil en 1.100 meter lang støjvold, udformet som en stor, grøn landskabsdrage, komme til at bugte sig gennem landskabet. Støjdragen skal dæmpe støj fra motorvejen og bliver desuden et naturskønt område med legepladser, regnvandsbassin, paddevandhuller og motionsstier.”

Erosionslinjen

Grænsen mellem det dynamiske og stabile landskab er en planfaktor der nu kortlægges

Oversvømmelseskortlægningen blev opdateret i 2024, og nu er Center for klimatilpasning (før Kystdirektoratet) ved at opdatere den nationale kortlægning af erosionsfaren langt kysterne. Og her fokuseres der mest på at etablere en ny national 'erosionslinje.'

Det skriver Nikolai Heath Sørensen i Teknik & Miljø 3/2025. I modsætning til selve kystlinjen repræsenterer erosionslinjen grænsen mellem den dynamiske og den mere stabile del af landskabet.

Den kortlægning der kommer ud af det, er opdaterede 'erosionsfarekort' der viser erosionsrisikoen - eller erosionsfaren - på en kyst og dermed konsekvenserne for både eksisterende og planlagte bygninger og infrastruktur.

Der er dog flere udfordringer når man skal beregne de-

ne erosionsfare på landsplan. Man må gå på kompromis med detaljeringsgraden og de tilgængelige data når hele landet skal med. Erosion arter sig desuden forskelligt afhængig af geografi, bl.a. bølgeforhold, kystorientering, sedimentsammensætninger, vindforhold og tidevand. Også geologien spiller en rolle, f.eks. ved lerholdige skrænter hvor erosion ofte forekommer sammen med geotekniske skred. Med til at komplicere opgaven er at man skelner mellem kronisk og akut erosion der sammen giver det samlede erosionspres, men beregnes forskelligt.

Når man beregner erosionsfaren anvendes en model med den forudsætning at kysten kan bevæge sig frit ind eller ud bestemt af forholdene. Sådan er det ikke i praksis, for vi har grebet ind og begrænset

• Erosionsfaren er stor mange steder i landet, bl.a. her hvor man prøver med både høfder og skråningsanlæg af kampesten.

erosionen. Det er sket når vi bruger sandfodring hvor vi kompenserer for underskuddet af sand så kysten ikke rykker tilbage. Eller når vi bygger høfder der tilbageholder noget af det sediment der føres langs kysten og reducerer erosionen nedstrøms. Eller når vi opfører skråningsanlæg som fastholder sediment og dermed kystlinjen. Stranden vil over tid forsvinde, men næppe i anlæggets levetid.

Ortofotos taget over en årække kan være en hjælp når man vil undersøge erosions-

presset, men ikke altid. Der er f.eks. ingen hjælp at hente i historiske billeder hvor kysten er fastholdt kunstigt, og kystens frie bevægelighed dermed er sat ud af spillet.

Alt i alt er erosionskortlægningen ifølge Nikolai Heath Sørensen en kompleks, men vigtig opgave. Når den bliver færdig - hvad den endnu ikke er - kommer den til at indgå i værktøjet Kystplanlægger. sh

KILDE

Nikolai Heath Sørensen (2025): Ny national kortlægning af erosionspresset på de danske kyster. Teknik & Miljø 3/2025.

HITSA
WE SUPPLY OUTDOOR SPACES

DANSK DESIGN
PRODUCEBT I NORDJYLLAND

R STABIL skraldespande til affaldssortering ved Nordsjællands strande

HITSA - Brædt udvalg af byrumsinventar og cyklismeprojekter. Find os på hitsa.dk, 75 57 41 55 eller hitsa@hitsa.dk

Forståelse af diagnoser giver plads til flere på arbejdet

Flere og flere unge søger ind i anlægsgartnerfaget med diagnoser som ADHD, autisme eller angst. Det stiller krav, men åbner også muligheder

På anlægsgartneruddannelsen har en betydelig andel af eleverne i dag en diagnose, og der er ingen tvivl om tendensen når man taler med landets anlægsgartnermestre. De nye ansatte kommer med flere og flere diagnoser som giver både dem og virksomhederne udfordringer i hverdagen.

Udfordringer kan der heldigvis være enkle og konkrete løsninger på hvis man altså ved hvad man har med at gøre, understreger anlægsgartnermester Leif Thrysøe.

„Der er et problem mellem unge med diagnoser og håndværksmestre som ikke forstår hvad de taler om. Der er nærmest en eksplosion i udviklingen, og det er ikke en forbigående tendens. Skolerne fortæller os at halvdelen af deres elever har en bogstavforkortelse. Det betyder at arbejdspladserne ikke længere bare

kan forvente at alle ansatte retter ind og gør tingene på én måde,” siger han.

„Systemerne vi har bygget op over 50 år, er for stive til de her mennesker. Vi er som håndværksmestre alt for fokuseret på at det skal køre snorlige, og at folk skal være ens og forstå alt på den samme måde. Sådan kommer det ikke til at køre i fremtiden. Vi er nødt til at tilpasse os den enkelte medarbejder, og det kræver jo at vi forstår, hvad de tumler med,” siger Leif Thrysøe der ejer anlægsgartner-virksomheden Træmanden.

Talent har mange former

Også anlægsgartnermester Claus Hahne fra Den Lille Anlægsgartner i Horsens fastslår at de mange diagnoser ikke er noget arbejdspladserne længere kan tillade sig at ignorere. Det er en investering i

fremtidens arbejdskraft og en anerkendelse af at talent har mange former, mener han.

„Dem som tør gøre dette og være åbne for udfordringen og inddrage fleksibiliteten, står stærkt. Der bliver også lagt mærke til det blandt kunder og samarbejdspartnere. Det kan bruges til at booste virksomheden. For det her er et vilkår vi ikke bliver ‘færdige’ med. Det bliver kun større. Om fem år er det måske flertallet af medarbejderne der har en diagnose fordi voksne også får

• Parker og natur beroliger nervesystemet, og det er årsag til at mange med ADHD - og tildels også af autisme og angst - tiltrækkes af naturen eller vælger et arbejdsliv dér. Det kan afstresse det stressede nervesystem, og det hjælper at slippe for tankemylder. Foto fra planteområdet på seneste Have & Landskab på Ledreborg Slot.

diagnoser nu. Kan vi ikke håndtere det, kan vi ikke rekruttere, og så er vi dårligt stillet,” siger han.

Arbejdets grønne ro

En af de ting som skubber til udviklingen, er at anlægsgartnerfaget har en tendens til at tiltrække folk med diagnoser, forklarer ph.d. og psykoterapeut Christina B. Jagd.

„Arbejdet i det grønne og med natur, haver og parker byder på mere ro end et kontor eller en forretning. For en hjerne der tager sanseindtryk mere ufiltreret ind, kan det grønne virke afslappende og mindre energikrævende,” forklarer hun.

Sammen med flere medlemmer af Danske Anlægsgartnerre har hun udviklet et kursus som skal give fagskolelærere, mestre og lærlingeansvarlige på anlægsgartnerarbejdspladser viden om de forskellige diagnoser, indsigt i de dynamikker der er på spil og ikke mindst konkrete redskaber og praktiske løsninger der kan gøre en forskel i hverdagen.

Ikke rocket science

Christina B. Jagd opdeler de hyppigste diagnoser i ADHD

og autisme på den ene side og angst på den anden. ADHD (og andre diagnoser herunder) og autisme er medfødt mens en angstlidelse er opstået i løbet af livet, forklarer hun.

„ADHD og autisme er medfødte hjernevarianter,” fortæller hun. „Det er ikke en sygdom, men en anderledes måde at være i verden på. Angst er derimod noget andet. Det er ikke medfødt, men en tilstand man kan behandle. Ofte opstår angst som en følgesvend til udiagnosticeret ADHD eller autisme fordi man konstant har skullet kæmpe for at passe ind i et samfund der er indrettet til den 'normale', altså den neurotypiske, hjerne.”

Christina B. Jagd forklarer at ingen kræver eller forventer at mester eller læringeansvarlig skal være certificerede behandlere i dagligdagen, men at der stadig er meget man kan gøre:

„Det er heldigvis ikke rocket science. Det er ting der er til at forstå, og som virker i den konkrete situation. Derfor er det godt for arbejdsgivere og kollegaer at kunne navigere i det så man ikke bare er mystificeret og render ind i nogle

Konkrete tiltag i hverdagen

Pointer og tiltag om ADHD, autisme og angst på arbejdspladsen

Et nyt kursus skal bygge bro mellem lærlinge og ansatte med diagnoser og mestre og arbejdspladsen ved at formidle den nødvendige viden og redskaber til at håndtere en ny generation af medarbejdere.

Kurset er udviklet af en gruppe medlemmer af Danske Anlægsgartnere og psykote-

rapeut og ph.d. Christina B. Jagd der her op-ridser nogle lavpraktiske løsninger der kan gøre underværker i hverdagen.

Det er naturligvis kun et udsnit af pointerne og tiltagene om diagnoser på arbejdspladsen og skal blot ses som en indflyvning i problematikken.

ADHD og autisme: Struktur, visualisering og rammer

For ansatte med ADHD og autisme er struktur og tydelighed afgørende. „Når vi taler om ADHD og autisme, er struktur og tydelighed og skriftlighed og især visuel kommunikation ret vigtig,” oplyser Christina B. Jagd. „Der vil være mange beskeder der vil fungere meget mere støttende for folk hvis de får det på en liste, og der er en klar struktur.”

Hun kommer med et eksempel: Skal man ud på en opgave, har man som person med ADHD eller autisme tit brug for at vide: Hvor foregår arbejdet? Er der andre på opgaven? Hvad er det præcise start- og sluttidspunkt? Altså helt konkret oplysninger om rammer.

En arbejdsgiver siger måske: 'Bare kør, så sender jeg adressen, og der kommer nok en makker på opgaven. Du får info undervejs'. „Det fungerer måske for de fleste, men mange neurodivergente vil virkelig mangle noget rammesætning,” siger Christina B. Jagd.

Tjeklister er centrale, siger hun: „Det kan være en enorm hjælp med en konkret liste hvor der står hvad man skal pakke bilen med. Det fungerer godt, og måske kan den ansatte selv lave lister på sigt, men i starten

er det en stor støtte og hjælp som ikke koster alverden i tid, men er praktisk, jordnær og tydelig.”

Vigtigt er det at forstå at mennesker med ADHD og autisme har en lavere stresstærskel og er mere påvirkelige af sanseindtryk, forklarer Christina B. Jagd. „Har man en ADHD- eller autismehjerne, tager man alle sanseindtryk meget mere ufiltreret ind - lys, lyd, lugt. Du kan typisk ikke skelne mellem baggrundsstøj og anden støj. Det er voldsomt stressende og trættende for hjernen. Derfor vil man oftere 'crashe' fordi man bruger mere energi på at være i verden. Her kan det være nødvendigt med hyppigere pauser, tid alene eller i hvert fald starte på nedsat tid.”

For personer med autisme er behovet for struktur, tydelighed og forudsigelighed markant. Det vil alle sige ja tak til. „Personer med autisme har typisk særlige vanskeligheder når der opstår uforudsigelighed og pludselige ændringer af en arbejdsopgave,” siger Christina B. Jagd. „Derfor er det vigtigt at kommunikere klart og i god tid hvis der sker ændringer i planen.”

Angst: Afgræns problemet, og skab en plan

Modsat ADHD og autisme er en angstlidelse ikke medfødt og kræver en anden tilgang. Men det er vigtigt at angst er noget som arbejdspladsens læringeansvarlige og mester har indsigt i fordi de fleste instinktivt vil prøve at hjælpe en ansat med angst på en måde som ikke virker, forklarer Christina B. Jagd.

„De fleste vil sige til den ansatte: „Arh, det sker ikke, bare tag det roligt, det skal du ikke tænke på.” Det er den almindelige måde at berolige på, og det virker slet ikke. Hvis det virkede, havde personen selv løst det,” siger hun og pointerer at man i stedet eksempelvis skal afgrænse problemet.

„Når man oplever en lærling eller en ansat som ofte er meget bekymret, eller helt ude af den, så handler det om at finde ud af: Hvornår er det et problem? At få det afgrænset. For en person med en angstlidelse har ikke angst i alle situationer. Det er specifikke situationer. Måske i frokostpausen fordi det er svært at være i smalltalk, eller når man står alene om en arbejdsopgave og ikke kan spørge nogen, eller når man skal håndtere en af de store maskiner. Derfor er

første skridt at finde ud af hvornår det bliver et problem.”

Når problemet er afgrænset, kan man lave en konkret plan, forklarer Christina B. Jagd: „Man kan tale med personen og spørge hvordan kan det blive nemmere for dig, altså konkrete ting som kan gøre personen mere tryk i situationen. Hjælpen består i at hjælpe personen ud af komfortzonen på en støttende måde.”

Hun fortsætter: „Balladen er at folk med angstlidelse ikke selv tager skridtet. De undgår situationerne. De opbygger en undgåelsesadfærd for ikke at havne i specifikke situationer der udløser deres angst. Det kræver tit at de får hjælp til at tage nogle skridt, og nogle gange kan hjælpen til at stoppe katastrofetænkning være konkret. Det kan være at man kan vise hvordan maskinen virker, man kan sammen gennemgå en opgave, eller man kan følges ind i frokoststuen, sidde sammen og starte snakken hvis det er det sociale som trigger. Man skal i hvert fald ikke bare sige 'lad være med at tænke på det,' for det kan de ikke.”

uheldige situationer. Vi vil gerne undgå at folk bliver fraseret, eller at folk sygemelder sig fordi det er svært at fungere i et arbejde som med få tiltag ellers sagtens kunne fungere glimrende både for virksomheden og den enkelte."

Den forkerte farveorden

Claus Hahne og Leif Thrysø har begge prøvet at stå med ansatte som pludselig blev udfordret i situationer hvor andre ansatte ikke have nogle problemer. Begge har de ageret efter bedste evne.

Eksempelvis har Leif Thrysø en ansat som pludselig fungerer vildt godt efter at være kommet på deltid. En anden har så meget brug for struktur og retningslinjer at han ikke kan få kundens adresse som sms på turen eller have kuglepennene i forkert farveorden. Men begge ser frem til at blive klædt bedre på med det nye kursus. Ikke mindst for at kunne tage snakken i det daglige.

„Det er vigtigt at man er åben. Man skal ikke putte med det. Det er vigtigt at sige hvilke udfordringer man har. Men for at vi ordentligt kan håndtere at den ansatte åbner sig, kræver det jo at vi rent faktisk forstår hvad vedkommende siger, og hvad løsningen kunne være," siger Claus Hahne.

Åbenhed giver resultater

Uanset hvor meget man har hørt om diagnoser, er stigmatisering stadig en realitet, fast-

slår Christina B. Jagd, og de fleste unge tøver med at være åbne om deres diagnose af frygt for at blive fraseret.

„Der er ingen tvivl om at mange oplever en stigmatisering i samfundet. De hører sætningen: „Er disse bogstavforkortelser ikke noget alle får? Har alle unge ikke diagnoser nu om dage?" Derfor vil mange ikke sige det. Men åbenhed er tit en forudsætning for at kunne lave de nødvendige tilpasninger," fastslår Christina B. Jagd.

Samtidig understreger hun at tiltagene ikke er alle mulige underlige og uforståelige særegener som resten af medarbejderstaben får svært ved til at finde hovedet og hale i.

„De fleste af disse tilpasninger virker faktisk for næsten alle medarbejdere og er heldigvis metoder der gavner på en almindelig, stresset hverdag for rigtig mange andre. Det er ikke absurde eller helt anderledes tiltag. Det er egentlig tiltag som giver meget god mening - lidt struktur på arbejdsopgaverne, en tjekliste med hvad man skal have med frem-

• Anlægsgartnerens Uno Apold (tv), Jonas Olsen, Leif Thrysø samt psykoterapeut Christina B. Jagd er i færd med at skabe rammerne og indholdet til kurset 'Når diagnosen rammer arbejdspladsen'. Fra Jylland er også anlægsgartnermestrene Claus Hahne og Peter Hjorth med i arbejdet. Foto: Uno Apold, Grøn Entreprise.

for at blive sendt ud på et lager og selv skulle tage hvad man eventuelt får brug for. Det er et lille tiltag der kan gøre meget stor forskel."

Plads til superkræfter

Denne form for individuel tilpasning er nøglen, for det handler om at skabe nogle rammer der gør det muligt for den enkelte medarbejder at fungere, fastslår Leif Thrysø.

„Vi skal jo ikke ind og være behandlere. Men det er ærgerligt at se unge mennesker mistriks fordi de ikke passer ind i de traditionelle rammer. Især når der findes redskaber og lidt forskellige vaner til at håndtere det hele langt bedre. Og det er os som ledere der skal gå forrest og være ovenpå og ganske enkelt bruge et minut mere pr. medarbejder."

Claus Hahne supplerer: „Det er vigtigt at se på styrkerne i det fremfor begrænsningerne. Alle kan noget, uanset hvad de kommer med. Når vi får vendt den om, kan vi virkelig bruge deres styrker. Nogle kan bare køre igennem helt stringent, nogle kan regne det ud i hovedet, men ikke på papir. Det handler om at bruge deres forskelligheder effektivt."

Videnskabeligt faktum

Det er ikke bare positive ord fra chefen, men et videnskabeligt faktum at mange med diagnoser har særlige evner som virksomheden kan have

stor gavn af at få skabt plads til, pointerer Christina B. Jagd.

„Når en person med ADHD brænder for arbejdet, så har de det vi kalder hyperfokus. Her er man ekstremt fokuseret og ekstremt effektiv. Det er en styrkeside. Så du kan sagtens være en person som performer virkelig godt, men har brug for mere fleksible arbejdstider eller nedsat tid. Disse ting kan sagtens sameksistere. En anden styrkeside er at de er rigtig gode til at finde på innovative løsninger og tænker ud af boksen. Mange neurodivergente er eminente opfinderne, for at tænke i nye baner er noget som den neurodivergente hjerne er virkelig god til," siger Christina B. Jagd.

Hun fortæller at også autisterne kan have evner ikke alle ansatte uden diagnoser har. „Autister har en anden styrkeside som vi ikke ser på samme måde med ADHD, og det er mønstergenkendelse. De kan se hvad der går igen. Bliver de bedt om at løse en opgave, vil mange kunne genkende mønstre fra tilsvarende opgaver de tidligere har været på. Den autistiske hjerne er meget god til mønstergenkendelse, og det kan være en stor fordel, også som anlægsgartner." *It*

KURSUS

'Når diagnosen rammer arbejdspladsen' holdes den 5. marts i Roskilde (Vilvorde) og den 18. marts i Aarhus (JU). Se mere på dag.dk/kalender. Underviser: Christina B. Jagd, psykoterapeut, coach og ADHD-vejleder. Indehaver af Stress- og Psykoterapeutisk Klinik og firmaet Lev Dine Værdier.

PLAGIOKLAS

Det faglige sprog hjørne

Et af de mærkelige ord i faget er 'plagioklas', men det er også kun et fagord der i vores fag kan betegnes som marginalt. Det er fra geologien hvor man finder flere sære udtryk fordi de i bund og grund stammer fra andre fagområder

Fjeld består af bjergarter der igen er sammensat af mineraler. F.eks. er granit en bjergart der mest består af mineralerne feldspat, kvarts og glimmer og præges derfor af røde og brune toner. Granit kan dog også indeholde andre mineraler, bl.a. den hvide, grå eller grågule plagioklas, der igen består af mineralerne albit og anortit i forskellige blandinger.

Andre bjergarter er bl.a. diorit og gabbro der præges af plagioklas, og er sort-hvidnistrerede. Vi kender også bjergarten basalt, der dominerer jordskorpen, og domineres af mineraler som sort audit og af grå plagioklas. Det kan derfor ikke undre at basalt er gråsort.

Ofte bruger vi i Danmark granit eller 'natursten' om alle bjergarter og mineraler, men der er en vrimmel af dem. De har forskellige egenskaber og farver

- Bjergarten granit forstørret cirka 7 gange. Bjergarten består af flere mineraler. Den store røde krystal, der reelt er 1 cm lang, er mineralet kalifeldspat. Den grå og grågule masse rundt om i billedet er plagioklas. Fra Per Smed: Sten i det danske landskab (1989).

som skifter fra brud til brud. Det giver derfor god mening at gøre bestillinger af natursten ligeså nuancerede.

Plagioklas kommer ifølge Lex.dk af de græske ord 'plagios' (skæv) og af 'klasis' (brud'). I mangel af kilder kan man antage det henviser til det arbejde der omdanner bjergarten til de ønskede bygge- og anlægsmaterialer i stenbruddet.

Som magmatisk bjergart er plagioklas ikke lagdelt og spalter sig derfor ikke så let op i plader. Det kan måske forklare referencen til skævheden der kan være et problem hvis man ønsker plane fliser og plader, men ikke når der er tale om brosten og lignende produkter.

Om 'plagios' har noget med 'plagiat' at gøre er også muligt. Der kan i teorien være en sammenhæng når man ser at grå-hvid plagioklas spejler andre mineralers farver. Vi har også termen plagio-klimaks om f.eks. en skovproces der stoppes af græsning, men det er svært at se yderligere sprogsammenhæng. sh

NOMACO

We have a *Green* dream

boschung

S2.0 Max 100% elektrisk feje/suge maskine

Boschung's 100 % el-drevne maskiner spænder vidt, fra den nye, banebrydende S2.0 MAX feje-suge maskine, til Pony 3.0 100% el-drevne redskabsbærere med 4-WD og lasteevne op til 2 tons.

melex

N.30 el-arbejdsbil

Melex el-køretøjer er udviklet og tilpasset i tæt samarbejde med Nomaco, så de matcher det nordiske klima, vejforhold og de krav, professionelle brugere stiller.

Nomaco Danmark

Tømmerupvej 13-15, 2770 Kastrup (+45)7030 5430 mail@nomaco.dk www.nomaco.dk

88% har været i skoven mindst én gang i løbet af det seneste år. Vi går i det hele taget tit i skoven, især når afstanden til skoven er kort, og langt de fleste er meget glade for skovbesøget. En skovtur er mest på 1-2 timer, og de fleste er i smågrupper. Der er sjældent trængsel og gener, og der er generel opbakning til at lukke visse områder for færdsel af hensyn fugle og planter.

Det fremgår alt sammen af undersøgelser om befolkningens brug af og syn på skoven og skovnaturen i perioden 2023-2024, men også med perioderne 1976-78, 1993-97 og 2007-08. Før som nu er det for at belyse besøget i skovene så tidssvarende og objektivt som muligt.

Tidsperspektivet tilbage til 70'erne har også gjort det muligt at se om der er ændringer. Og det er der. F.eks. er der med tiden kommet flere skovbesøg, især i ferier, og stadig flere går til skoven i stedet for at tage bilen.

Projektet hedder 'National befolkningsundersøgelse af danskernes friluftsliv' og slutrapporteres i 'Danskernes skovbesøg 2023/24. Hovedrap-

Flere og flere går i skoven

Et studie fra 70'erne er nu opdateret og viser nye tendenser

port med udviklingstræk tilbage til 1970'erne, 1990'erne og 2000'erne.' Den er udarbejdet af Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, for Naturstyrelsen, Ministeriet for Grøn Trepert.

Undersøgelserne er siden 1970'erne baseret på spørgeundersøgelser hvor respondenterne bl.a. har oplyst hvor ofte de besøger skovene i fritidssammenhæng, hvilke aktiviteter de foretager, hvor længe besøgene varer, hvor langt og hvordan man har transporteret sig ud til skoven.

De giver et opdateret indblik i danskerne skovbesøg, og dermed skovens betydning for befolkningens friluftsliv.

• At gå en tur er den klart hyppigste aktivitet i skovene. Det angiver 60% af dem der svarede i undersøgelsen. Det var det også for denne gruppe i vintervejret 16. februar 2025.

Udvalgte resultater

1 Cirka 90 mio. skovbesøg om året har befolkningen (15 år og ældre) i alt haft i 2024.

2 Antallet af skovbesøg er steget fra 2008 til 2024. Befolkningens (15-78 år) samlede antal skovbesøg er steget med cirka 10% når der tages hensyn til befolkningstilvæksten.

3 De fleste har været i skoven i løbet af det seneste år. 88% har været i skoven mindst én gang i løbet af det seneste år. Det betyder omvendt at lige godt hver tiende ikke har været i skoven.

4 Kort afstand til skoven betyder hyppigere besøg. F.eks. har personer med maksimalt 500 meter til nærmeste skov 4-5 gange flere skovbesøg end personer der har over 3 km til nærmeste skov.

5 Flere besøg på ferie og hverdage. En stadig stigende andel af skovbesøg finder sted i forbindelse med ferie. Stigningen ses gennem hele perioden fra 1977 til 2024, idet andelen i 2004 er 17%. Fra 2008

til 2024 ses også en stigning i andelen der har besøgt skoven på hverdage frem for søn- og helligdage.

6 De fleste får opfyldt deres behov for at komme i skoven. Syv af ti svarer at de enten helt eller næsten helt får opfyldt deres behov. Blandt de der ikke helt får deres behov opfyldt, er den største barriere 'mangel på tid' efterfulgt af 'er for træt når jeg har fri' og 'for dårligt vejr'. På de næste pladser ligger 'mangel på egnede skovområder' og 'mulighederne for naturoplevelser/aktiviteter'.

7 COVID-19 havde betydning for besøgsomfanget. Markant flere angav at de havde haft flere skovbesøg under COVID-19-perioden end før (42%). Om man efter COVID-19 var fortsat med at have flere skovbesøg angav 13% at de havde haft færre. Lige mange svarede ja og nej.

8 En skovtur er hyppigst på 1-2 timer. Den gennemsnitlige besøgsvarighed har faldet svagt fra 1970'erne til 2000'er-

ne for så at stige svagt fra 2000'erne til 2020'erne.

9 De fleste kommer i skoven i grupper på 4 eller færre. Der ses en signifikant forskydning mod flere grupper på 1 person, og færre grupper på 4 personer.

10 Ganske få kommer i skoven om natten. Cirka 1% svarer at de ankommer til skoven om natten (kl. 0-6). Hovedparten (cirka 60%) ankommer ved middagstid/eftermiddag (kl. 12-17).

11 Praktisk taget lige så mange går/løber hen til den besøgte skov som der kører i bil. At gå eller løbe til skoven forekommer i 2024 næsten lige så hyppigt (42%) som at køre i bil til skoven (44%). Det er en markant ændring fra 1970'erne hvor 55% ankom i bil til skoven.

12 Den hyppigste aktivitet at gå en tur. At gå en tur er den klart hyppigste aktivitet med godt 60%, efterfulgt af at opleve naturen, lufte hund og motionere. Sammenligning af aktiviteter over tid er usikker

på grund af ændringer i svarmulighederne.

13 De fleste skovgæster svarer at de holder sig til skovvejene og -stierne. Lige godt 2/3 svarede nej på spørgsmålet om hvorvidt de færdedes uden for veje og stier på deres seneste besøg. Knap 1/3 havde så bevæget sig uden for vej og sti (uændret fra 2008 til 2024). Hovedparten af disse angav at det forekom under 25% af tiden i skoven og for at 'opleve naturen tættere på'.

14 Tilfredshed med publikumsfaciliteter. 80% af de besøgende var enten tilfredse eller meget tilfredse med friluftsfaciliteterne. De tre mest anvendte friluftsfaciliteter er skovveje/-stier, p-pladser og borde/bænke.

15 Publikumsfaciliteter kan være selve hovedmålet for besøget. Især afmærkede mountainbikespor og hundeskove synes at kunne have stor betydning eller være hovedmål for besøget. Andre faciliteter er mere noget man til-

Det er viden som kan spille direkte ind i de kommende års skovpolitik, skovplanlægning og skovforvaltning. At mange de samme spørgsmål er stillet hver gang siden 1970'erne giver desuden unik mulighed for at følge udviklingstendenser i danskernes skovbesøg.

I den seneste undersøgelse er der anvendt en landsdækkende online spørgeskemaundersøgelse i perioden marts 2023 til februar 2024. Fra Det Centrale Personregister (CPR, Danmarks Statistik) blev der tilfældigt udtrukket en netto-stikprøve på 9.424 personer op mindst 15 år hvor 3.016 (32%) besvarede skemaet.

Spørgeskemaet blev udsendt over ét år via e-boks. Ved at indsamle data om det seneste skovbesøg udsendt månedligt over et helt år (af hensyn til årstidsvariationer i besøgene) fås et dækkende billede af hvordan befolkningen bruger skovene rekreativt. *sh*

KILDE

Frank Søndergaard Jensen (2025): Danskernes skovbesøg 2023/24. Hovedrapport med udviklingstræk tilbage til 1970'erne, 1990'erne og 2000'erne. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet.

fældigt støder på eller kan være ét blandt flere mål.

16 De fleste kender ikke ordningen 'fri teltning'.

Knap 60% kender ikke ordningen 'Fri teltning' i statsskovene. 7% har brugt ordningen.

17 Mobiltelefonen er til en vis grad med på skovturen.

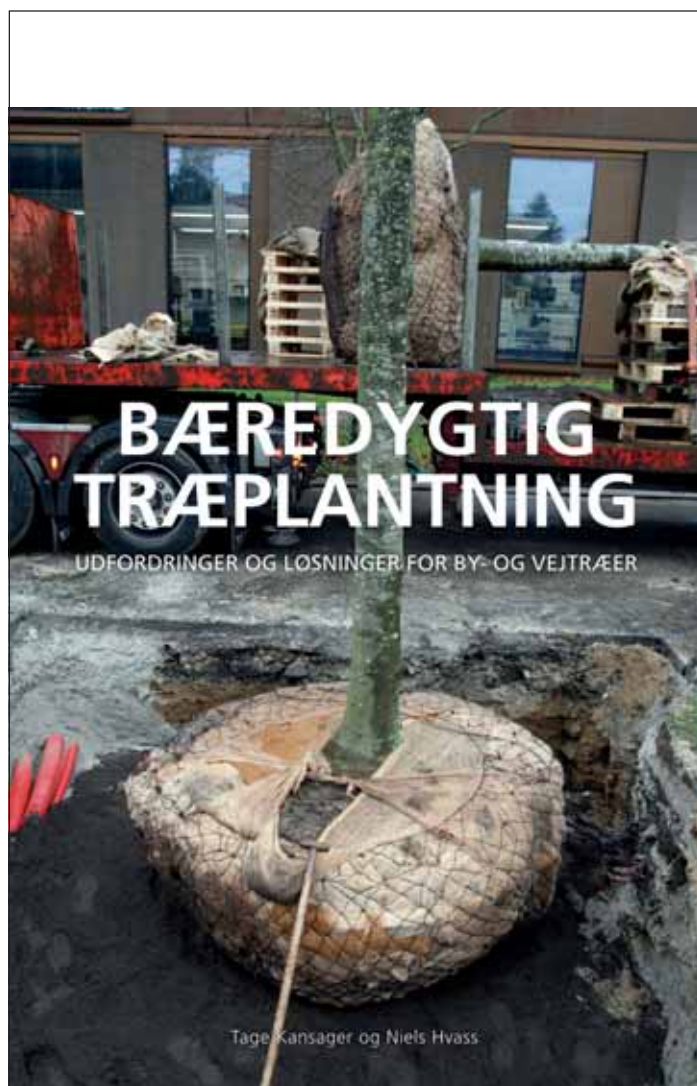
Godt 1/3 anvendte telefon under skovbesøget, hovedparten for at tage fotos. Blandt de cirka 2/3 der ikke havde brugt telefonen på skovturen, svarede langt de fleste (godt 70%) at 'jeg havde ikke brug for mobiltelefonen' mens færre (cirka 15%) enten svarede at 'jeg medbragte med vilje ikke min mobiltelefon' eller 'jeg havde med vilje slukket min mobiltelefon under hele besøget'.

18 Trængsel og gener opleves sjældent under skovbesøget. Cirka 1/5 så ingen andre gæster under deres seneste skovtur, og langt de fleste (85%) havde en oplevelse af det besøgte skovområde som 'absolut ikke overfyldt'. Kun ganske få, under 2%, havde haft en oplevelse af at skoven

var ekstremt overfyldt. Kun få (under 3% i både 2008 og 2024) svarede at de havde følt sig generet af andre gæster. Er der gener, er det hundeluftere og cyklende der nævnes hyppigst. Man kunne også angive om man havde følt sig generet af 'andet' end andre gæster under sit besøg. Det svarede godt 3% ja til, og blandt de hyppigst nævnte årsager var affald, (trafik)støj og myg.

19 Opbakning til regulering. Der er generel opbakning til at lukke visse områder for færdsel, både af hensyn til fuglelivet og af hensyn til plantedækket. Hvad angår midlet til aflukning foretrak skiltning frem for hegning.

20 Stor tilfredshed med seneste skovbesøg. Mere end 90% angav at de var tilfredse med deres seneste skovbesøg. 53% var meget tilfredse og 40% tilfredse. Fra 2008 til 2024 ses der såvel en betydelig stigning i andelen af dem der var meget tilfredse og et markant fald i andelen af dem der var meget utilfredse.

Den uundværlige fagbog fra forlaget Grønt Miljø

Tage Kansager og Niels Hvass:

BÆREDYGTIG TRÆPLANTNING

Udfordringer og løsninger for by- og vejtræer

Bogen samler al den viden der er relevant når man planter træer ved veje og i byer. Det er en viden der spreder sig over mange discipliner og fagområder og ikke tidligere har været samlet i én bog. Bogen er et opslagsværk for alle der har med plantning af træer at gøre. Den udvider og fornyr den gamle planteguide.

Ud over plantningen kommer bogen grundigt ind på rødder, jord, forundersøgelser, projektering, vejregler der berører emnet, planteskolernes træer, pleje af byplantede træer m.m.

276 sider A4. Hårdt bind. 400 kr. inklusiv moms
Køb den på Dag.dk >webshop

Julens rekordstore stormfald i Sverige

Da stormen Johannes ramte Skandinavien sidst i december 2025, slap Danmark ret uskadt, men det gjorde Sverige ikke, især ikke de to len Dalarna og Gävleborg. Tre blev dræbt af væltende træer, og Skogsstyrelsen vurderer at cirka 10 mio. skovkubikmeter træ faldt den 27. og 28. december.

Det er den voldsomste, enkeltstående episode med stormskader i Sverige i ti år. Skogsstyrelsen giver derfor ud-sættelse på den seksugersregel som normalt gælder for hvornår skovejere skal have besigtiget indmeldt stormskader.

I den mere kulørte ende væltede også den ti meter høje Gävlebocken - verdens største halmjulebuk - på torvet i Gävle under stormen.

Trods skaderne medførte Johannes dog langt fra samme skade som stormen Gudrun i 2005 hvor der faldt godt 75 mio. skovkubikmeter træ. *It*

Blomsterarterne er en del af plænen

Blomsterplanter der kan klippes sammen med plænegræs, indgår i græsblandingen Happy Lawn fra frøproducenten Barenbrug. Løsningen kombinerer klipbare blomster med en robust græsplæne lyder det fra Barenbrug der i Danmark forhandles af Linds Semenco.

Blomsterne kan klippes gang på gang og kommer stadig tilbage, lyder det fra Barenbrug der også oplyser at Happy Lawn tiltrækker 23% flere insekter fra sine omgivelser end standardplæner gør.

Frøblandingen hviler på den stresstålede sort af Poa pratensis, Resilient Blue. Hertil kommer flere andre plænesorter - og altså de klipbare blomster som kun opfatter 1% af totalproduktet, men alligevel ændrer udtrykket. *sh*

VERDENS LANDSKABER

Frugt og grønt i Utrechts grønne økosystem

I den hollandske by Utrecht er boligkvarteret Rijnvliet på 15 hektar nærmest blevet forvandlet til en kombineret frugtlund og køkkenhave. Projektet er skabt af Felixx Landscape Architects & Planners og De Zwarte Hond. Det opstod som et græsrodsinitiativ fra beboerne, og der er plantet over 1.000 frugttræer og 220 arter af spiselige planter.

Projektets beplantning ef-

terligner et naturligt skovøkosystem med syv lag i samspil: kronetag af store træer, mindre træer, frugt- og bærbuske, flerårige grøntsager og urter, jorddække, kvælstofproducerende arter og klatreplanter.

Åbne bassiner og permeable belægninger tilbageholder regnvand midlertidigt i skybrudssituationer mens en dam fungerer både som vandreservoir og levested for padder. Bænke og gangbroer er konstrueret af lokalt træ.

Et særligt vedligeholdelsesteam oplært af kommunen varetager driften som inkluderer at dyrke planter med det ene formål at forbedre jorden. Man sår planterne, eksempelvis rug eller ærter og andre bælgplanter, lader dem vokse en periode og nedgraver dem som grøntgødskning. Når planterne nedbrydes i jorden, frigiver de næringsstoffer og forbedrer jordstrukturen. Læs mere på dezeen.com og søg på 'Rijnvliet'. *It*

Fra containeren svæver man i landskabet

To genbrugte, 13,5 meter lange skibscontainere er omdrejningspunktet i en installation på en bakketop uden for den tjekkiske by Litomyšl.

Arkitektstudiet Atelier-r står bag det iøjefaldende udsigtspunkt som består af én container placeret horisontalt som udsigtsdæk og med en anden container stående vertikalt som tårn med indvendig trappe. Containerne er forstærket med en stålkonstruktion og er placeret på et armeret betonfundament.

Den vandrette container er vinklet let op på grund af terrænet. Det skaber en følelse af at svæve over landskabet når man ser ud af den dybe, metalindrammede åbning med metalnet og som peger mod byen.

Containernes ståloverflade er umalet og urengjort, stadig med logo fra den tidligere ejer, kaffekæden Tchibo. På tårnets top har en lokal skulptør skabt kunstværket 'Mikado' af tynde metalstænger der fungerer som landemærke og lynafleder. Placeringen blev valgt blandt seks lokaliteter for at give udsigt til både Unesco-verdensarvsstedet Litomyšl Slot og byens rådhus.

Konstruktionen kan afmonteres, og containerne kan genbruges hvis tjekkerne en dag skulle blive trætte af udsigten - måske til containerne på toppen af bakken. Læs mere på architecturetoday.co.uk og søg på 'Litomyšl'. *It*

Rudersdal bevarer flere træer

Med en ny biodiversitetsstrategi vil kommunen udpege flere træer, også på privat grund

Med en ny biodiversitetsstrategi i hånden vil Rudersdal Kommune i Nordsjælland fremover udpege flere træer som bevaringsværdige, både på private og offentlige arealer. Det skal ikke kun ske ud fra en æstetisk og historisk afvejning, men af hensyn til de insekter og andre dyr der får gavn af træerne.

Det fortæller kommunens afgående formand for Arkitektur- og Byplanudvalget, Christoffer Buster Reinhardt (K), til Politiken 14.1.2026:

„Vi fik idéen fordi vi var ked af at der blev fældet så mange træer i kommunen. Vi synes jo at vores gamle, ikoniske træer er vigtige. Ikke kun æstetisk, men for hele biodiversiteten i kommunen. De står både i villahaverne og på offentlige arealer,“ siger han.

Kommunens biodiversitetsstrategi der blev vedtaget før jul, bakkes op af professor i biodiversitet ved Aarhus Universitet Signe Normand. „Hver

gang vi fælder noget, så forringer vi og ødelægger, og så bliver det endnu sværere at skabe nye store arealer hvor arterne på sigt kan flytte hen og få store levedygtige bestande,“ siger hun

Ifølge Christoffer Buster Reinhardt har der været flest positive reaktioner på udmeldingen mens andre finder det er kritisabelt at det nu kan blive forbudt at fælde et træ på sin egen grund. Det mener bl.a. Niels Fernstrøm som mener der bør være grænser for hvad kommunen blander sig i:

„Det bliver meget småt når kommunen begynder at ville bestemme hvad folk har inde i deres haver. Jeg kan sagtens følge argumentet om at vi som samfund skal bevare et træ, der er 400 år gammelt og har historisk værdi. Men så skal man som samfund også være villig til at betale for det hvis det står på folks private ejendom,“ siger Fernstrøm. sh

Miljøvenlige letklinker mod glat føre

Med vinteren i januar er der igen rettet opmærksomhed mod glatføremidler som er mere miljøvenlige end det vejsalt, natriumklorid, der er almindeligt brug mod glat føre. Et af de alternative midler er letklinken Leca Safe som den danske producent Leca Saint-Gobain anbefaler til mindre forhold, bl.a. fortøve og indkørsler.

Leca Safe, der er baseret på danske råvarer, lægger sig i overfladen hvor det sikrer en skridsikker overflade ligesom skarpt grus. Leca Safe har dog den fordel at på grund af sin lave vægt flyder i vand. Hvis sneen tør og fryser igen, vil letklinkerne derfor stadig lig-

ge i overfladen og sikre et skridsikkert underlag.

Leca Safe indeholder ingen skadelige stoffer og skader derfor ikke planter, belægnings- og dyrepoter. Og når sneen smelter, flyder en stor del af Leca Safe med smeltevandet bort. Det sætter sig ifølge producenten ikke i sandfang og kloakrør, men ledes bort til det centrale rensningsanlæg hvor det 'skummes af' og bruges til jordforbedring.

Leca Safe leveres i 10 og 50 liters poser. 10 liter dækker cirka 100 m² gangareal og vejer kun cirka 3 kg. Kloridindhold er højst 0,02% og densiteten 230-320 kg/m³. Det kan bl.a. fås hos Brdr. Dahl. sh

Vi er SPECIALISTER i træ
- og med i DAG PartnerskabsNetværk i
Danske Anlægsgartnere

Vi leverer til hele Danmark hver uge

FSC
FSC® C074444

PEFC
PFEC/09-31-100

BÆREDYGTIGHED -er et nøgleord hos os

Hos Tiset Savværk A/S finder du et stort udvalg i FSC® certificeret eller PEFC certificeret træ.

Ring nu på **7482 1289** eller mail på ordre@tsetsavvaerk.dk og få hjælp til din næste træløsning.

- **Lærk:** Stolper, kalmarbrædder, terrassebrædder, tagspån, klinkbeklædning, rafter med mere.
- **Eg:** Stolper, terrassebrædder, palisader, sveller, plinte med mere.
- **Robinie (Akacie):** Stolper, afbarket/pudset, spidspæle, stokke, tømmer og brædder.
- **Douglas:** Tømmer, terrassebrædder, kalmarbrædder, brædder med mere.
- **Natur/ubehandlet:** Spidspæle og rafter.
- **Trykimprægneret:** Rafter, spidspæle, stolper.
- **Hegn:** Rafter med bark, alm. rafter, betonhegn med mere

Derudover har vi et omfattende program indenfor: **flag og flagstænger** samt **sheltere, bålhytter, skydetårne, bord/bænk sæt** m.m.

Tiset Savværk A/S
Kongevej 243, Tiset, 6510 Gram
Telefon: 7482 1289
Mail: ordre@tsetsavvaerk.dk

DIN BÆREDYGTIGE PARTNER - www.tsetsavvaerk.dk

Med vedtagelsen af EU's naturgenopretningsforordning bevæger byernes grønne elementer sig fra at være politiske prioriteringer til at blive juridiske forpligtelser. Særligt artikel 8 som omhandler bynatur og trækronedække, markerer et skifte i forståelsen af byens træer. Spørgsmålet er ikke længere om træer skal fylde, men hvordan vi forvalter dem ansvarligt og langsigtet.

I mange danske byer har træer traditionelt været genstand for lokale afvejninger mellem plads, økonomi og funktion. Træer skulle retfærdiggøre deres tilstedeværelse, ofte i konkurrence med parkeringspladser, tekniske anlæg og byudviklingsprojekter.

Med artikel 8 ændres præmissen. Trækronedække og bynatur bliver en del af en samlet europæisk målsætning som også gælder de tætte, byggede byrum. Det stiller nye krav til kommuner og andre forvaltere.

Strategisk forvaltning

Først og fremmest bliver det nødvendigt at arbejde mere strategisk med træforvaltning. Træstrategier som fastlægger målsætninger, prioriteringer og virkemidler, bliver ikke blot et godt supplement, men et nødvendigt styringsredskab.

Træpligten

Eyal Pelegs klumme om træer

Bytræer er ikke længere et valg, men et krav i artikel 8 i EU's naturgenopretningsforordning, og det får følger for byernes træforvaltning

Uden klare mål for hvor træer skal bidrage, og hvordan kvalitet og kontinuitet sikres, risikerer forvaltningen at blive fragmenteret og reaktiv.

Et centralt fokusområde bliver beskyttelse og bevaring af eksisterende træer. Nyplantning spiller fortsat en vigtig rolle, men store, etablerede træer kan ikke erstattes på kort sigt. Deres bidrag til mikroklima, biodiversitet og by-

rum opbygges over årtier. Set i det lys er tab af eksisterende træer ikke blot et lokalt anliggende, men et problem i forhold til forordningens overordnede målsætninger.

Forbedre levevilkårene

Samtidig peger artikel 8 indirekte på et behov for at forbedre levevilkårene for de træer der allerede står i byerne. Mange bytræer lever i dag

under stærkt begrænsede forhold med utilstrækkeligt vækstmedie, komprimerede rodzoner og ringe mulighed for naturlig udvikling.

Hvis trækronedækket skal opretholdes og styrkes, kræver det en mere konsekvent indsats for at forbedre plante-huller, sikre tilstrækkelig rod-volumen og tænke træernes behov ind tidligt i planlægning og projektering.

Mere professionalisering

Det rejser også et mere grundlæggende spørgsmål: Hvornår er træers mistrivsel et vilkår, og hvornår er det et resultat af forvaltningsmæssige valg? Med naturgenopretningsforordningen bliver det ikke blot et fagligt, men også et politisk relevant spørgsmål.

Artikel 8 kan dermed ses som en anledning til at professionalisere træforvaltningen yderligere. Ikke gennem flere enkeltstående tiltag, men gennem sammenhæng mellem plan, anlæg og drift - og med et tidsperspektiv der rækker ud over den enkelte budgetperiode.

Træer arbejder langsomt, og det bør forvaltningen også gøre. Naturgenopretningsforordningen stiller krav til naturen i byerne. Men i lige så høj grad stiller den krav til os der har ansvaret for at forvalte den. □

EU's naturgenopretningsforordning

EU's naturgenopretningsforordning trådte i kraft 18. august 2024. Den forpligter EU's lande til at genoprette økosystemer og levesteder for arter i EU's land- og havområder.

Foranstaltningerne skal dække mindst 20% af landområderne og mindst 20% af havområderne i EU senest i 2030. Landene skal udarbejde nationale planer for at nå målene.

I Danmark har Ministeriet for Grøn Trepert og Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø det overordnede ansvar for den nationale naturgenopretningsplan.

Ifølge forordningens artikel 8 må der senest i 2030 ikke ske nettotab af det samlede areal af byernes grønne arealer eller af trækronedækket set i forhold til 2024. Fra 2031 skal begge dele vise stigende tendens indtil der er nået et tilfredsstillende niveau. Udviklingen opgøres hvert sjette år.

• Trækronedække og bynatur bliver en del af en samlet europæisk målsætning som også gælder de tætte, byggede byrum. Foto: Kalle Ågren.

Den fireårige føljeton i Grønt Miljø
er nu udkommet som bog

PLANTEANVENDELSE I PRAKSIS

Håndbog med vejledninger for fagfolk der arbejder med planter og plantninger i byerne og i landskabet.

„Bogen præsenterer velafprøvede metoder og teknikker, så plantninger kan etableres og udvikle sig succesfuldt. Succes betyder at beslutningstagerne kan glæde sig over noget der er vellykket, at vi alle kan opleve herlighed og at natur og landskaber kan udfolde sig på en måde der også gavner biodiversiteten og klimaindsatsen.“ *Henning Looft*

NYHED

Henning Looft er landskabsarkitekt MDL (f. 1953). Han har været landskabsarkitekt i Roskilde og Herning kommuner, stadsgartner i Aarhus kommune og partner på tegnestuen moos+looft landskabsarkitekter.

Henning Looft

Forlaget Grønt Miljø 2025.
328 sider. 490 kr. inkl. moms, ekskl. eksp./forsendelse.

Det europæiske projekt Walkurban viser hvordan sundhed og velvære øges ved at gøre udemiljøet bedre for gående, cyklister og til ophold

GRØNT MILJØ 1/2026

- Mange vil tit vælge en smuk og attraktiv rute gennem en park selv om den er lidt længere end ruten langs en trafikeret vej mod samme mål.

kortlægning af det faktiske miljø, en dyb indsigt i beboernes oplevelser i nærmiljøet og man får fremhævet nye aspekter som er attraktive eller det modsatte.

Om man vil bruge alle metoder eller kun en eller to, beror på undersøgelsens formål. Ønsker man hurtigt overblik eller svar på specifikke spørgsmål, kan en rundspørge eller en kortlægning fungere udmærket. Vil man en dybere forståelse, er interviews bedst.

Forskerne opfordrer til at kommunerne laver deres egen undersøgelse. De fleste kommuner, i hvert fald i Sverige, har i forvejen objektive kortlægninger og rejsevaneundersøgelser i forskelligt omfang og skal kun tilføje ganginterviews. Et ganginterview i grupper med 3-4 personer ad gangen kan hurtigt give indblik i borgenes oplevelser i udemiljøet og deres tanker om det.

Gåture med interviews

En vigtig del af projektet var at interviewe børn og voksne om deres oplevelser og at sammenligne svarene fra de tre byer i de tre lande. Deltagerne gik ture med forskerne i deres boligområde og undervejs fortalte de om hvad de tænkte og følte om det. I alt blev der interviewet 156 personer hvor de 128 var børn. De voksne blev interviewet hver for sig

mens børnene blev interviewet i grupper på tre.

Der var flere ligheder mellem børn og voksne. F.eks. var grønne områder som parker, træer og rabatter noget som både voksne og børn i alle lande fremhævede som positive indslag. Utrykke trafikkløsnings som delte gang- og cykelstier eller hurtig og larmende trafik blev af alle fremhævet som negative for oplevelsen og viljen til at være i miljøet. En vigtig skelnen mellem børn og voksne var at børn ofte ikke havde muligheder for at vælge hvor eller hvornår de skulle være ude og kunne være tvunget til at vælge en mindre attraktiv rute.

Børns oplevelser i de enkelte lande ligner hinanden. De positive aspekter var fokuseret på det grønne og blomster og dyr som de kunne møde. Det kunne også være flotte byg-

ninger. De negative oplevelser var mere forskellige. I Tyskland og Italien var de meget rettet mod affald og hundelorte på gaden, og at der var biler over alt. I Italien var de negative oplevelser også rettet mod hullede smalle fortove.

Svenske børn var mere inde på at andre mennesker kan opleves skræmmende. Det fik dem til at undgå steder hvor de før havde mødt dem. Flere svenske børn syntes også at miljøet ikke var designet med børn i tankerne, f.eks. hvor høje stakitter omkring holdepladser hindrede dem i at se om der er biler og skilte.

Det aktive rejsevalg

Sammenfattende viser forskningen, herunder den aktuelle i de tre byer, at byernes udemiljø har stor betydning for dem som går eller cykler. Folks oplevelser af udemiljøet kan i

det hele taget have stor betydning for hvor meget og hvor ofte vi bevæger os i udemiljøet. Derfor er det vigtigt at undersøge og forstå menneskers oplevelser i dybden.

Ikke overraskende viser det sig at en god gang- og cykelinfrastruktur er afgørende når man vil opmuntre til aktive rejsevalg. Det kan f.eks. handle om tydeligere afgrænsninger for fodgængere og adskillelse fra hurtigere færdselsmidler. Men også små indsatser kan spille en stor rolle for at forbedre udemiljøets forudsætninger for oplevelser og aktiviteter. Det kan f.eks. være smukke plantninger, rar belysning, bænke og gadekunst.

Forskerne bag undersøgelsen vil fortsætte forskningen, og bl.a. tilføje elcykler, elløbehjul mv. Det vil ske inden for rammerne af et nationalt forskningsprogram om gang som startede i 2025 på Luleå Universitet. Undersøgelserne udføres i samarbejde med flere aktører, bl.a. det nystartede EU-projekt Share4Equity der fokuserer på aktiv og delt mobilitet, ikke bare i Sverige, Tyskland og Italien, men også i Polen og Canada. sh

KILDER
Katrín Lättman, Edward Prichard (2025): Betydelsen av utemiljöers utformning för pendlingsvanor, hälsa och välbefinnande. Gröna Fakta Utemiljö 8/2025.
Walkurban.eu.

Fatima fra Dortmund, 9 år

OPSAMLING AF INTERVIEW:

„Fatima er på vej hjem. Hun bor nær ved skolen så der er ikke langt, men der er et par store brede gader med masser af biler der kører hurtigt, og som hun ved hun skal over. Derfor har hendes forældre bedt hende om at følges med venner så langt hun kan, og i dag vælger de at gå i baggaderne. Men også her er der parkerede biler overalt, tilmed på fortovene og i forgængerfeltene. Fatima kan alligevel godt lide at gå. Der findes smukke blomster i kummer på fortovene og altanerne. Hun kan hilse på sine naboers katte og hunde, og nu om sommeren synger fuglene i træerne.“

Danmarks nationalparker. Ministeriet for Grøn Trepert, Naturstyrelsen 2025. Naturstyrelsen.dk > .

• Fra forsiden klikker man til de 15 nationalparker og den og den ene bynærs nationalpark. Her er der dokumentarkiv, nyheder, kort, projektbeskrivelse, faktaark samt information om borgerinddragelse, høringer, bestyrelse, aktører, procedurer, kontaktoplysninger mv. I de kommende nationalparker har natur og biodiversitet førstehøjrioritet og vil med tiden byde på vildere naturoplevelser. Store græssende dyr skal bidrage til en spændende natur. Grøfter forsvinder så der igen kommer småøer, vandhuller og sumpe.

Tiltag for biodiversitet i landbruget. Af Rikke Rørby Graversen, Emil Skole Læsøe, Jacob Krog. Seges Innovation 2025. 76 s. Faglig kommenteret af Rasmus Ejrnæs, Aarhus Universitet. Seges.dk.

• Vejledning i hvilke levesteder man kan finde for den vilde flora og fauna på en landbrugsejendom samt hvilke tiltag der kan gavne biodiversiteten. Med kataloget får man et værktøj 'der kan guide dig i mål med dit naturprojekt', lyder det fra Seges, landbrugets rådgivningscenter.

Meget af Danmarks areal ejes og forvaltes af landbrugere. Her finder man et væld af levesteder i form af større eller mindre naturområder, vandhuller, hegn, skove og krat. I kataloget tildeles point til levesteder som typisk findes på landbrugsejendomme og som man kan tage afsæt i når man vil styrke biodiversiteten.

Med et historisk afsæt skildres både nutidens haver - og fremtidens

British Library har samlet en række artikler i et spændende perspektiv

Af Ole Fournais

Kan man skrive en bog om både fortidens, nutidens og fremtidens haver? Ja, i hvert fald har det hæderkronede British Library gjort et forsøg med den særdeles spændende *Gardens of the Future - Unique Visions for a Changing World*. Den består af en samling artikler om projekter verden rundt i relation til en rost udstilling om haver, havearkitekter og planter gennem tiden.

Først åbnede den meget omtalte udstilling i London på selve det britiske nationalbibliotek, British Library. Senere kommer den til Dundee i Skotland på det relativt nye Victoria & Albert Museum opført i det komplet nyrenoverede havneområde.

Bogens meget forskellige kapitler - eller snarere artikler - er skrevet af fagfolk med tilknytning til de grønne fagområder: botanikere, havearkitekter, havedesignere, trendeksperter, historikere m.fl.

Tilsvarende spænder emnerne meget vidt. Der er portrætter af betydningsfulde britiske havearkitekter og gartnere som 'Capability' Brown og Christopher Lloyd. Man kan læse om særskilte haveanlæg som Kew Gardens og Sissinghurst Castle der har haft med markant betydning for senere projekter. Og man kan læse om en række tekniske gartneriske redskaber, f.eks. den den-

gang nærmest revolutionerende slåmaskine fra 1830 til pleje af de ofte enorme græsplæner ved datidens slotte og herregårde.

Bogen har også beskrivelser af nyere og helt nye muligheder for at skabe grønne miljøer i vores byer som vertikale anlæg, altaner, indendørs haver, fælles anlæg langs vej-anlæg. Og endelig - men ikke mindst - giver bogen anvisninger på grønne anlæg som både ligger ude takket være glidende overgange mellem have og altan og mellem vindue og stue, alle med udførlige plantelister. Særlig spændende. Meget tankevækkende giver bogens slutkapitel nogle måske nok lidt ekstraordinære idéer til at indlemme grønne elementer i fremtidens rumfart.

Naturligvis bliver begrebet 'kunstig intelligens' også omtalt i en sådan bog hvor man

• I århundreder blev de store plæner ved slotte og herregårde 'klippet' af får. Den engelske havearkitekt, Lancelot 'Capability' Brown søgte at forbedre plænerne bl.a. ved at bruge le, men var ikke tilfreds med kvaliteten. Først i 1830'erne lykkedes det ingeniør Edwin Budding at konstruere en brugbar græsklipper som denne. Foto fra bogen.

• I 1834 anløb det første skib London med hvad der totalt ændrede transport af eksotiske oversøiske planter. Læge og botaniker Nathaniel Ward ønskede at hente planter, ikke bare som frø. Efter adskillige forsøg konstruerede han en slags 'mistbænk' som under den lange sejlads stod på skibets dæk og fik dermed masser af lys og kun krævede vand med ferskvand. De blev brugt helt frem til 1950'erne. Fra bogen.

ønsker at arkitekter, designere og gartnere kommer til at forholde sig til selve begrebet. - måske mest som et værktøj på linje med andre tilsvarende redskaber.

De relativt korte kapitler er alle på vældig kyndig måde suppleret af aldeles glimrende fotografier når det har været muligt - og dernæst af nyttige tegninger som både uddyber, forklarer og perspektiverer emnet ofte med uddybende plantebeskrivelser.

Samlet set giver både udstillingen og ikke mindst bogen en lang række tanker og idéer at forholde sig til. Undervejs kombinerer man elegant og enkelt forslag til nye grønne projekter med tidligere tiders innovative tendenser bl.a. med udviklingen af den oprindelige primitive græsslåmaskine.

For enhver grøn fagmand -

- Den franske botaniker, Patrick Blanc var nok den første i Europa til at skabe grønne projekter til lodrette udvendige facader og indvendige vægge. Siden har det bredt sig til talrige bygninger i mange lande - både offentlige og private - og skaber megen omtale, Fra bogen.

det være sig gartnere, havearkitekter, havedesignere, landskabsarkitekter m.fl. - rummer denne bog en mængde informationer og idéer som vil kunne bruges i talrige sammenhænge ikke mindst ved forarbejde med nye projekter.

Desuden vil den historisk interesserede fagmand finde særdeles mange elementer til at forklare branchens tekniske udvikling gennem århundreder - og modsat vil de mange nye elementer og fremtidige design interessere fagfolk på udkig efter nye trends o.l.

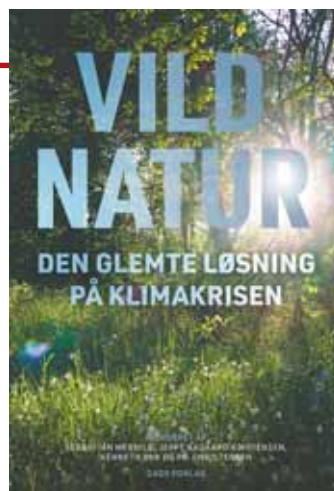
Denne anmelder fristes til denne anbefaling: Bogen bør læses af enhver studerende og lærling inden for de grønne uddannelser. Det undertiden komplicerede historiske stof forklares enkelt samtidig med at læseren lærer en masse om tidens idéer og trends. Og lidt om fremtidens. □

Ruth Chivers (red.): Gardens of the Future - Unique Visions for a Changing World. British Library, 160 s.

ANMELDER

Ole Fournais er cand.mag.x og tidligere faglærer på Jordbrugets Uddannelsescenter. Han er i dag guide på haverejser verden rundt.

- Flere af bogens eksempler beskriver projekter skabt ved hjælp af kunstig intelligens. Således denne altan med planter tilpasset de helt lokale klimaforhold og bygningens beliggenhed. Fra bogen.

Vild natur. Den glemte løsning på klimakrisen. Af Jeppe Aagaard Kristensen, Sebastian Menild, Kenneth Buk, Pil Christensen m.fl. Gads Forlag 2026. 240 s. 300 kr. Gad.dk.

- Bogen fortæller hvordan det oversete redskab, den vilde natur selv, kan blive et afgørende i klimakampen og i arbejdet med stoppe naturens tilbagegang. Bogen der udgives i samarbejde med Verdens Skove, henvender sig alle der står i den voksende arealdebate: kommuner, lodsejere m.fl.

Mars - Multifunktionel arealregistrering - status på den grønne trepart. Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø. Sgav.dk.

- Mars - Multifunktionel Arealregistrering - er en platform, der samler og støtter indsatser på arealer der er med til at realisere de nationale mål for kvælstof, udtagning af kulstofrige lavbundslande, skovrejsning jf. 'Aftalen om Implementering af et Grønt Danmark.' Med Mars har de lokale treparten, konsulenter, kystvandråd og lodsejere ét værktøj til at planlægge og koordinere udtagninger i det åbne land.

Danvas seks kloakmanualer. Fotomanualen. Brøndmanualen. Navngivningsvejledningen. Acceptkriterier. Funktionsindeks, SB-TV, særlige betingelser for udbud. Danva. Danva, Fotomanualgruppen 2025. Danva.dk.

- De nye manualer samler og moderniserer de vejledninger der i mange år har været grundlag for arbejdet med kloaksystemer. Sigtet er én fælles standard hvor data registreres, udveksles og bruges ensartet på tværs af systemer, entreprenører og forsyninger.

Danskernes skovbesøg 2023/24. Hovedrapport med udviklingstræk tilbage til 1970'erne, 1990'erne og 2000'erne. Af Frank S. Jensen. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet 2025. Ign.ku.dk.

- Studie af befolkningens brug af og syn på skov og skovnatur, mest i 2023-2024, men med afstikkere til tidligere årtier hvor samme studie er udført. Se artikel s. 32.

Politisk brug af friluftsliv i danske kommuner. Friluftsrådet 2025. 24 s. Friluftsrådet.dk.

- Undersøgelsen kortlægger videre hvilke kommuner der har en politik eller strategi for friluftsliv samt analyserer hvad der karakteriserer de kommunale friluftsliv- og naturpolitikker. Dertil er der foretaget en analyse af hvordan udvalgte temaer indgår. Den overordnede tendens er at bykommuner bruger naturen som en integreret del af byudviklingen mens landkommuner arbejder for at bevare store naturområder og styrke friluftsturisme.

TIL BLADETS LÆSERE

GRØNT MILJØ GÅR DIGITALT

Grønt Miljø bliver fra 1. januar 2027 et rent digitalt magasin. Det trykte blad forsvinder helt.

Det er beslutning der er taget af bladets ejer Danske Anlægsgartnere som man kan læse i reportagen fra foreningens generalforsamling ved siden af.

Bladet bevares, men på nye vilkår og en ny platform. Sigtet er at bevare den faglige profil.

Grønt Miljø informerer i de kommende numre om bladets fortid og fremtid, og hvordan man annoncerer og abonnerer i det nye digitale magasin.

Det digitale magasin skal efter planen åbnes pr. 1. oktober, men bladet fortsætter som trykt magasin hele 2026 ud, så der bliver et mindre tidsoverlap. sh

Kvindelige lærlinge må ikke fravælges

Hvis man offentligt afviser kvindelige lærlinge, overtræder man ligestillingsloven. Det slår Ligebehandlingsnævnet i en ny afgørelse, skriver Licitationen 22.2.2026.

Tømrermester Jesper Vith Nielsen havde i Tvistighedsnævnet tabt en sag om seksuel chikane mod en kvindelig lærling og sagde derefter til 3F's fagblad i 2024: „Det vi har fået ud af det her det er at vi aldrig skal have en pige som lærling igen fordi det kan ikke lade gøre i den her branche.“

Men det er ulovligt at nægte kvindelige lærlinge, alene fordi de er kvinder. Ligestillingsloven forbyder nemlig forskelsbehandling og indebærer at enhver arbejdsgiver skal behandle mænd og kvinder lige, både ved ansættelse og når det gælder adgangen til f.eks. erhvervsuddannelser.

• Fra venstre ses Maj-Brit og Claus Hahne fra Den Lille Anlægsgartner, Søren Lange fra Dalgas og Christian Larsen fra Nabovens Gartner. Det var de tre nominerede til den nye 'arbejdsmiljøpris'. Derefter følger formand for miljøudvalget Marco Kjærgaard og til højre tagkonsulent Kasper Foldager der præsenterer de nominerede.

Grønt Miljø og SMVdanmark i fokus på anlægsgartnernes generalforsamling

Danske Anlægsgartnere er på vej ind en ny digital tidsalder, og det påvirker også fagbladet der til 2027 stopper som trykt medie

Danske Anlægsgartnernes fagblad Grønt Miljø er på vej til at blive et digitalt blad der ikke mere skal udkomme på tryk. Det blev besluttet foreningens landsgeneralforsamling der blev holdt i Aalborg 16. januar og hvor 50 ud af foreningens 227 medlemmer var repræsenteret.

Forslaget stammer fra et strategiseminar som foreningens hovedbestyrelse holdt i sommers. På generalforsamlingen var forslaget et af fem punkter i virksomhedsplanen, og som sådan blev forslaget stemt hjem uden debat.

Det indebærer at Grønt Miljø udkommer som trykt blad 2026 ud, men derefter alene som et digitalt magasin som efter planen skal være klar senest 1. oktober, altså med tre måneders overlap.

Sikre bladets fremtid

Af beretningen fra landsformand Søren Sømod fremgår at „fremtiden for bladet sikres bedst ved at digitalisere det på samme vis som vi ser mange andre mediehuse gør,“ og for

at få mulighed for at artiklerne kan blive oplæst. Nærmere argumenter blev ikke anført, men af beretningerne og debatten fremgik det at digitaliseringen af Grønt Miljø er en del af bredere digitalisering af foreningens medlemsservice og at der i denne forbindelse allerede er lanceret ny hjemmeside og tilhørende app.

Der kommer senere mere information om fremtidens digitale Grønt Miljø, herunder hvordan og hvor kan kan abonnere og annoncere. Det er dog ifølge hovedbestyrelsens udmeldinger sigtet at holde den faglige fane højt. Et firemandsudvalg hvor Grønt Miljø's garde er med, er i gang med arbejdet der skal ende med at gøre bladet digitalt - uden at miste faglig profil.

Bliver i SMVdanmark

Ændringen af Grønt Miljø vakte ikke debat, men det gjorde Danske Anlægsgartnernes medlemskab af SMVdanmark, før Håndværksrådet. Her har Danske Anlægsgartnere været medlem siden 1965, og det er

Danske Anlægsgartnere stadig efter generalforsamlingen.

Hovedbestyrelsen havde ellers efter sit strategiseminar og i sit forslag til virksomhedsplan lagt op til Danske Anlægsgartnere skulle melde ud af SMVdanmark. Forslaget faldt dog efter en debat der var den eneste reelle af sin slags på generalforsamling.

Baggrunden for den foreslåede udmeldelse var - som det kom frem i generalforsamlingens beretninger og tilhørende kommentarer - var at SMVdanmark er blevet en bredere og mere politisk organisation hvor der er mindre af den medlemsservice Danske Anlægsgartnere ønsker.

Flere medlemmer, og især Michael Dall fra Sven Bech A/S, argumenterede for at bevare medlemskabet. SMVdanmark leverer faktisk ydelser der er svære at få andre steder, lød kritikken. Det blev også sat spørgsmålstegn ved at beslutninger af den kaliber er noget hovedbestyrelsen alene kan beslutte og sætte i værk. Det var noget som også landsge-

neralforsamlingen skulle involveres mere i og gerne efter en bedre orientering, lød det.

Virksomhedsplanens fem punkter for 2026 blev sat til særskilt afstemning, og alle blev godkendt bortset fra netop punktet om samarbejdspartnere som omfattede medlemskabet af SMVDanmark. På et efterfølgende hovedbestyrelsesmøde blev det derefter besluttet at trække udmeldelsen tilbage.

Virksomhedsplanens øvrige fire punkter blev derimod vedtaget. Det ene gjaldt bestyrelsesopgaver hvor et forslag om fast honorar til bestyrelsesmedlemmer og udvalgsformænd blev ændret til diæter i forbindelse med udførelse af opgaver for foreningen. Det andet gjaldt konkurrencesituationen. Det tredje gjaldt rekruttering og fastholdelse af medlemmer. Og det fjerde gjaldt forlag og blad, i praksis digitaliseringen af Grønt Miljø.

Ankenævnet er nedlagt

Det blev også oplyst på at Håndværkets Ankenævn som Danske Anlægsgartnere er med i, er ved at blive nedlagt. De aktuelle sager afsluttes, men der tages pr. 1. januar ikke nye ind. De private kunder, som ankenævnet er rettet imod, er dermed henvist til andre godkendte ankenævn.

Danske Anlægsgartnere mister ganske vist den repræsentation den har haft i det gamle Håndværkets ankenævn, men bevarer uændret sin egen garantifond på 150.000 kr. og den forbehandling som i praksis løser de fleste sager før ankenævnet når i spil. Forskellen er dog at Danske Anlægsgartnere ikke mere automatisk orienteres om nye sager, så fag-

• Søren Lange modtog på vegne af sin arbejdsplads Dalgas den nye arbejdsmiljøpris med både diplom og plakette.

konsulent Kim Tang bad om at bliver kontaktet når en ankenævns sag er under opsejling.

Sømod berettede

Søren Sømod kunne i sin beretning glæde sig over at markedsituationen havde rettet sig efter et lidt tyndt forår og hvordan der senest igen var kommet rigtigt vinterarbejde på menuen. Han beklagede dog samtidig det faldende op- tag på anlægsgartneruddannelsen. Det var bedre i år end årene for, men stadig for lidt. Faldet er 22% de sidste tre år, lød det fra Marco Kjærgaard nede i salen.

Sømod glædede sig endvidere - trods enkelte 'knaster' - over udstillingen Have & Landskab som var flyttet fra Slagel-

se til Ledreborg, og han meddelte at den grønne paraply 'Green Cities' har kunne fortsætte for midler fra alene danske organisationer, bl.a. Danske Anlægsgartnere, efter at EU-finansieringen stoppede.

De enkelte udvalg havde som vanlig supplerende beretninger. Her blev det bl.a. oplyst at det så småt overvejes at udgive en ny udgave af de faglige normer fra 2023. Det er ikke mindst dimensioneringen af befæstelser der skal ændres for at sænke råstofforbruget.

Fra salen blev der påpeget et behov for at udvikle 'Pleje af grønne områder' så standardbeskrivelserne rettes mere mod biodiversitet. Der arbejdes på det, lød det fra fagkonsulent Kim Tang der dog også pegede

på det paradoks at standarder er det modsatte af variation.

Uddelte i år to priser

Danske Anlægsgartnere har i flere år på sin landsgeneralforsamling uddelt markedsføringsprisen 'Spaden'. I år var de tre nominerede Anlæg og Have, Grønne Leverum og Anlægsgartnerne H. Hoffmann. Medlemmerne i salen kunne på stedet stemme via sms, og flest gik til Anlæg og Have.

Som noget nyt blev der også uddelt 'Danke Anlægsgartneres arbejdsmiljøpris' for at promovere bedre sikkerhedskultur og sundere arbejdsmiljø som fagkonsulent Kasper Foldager forklarede. De tre nominerede var Dalgas, Den Lille Anlægsgartner og Naboens Gartner. Dalgas fik prisen for sin arbejdsmiljøkampagne og tilhørende miljøvideoer.

Tre nye i bestyrelsen

Søren Sømod var på valg som landsformand, og blev genvalgt for en ny periode på to år. På valg til hovedbestyrelsen var også Marco Kjærgaard og Claus Hahne der begge modtog - og fik - genvalg. På valg var endvidere Troels Skov Larsen der ikke ønskede genvalg. I stedet blev Christian Struck valgt ind. Hovedbestyrelsen består dermed af de nævnte plus Søren Lange, Jesper Bjerrisgaard og Annette Vistisen.

I øvrigt fra generalforsamlingen som vanligt et weekendlangt arrangement med gæstetale - denne gang af Inger Støjberg fra Danmarksdemokraterne - og sociale og festlige arrangementer, ekskursioner og ledsagertur. Selve generalforsamlingen var som vanligt ret stille - bortset fra debatten om SMVDanmark. sh

• På podiet til venstre er Jesper Bjerrisgaard, formand for partnerskabsudvalget, ved at fortælle om udvalgets kommende rejse til Færøerne.

SLA får Havekulturfondens Hæderspris

Landskabsarkitektvirksomheden har været frontløber i arbejdet med at forene biodiversitet og kunstnerisk skaben, hedder det fra juryen

Midt i december fik Stig L. Andersson, Mette Skjold og Rasmus Astrup overrakt Havekulturfondens Hæderspris 2025. Det fandt sted i forbindelse med firmaets julefrokost for alle medarbejdere.

De tre seniorpartnere tegner i fællesskab SLA's originale udtryk der både viser sig i organiseringen af tegnestuen og i den faglige praksis. Med prisen fulgte til deling 25.000 kr. og bronzeskulpturen 'De kurtiserende traner' af billedhugger Helen Schou (1905-2006).

„Originalitet forbindes ofte med det enkelte geni der i ensomhed frembringer noget nyt. Men hos SLA er det tværtimod samarbejdet, der er drivkraften,” hedder det fondens motivation. „Tegnestuen tæller i dag 10 yngre partnere, flere associerede partnere og mange medarbejdere og fungerer som et mangfoldigt fagligt økosystem. Netop dette fællesskab - hvor viden, erfaring og kreativitet bringes i spil - er afgørende når store og komplekse landskabsopgaver skal løftes.“

Den konstruerede natur

„Originaliteten viser sig ikke kun i organisationen, men også i tegnestuens faglige praksis,” lyder det videre fra fonden. „I mere end to årtier har SLA været frontløbere i arbejdet med at forene biodi-

• Bronzeskulpturen 'De kurtiserende traner' er lavet af billedhugger Helle Schou specifikt til prisen.

versitet og kunstnerisk skaben. Længe før emnet blev bredt anerkendt, undersøgte Stig L. Andersson, Mette Skjold og Rasmus Astrup planters vækstbetingelser og biologisk mangfoldighed - og hvordan denne 'konstruerede natur' kan berige vores byrum. Gennem deres projekter har de skabt et nyt sprog for bynatur, sat dagsordener i den offentlige debat og påvirket både meningsdannelse og politikudvikling.“

„Resultatet er en række markante, brugbare og æstetisk stimulerende byrum der både giver plads til naturen, havekulturen og styrker fællesskabet. Dermed har SLA på fornem vis løftet landskabs-

arkitekturen og tydeliggjort faget som en social og samarbejdsbaseret disciplin.“

Lige siden 1993

Havekulturfonden arbejder på at fremme havekulturen - hvor have skal forstås bredt som beplantning i forbindelse med bebyggelse. Fonden uddeler en gang om året sin hæderspris til en gartner, landskabsarkitekt, haveejers, journalist, institution e.l. der har gjort en særlig indsats for at fremme havekulturen.

Søren Ryge Petersen fik som den første prisen i 1993. Den er nu uddelt 27 gange, normalt en gang hvert år. Prisen kan ikke søges, men alle er velkomne til at foreslå kandidater til mail@havekulturfonden.dk.

Fonden støtter også bøger, formidling, konkurrencer, forskning, studierejser o.l., der fremmer havekulturen. Næste ansøgningsfrist er 1. marts. Se havekulturfonden.dk.

Havekulturfonden er stiftet i 1990 med midler fra boet efter ægteparret cand.jur. Ove Gunnar Vestergaard og cand. psych. Grethe Helene Ludvigsen Linda. Fonden modtager også gerne bidrag fra privatpersoner, institutioner og andre. I fondens bestyrelse, som også er prisjury, sidder Ellen Braae (forperson), Kirsten Lund Andersen, Jonas Schul og Ivan Hyllested Pedersen. *sh*

Reesink Turfcare får grej til kunstgræs

Reesink Turfcare DK er blevet dansk distributør af de tyske SMG Sportplatzmaschinenbaus maskiner til rengøring og vedligehold af kunstgræs i Danmark. Partnerskabet imødekommer ifølge den danske distributør et stigende behov hos kommuner og idrætsanlæg for effektive løsninger til vedligehold af kunstgræs.

Reesink Turfcare DK har i 60 år leveret Toro maskiner til pleje af naturgræsarealer. Udover Toro er også Dennis, Sisis, GreenTek, Alasco, Foley og Timan med i sortimentet. Og nu også SMG.

100 år med Stihls mange motorsave

Det tyske firma Stihl, der er kendt for sine motorsave og andet motorværktøj, fejrer i år 100 års-jubilæum. Firmaet begyndte i et værksted i Stuttgart i 1926 og er i dag en global markedsleder i batteri- og benzindrevne produkter.

„Succesen ligger i at forstå sit ophav, men også i at turde tage det næste skridt når tiden er moden,” siger bestyrelsesformand Nikolas Stihl. „Jubilæet er derfor ikke blot et tilbageblik, men også et bevis på styrken i kombinationen af arv, teknisk kompetence og innovationskraft.“

Stihl har været verdens mest solgte motorsavsmærke siden 1971. I dag er hvert fjerde solgte produkt batteridrevet, men Stihl kvitter ikke benzin. „For os handler kvalitet om produktet - uanset energikilde,” lyder det fra Stihl hvor året byder på flere nye produkter med forskellige energiløsninger, herunder det syntetiske, biogene brændstof Stihl MotoMix 100. *sh*

• SLA'erne inklusiv de tre prismodtagere på 'Another green world camp' i Sverige. Foto: Jonas Ternevall.

DM&E slår historisk omsætningsrekord

Grøn Trepert og nye krav til natur, landskabspleje og selektiv nedrivning har øget efterspørgslen på DM&E-medlemmernes kompetencer. Det har nu vist sig i form af en historisk høj omsætning i branchen. Sådan lød det på generalforsamlingen i Vingsted 16. januar hos DM&E, Danske Maskinstationer og Entreprenører.

For at støtte medlemmerne i omstillingen lancerede DM&E i sensommeren 2025 'DM&E Natur og Landskabspleje'. Branchekonceptet samler virksomheder med opgaver inden for naturpleje, landskabsarbejde

og grønne anlægsopgaver i et fagligt fællesskab.

DM&E har endvidere etableret et netværk for nedrivning. Det hænger sammen med at større nedrivninger over 250 m² nu skal udføres som selektiv nedrivning og ledsages af en plan for sortering, håndtering og dokumentation.

DM&E udspringer af landbrugets maskinstationer, men det er entreprenør- og kloakvirksomhederne der nu udgør DM&E's største brancheområde med omkring 300 virksomheder og en samlet omsætning på cirka 5,5 mia. kr.

Helle er udpeget som årets groundsman

Groundsman of The year 2025 gik i år til Helle Østerhaab Mortensen fra Aalborg Kommune. Hun arbejder til daglig som groundsman på Aalborg Stadion og på AAB's træning-

sanlæg. Kåringen, hvor Linds/Semenco var sponsor, fandt sted under GAD's årsmøde 7. januar, oplyser groundsman.dk. GAD står for Groundsman Association Denmark. *sh*

• Helle Østerhaab Mortensen er flankeret til højre af Kim Tøttrup, formand, Aalborg Kommune, og til venstre af Henri Bech Poulsen, produktchef hos Linds. Pressefoto.

Millioner til grønne erhvervsuddannelser

Villum Fonden støtter erhvervsskolerne med 50 mio. kr. Det oplyser fonden i en pressemeddelelse 14. januar. Midlerne skal bruges til at gøre erhvervsuddannelserne grønnere, udvikle nye undervisningsforløb og skabe særlige grønne linjer. På den måde kan fremtidens faglærte blive klædt bedre på til bæredygtighed og grøn omstilling, meddeler fonden.

Støtten gør det f.eks. muligt at elever fremover kan møde undervisning i f.eks. bæredygtige materialer, energieffektivitet, elektrificering og nye teknologiske løsninger - kom-

petencer som er efterspurgt i et erhvervsliv der står midt i en omfattende omstilling.

Med fondsstøtten får erhvervsskolerne mulighed for at kompetenceudvikle undervisere, samarbejde med virksomheder samt indrette lokaler der understøtter grøn undervisning. Målet er at udvikle undervisning der matcher de kompetencebehov som både erhvervslivet og samfundet efterspørger, lyder det fra Ole Laursen fra Villum Fonden.

Projekterne er støttet gennem Villum Fondens 'Grønne EUD'-pulje. Læs mere på Villumfonden.dk. *sh*

Færdiguddannede østjyske lærlinge skal fejres mere

Færdiguddannede lærlinge fejres ikke nok, lyder det fra fire århusianske erhvervsuddannelser. Det vil de råde bod på med en fejring der gør uddannelserne mere synlige og attraktive ligesom når studenter fejres. Bag initiativet står Aarhus Tec, Aarhus Business College, SOSU Østjylland samt Jordbrugets UddannelsesCenter Århus der håber at arrangementet bliver en fast årlig tradition der samtidig inspirerer andre erhvervsskoler uden for Aarhus-egnen.

„Efter fire til fem års undervisning og dedikeret arbejde, går de nyuddannede erhvervsskoleelever ofte direkte fra afslutningsreception på skolen fredag til arbejde mandag morgen, uden fanfarer, parade eller hyldest,” lyder det i en fælles pressemeddelelse om fejringen der støttes af Tietgenfonden med 5,3 mio. kr.

Den nye fejring vil efter planen finde sted årligt i september fra 2026 og foreløbig til 2028 - og samle cirka 4000 deltagere hvert år, første gang 19. september 2026. Programmet byder på en parade gennem Aarhus, livekoncerter i Tivoli Friheden og aktiviteter hvor eleverne selv bidrager med planlægning, logistik, mad, grafik m.m.

„Vores samfund har brug for dygtige faglærte der er stolte af deres håndværk. Derfor er det også helt oplagt at vi bliver bedre til at hylde og anerkende de nyuddannede EUD-elever,” siger Christine Paludan-Müller, uddelingschef i Tietgenfonden.

Den ene af de fire initiativtagere er UddannelsesCenter Århus der også uddanner anlægsgartnere. Derfor støtter Danske Anlægsgartnere også tiltaget. Det samme gør flere andre lokale faglige organisationer. *sh*

An advertisement for Kobenhavns Universitet. The background is a lush field of purple and yellow wildflowers. At the top left is the university's logo. The main text in large, bold, white letters reads: 'FORDI VIDEN IKKE KOMMER AF SIG SELV'. Below this, in smaller white text, is 'FA DEN NYESTE VIDEN OM:'. This is followed by a list of topics in two columns: '• NATURPLEJE', '• STORMFLODER', '• BIODIVERSITET', '• FRILUFTSLIV' on the left, and '• SKADEDYR', '• BYUDVIKLING', '• MIKROHABITATER', '• BYTRÆER' on the right. At the bottom left is a QR code. At the bottom right, it says 'TEGN ABONNEMENT PÅ' followed by 'VIDENTJENESTEN.DK' in large, bold, white letters.

Den nye kanalby har masser af hipstergræs

Politikens designredaktør Lars Hedebo Olsen og bladets arkitekturredaktør Karsten R.S. Ifversen er på tur i Københavns nye kanalby, Engholmene (Politiken 4.1.2026). Bydelen er orienteret mod kanalerne eller havnen, ikke gårdene hvor turen begynder.

„Hvad laver de hække her?“ spørger Karsten da vi står og kigger på helt lave hække foran en række stuelejligheder. „Det er da total forstad midt i storbyen,“ fortsætter han. Lars tilføjer: „Her er heldigvis også fyrretræer og ‘hipstergræs’ - høje græsser og siv som man normalt finder ved hav og strand. Det er positivt at man også har sat beplantning som passer til det maritime klima (...) Attraktionen er kanalerne. De er dejlige, men husene lukker sig om sig selv og har hverken kontakt med kanalerne eller kajkanten.“ Karsten tilføjer: „Bydelen forholder sig ikke til vandet som andet end en udsigt.“

Kongen talte om håndværk og Skills i sin nytårstale

Kong Frederik kom i sin nytårstale 31. december ind på håndværkstraditionerne og den europæiske fagkonkurrence Euroskills i Herning 2025. Han fortsatte:

„Også i dag er der rift om folk der har hænderne godt skruet på. Tidligere i år mødte jeg Augusta, Casper, Niels, Sofie og Magnus der om nogen lever op til den beskrivelse. Alle fem stillede op til europamesterskabet for unge lærlinge og faglærte i Herning. Deres fag var vidt forskellige, men ambitionen om at levere håndværk på allerøverste hylde havde de til fælles. Danmark endte med at høste et hav af medaljer hvilket ikke bare er imponerende, men også en vigtig inspiration for andre håndværksaspiranter. Unge lærlinge og faglærte kan udrette underværker med deres hænder, så selvfølgelig skal de ikke bare gå til hånd, men tage fra med sikker hånd

• Olsen og Ifversen om Engholmene i København: „Her er heldigvis også fyrretræer og hipstergræs’ - høje græsser og siv som man normalt finder ved hav og strand.“

på de arbejdspladser som er heldige at have dem. Det tjener os alle når unge vælger et håndværk. Vi har brug for flere der kan bruge både hovedet og hænderne.“

Blandt de danske håndværkere der deltog i konkurrencen på Euroskills hed de tre Magnus og den ene var anlægsgartnerlærling. Måske var det dét ham kongen havde i tankerne da han nævnte de fem navne, herunder Magnus.

Under den grønne bølge drukner vi i kompleksitet

Adm. direktør i Hedeselskabet Torben Friis Lange er ved at drukne i grønne tiltag og efterlyser klarere linje og ansvar. Han skriver i Vækst 4/2025:

„På rekordtid har Danmark sat kurs mod en grønnere fremtid. Den grønne trepart, lokale samarbejder, kystvandråd, naturnationalparker, en kommende natur- og biodiversitetslov og ikke mindst EU’s ambitiøse mål om klimaneutralitet, naturgenopretning og beskyttet natur - listen over nye initiativer er lang, og de vil alle få stor betydning. Både for naturen og for os borgere. Men midt i denne grønne bølge er vi allerede ved at drukne i kompleksitet. Hvordan skal vi som samfund og enkeltpersoner forstå, overskue og navigere i de mange nye tiltag? Hvor går man hen for at få svar på de spørgsmål der

uundgåeligt opstår - uanset om man er lodsejer, bor på landet, i byen eller blot ønsker at forstå hvad der sker i de nærliggende naturområder? Hvis vi ikke formår at skabe overblik og sammenhæng, risikerer vi at miste den brede folkelige opbakning som den grønne omstilling og naturgenopretning nyder i dag.“

Mere ansvarligt at investere i uddannelsen

Nedskæringen på designafdelingen på København Universitets landskabsarkitektstudie har fået Akademiraadet på banen. I en meddelelse 18.12. 2025 lyder det fra Udvalg for Landskab og Planlægning:

„Det kan ikke understreges kraftigt nok hvor stor skade de planlagte nedskæringer vil få for landskabsarkitekturfaget. Et fag der gennem de seneste årtier har været i stabil fremgang som en logisk konsekvens af landets voksende fokus på store grønne dagsordener som bynatur, biodiversitet, klimasikring, håndtering af ekstremregn, grøn trepart m.fl. Derfor ville det være langt mere ansvarligt at investere i uddannelsen netop nu så både kvaliteten og kvantiteten vil kunne følge med den stadigt stigende efterspørgsel der vil komme på dygtige landskabsarkitekter.“

Fra 2026 siger kirkegården farvel til grandækning

Grandækning er en klassisk aktivitet på gravstederne, men hører nok snart fortiden til, skriver kirkegårdsleder Charlotte Nordman fra Grøndals-

lund Kirkegård i Rødovre i Kirkegården 5/2025:

„Gran på gravstederne hører fortiden til. Varmere vintre klimahensyn og tungt arbejde har sat granpyntning under pres - og på Grøndalslund er beslutningen nu truffet: Fra 2026 siger man farvel til pyntegrøn og goddag til mere bæredygtige løsninger. Det er efterhånden årtier siden at granlægning/grandækning havde en praktisk funktion. I tidernes morgen brugte vi granlægning til at passe på sårbare planter, bl.a. remonterende roser. Vintrene var lange og kolde og ofte med mange ugers konstant frost. Nu er de kun lange.“

Værker kan let overskrives af samtidens trends

Hvis landskabsarkitekturen vil tages alvorligt som kunst- og kulturfag, må opføre sig som et. Det skriver landskabsarkitekt Keld Slot i er debatindlæg i Byrummonitor 17.1.2026:

„Der tales ofte i faget om helhed, langsigtethed og ansvar. Alligevel er det i dag et grundvilkår i dansk landskabsarkitektur at eksisterende have- og landskabsarkitektoniske værker kan ændres radikalt eller fjernes frem for en transformation, uden nævneværdig faglig modstand. Dette er ikke et udefrakommende problem; det er et internt, professionelt svigt. Når markante anlæg som Sven Hansens Musikhus have i Aarhus reelt kan afvikles uden landskabsarkitektstanden kollektivt protesterer, er det ikke fordi værket mangler kvalitet eller relevans. Det

er fordi faget har accepteret en praksis hvor tidligere generationers værker ikke tillægges kunstnerisk autoritet, og hvor de nemt kan overskrives af samtidens trends og programmer. I andre kunst- og arkitekturfag ville en tilsvarende praksis være utænkelig.”

Elm og ask er næsten forsvundet fra kirkegårdene

Charlotte Ahrndt Skov, urban landskabsingeniør fra Bioskov er stødt på undersøgelser som botanikeren Johan Lange engang har lavet om landsbykirkegårdenes træer. Hun skriver i Kirkegården 6/2025:

„Han havde talt antallet af forskellige træarter på 54 landsbykirkegårde i Danmark tilbage i 1968, og fandt en markant ensidig artssammensætning: ask som det almindelige, dernæst lind, elm og ahorn. I en anden undersøgelse af 425 kirkegårde fandt han også at 51% af kirkegårdene havde elmetræer, 47% havde lindetræer og 45% havde asketræer. Det er tankevækkende at ask stort set er forsvundet som følge af aske-

toptørre, og elmen har lidt samme skæbne på grund af elmesyge. I løbet af bare 50 år har vi dermed mistet en betydelig del af de træer der var dominerende i kirkegårdens beplantning.”

Regningen ender hos der bruger partikelfiltre

Man sparer på driften når man snyder med dieselmotorenes partikelfiltre. Men det forvrider konkurrencen og belaster arbejdsmiljøet, lyder det fra formand for Materielsektionen Stine Egsgaard i Licitationen 22.1.2026:

„Det er beskæmmende og samfundsskadelig konkurrenceforvridning af den mest urimelige slags. Og det er et problem der ikke løser sig selv. For mens lovgivningen er klar, halter det desværre med håndhævelsen. En dieselmaskine med et afkoblet filter kan køre længe uden at vække mistanke, og det er vores smertelige erfaring at kontrollen med snyderiet er noget nær ikkeeksisterende. Derfor ender regningen hos den der prøver at gøre det rigtige.”

• Tillitse Kirkegård 26. juni 2012. Her dominerer hestekastanje i modsætning til de kirkegårdstræer Johan Lange registrerede i 1968.

Få 20% rabat det første år

– med et lønsystem unikt designet til DAGs medlemmer

Med DataLøn-DAG får du et lønsystem, der er skræddersyet til din branche. Lønadministration bliver hurtigt, nemt og fleksibelt – så du kan bruge mere tid i marken og mindre tid bag skrivebordet.

Vi håndterer automatisk satser, pensioner og fritvalgskonto – og vores branchekendte konsulenter står klar til at hjælpe dig helt gratis.

Kom godt i gang uden besvær – og få 20% rabat på abonnement og lønsedler de første 12 måneder.
Læs mere på proloen.dk

DataLøn
Branche

• Den første EPD er lavet på HH20 cykelstativet som Josephine Husted Jespersen (tv) og Eva Gudiksen står ved her. Foto: Jacob Due.

Hitsa viser LCA og EPD

Som led i bæredygtighedsstrategi viser Hitsa dokumentation for klima- og miljøbelastning

Hvor meget CO₂ udleder en bænk, en skraldespand eller en cykelpullert? Det er producenten af byrumsinventar Hitsa gået i gang med at svare sine kunder på. Som et led i virksomhedens bæredygtighedsstrategi bliver der nu udarbejdet LCA'er (Life Cycle Assessment, livscyklusanalyser) på alle standardprodukter og EPD (Environmental Product Declaration, miljøvaredeklaration) på nøgleprodukter.

„Vores kunder efterspørger i

stigende grad dokumentation om klima- og miljøbelastning. Det er et krav både fra den enkelte tegnestue og i de store udbud og rammeaftaler. Det er rigtigt positivt at vores kunder ønsker mulighed for at vælge det produkt som udleder mindst CO₂ og belaster miljøet mindst. Derudover får vi selv en god indsigt i hvor vores produkter har den største belastning, og hvordan vi skal designe og udvikle for at reducere vores aftryk,” fortæller

Josephine Husted Jespersen, bæredygtighedsansvarlig i Hitsa-koncernen.

ESG koordinator Eva Gudiksen (th) står for at samle tal for udledning fra materialer og processer til LCA'er og EPD'er.

„LCA'erne indeholder CO₂-udledning pr. produktvariant. Der bliver samlede oversigter, så man nemt kan sammenligne varianter, f.eks. et cykelstativ i galvaniseret stål i forhold til et pulverlakeret. EPD'erne er som tredjepartsverificerede miljødeklarationer mere omfattende. Vi udarbejder EPD'er for udvalgte produktvarianter når der er behov for en udviklet og verificeret information,” siger Eva Gudiksen.

LCA-oversigter og EPD'er bliver tilgængelige på hitsa.dk over de næste mange måneder efterhånden som de bliver færdige. De kan også efterspørges i salgsafdelingen. Alle EPD'er kan desuden findes i diverse EPD-databaser.

LCA for Hitsas produkter dækker faserne A1, A2 og A3 (produktionsfasen). EPD dækker desuden A4 og A5 (konstruktionsfase), C1-C4 (bortskaffelse) og D (næste produktionssystem). Hitsa bruger EPD Hub som samarbejdspartner på verificeringen af EPD. Alle udregninger foretages efter ISO og EN standarder. sh

Grøn Trepert uden landskabsvisioner

Kommunerne efterlyser et klarere billede af hvordan fremtidens landskab skal formes i den grønne trepartsaftale. De mangler faglige kræfter der skal sikre at den grønne omstilling skaber smukke, levende og sammenhængende landskab hvor natur, landbrug og mennesker trives side om side.

Det viser rapporten 'Fra lukket land til åbent landskab' som Steder skaber Folk og Advice A/S har lavet for Københavns Universitet i samarbejde med Dansk Byplanlaboratorium, Arkitektforeningen og Danske Landskabsarkitekter.

„Den grønne trepartsaftale er en kæmpe chance for at skabe en planlægningskultur i det åbne land hvor viden deles på tværs af fagligheder, og den oplevede værdi af vores landskaber bliver italesat,” siger Tine Saaby fra Dansk Byplanlaboratorium. sh

Foto fra rapporten.

Hempel har købt stort ind til den nye 'Vildmarken'

Hempel Fonden har købt Molslaboratoriet, Asnæshalvøen og Nørholm Gods. Fonden ejer og driver i dag allerede Saksfjed Vildmark og etablerer med de tre nye områder 'Vildmarken' der skal fungere som en samlet hub for naturgenopretning i Danmark.

„Med Vildmarken vil vi samle forskere fra ind- og udland, studerende, praktikere og naturinteresserede i arbejdet med at finde de løsninger, der giver mest biodiversitet for pengene når vi i Danmark skal omlægge store dele af vores areal til natur,” siger Anders Holm, CEO i Hempel Fonden på Vildmarken dk, 10.12.2025. „Samtidig vil vi gentænke naturformidlingen og bidrage til en større forståelse for naturen - alt imens vi i praksis

omlægger til biodiversitetsrig natur fire meget markante steder i Danmark.”

Initiativet skal ifølge Anders Holm støtte den udvikling der i Danmark er igangsat med Den Grønne Trepert samt finde veje til hvordan Danmark kan opfylde de internationale og forpligtende aftaler i EU's og FN's regi.

De fire vildmarker udgør i alt 2470 ha og præsenterer forskellige naturtyper med forskellige problemstillinger - og derfor også forskellige løsninger. Molslaboratoriet, der hidtil er ejet af Naturhistorisk Museum Aarhus, bliver et fysisk centrum for Vildmarken. Hempel Fonden har fra start af indgået samarbejdsaftaler med både Aarhus Universitet og Københavns Universitet.

• Spidsen af Asnæs har meget af den lysåbne natur og overdrev som man ønsker mere af Asnæs Vildmark. Foto: Hempel Fonden/L. Hestbæk.

I alle vildmarkerne er udgangspunktet at anvende rewilding hvor der gives plads til de naturlige processer som arter og økosystemer er afhængige af. I vildmarkerne tilpasses dyrebestanden løbende

så den balancerer med områdets naturlige fødegrundlag, og hvor der fodres så snart det ser ud til at der vil kunne opstå et behov for det. Man kan læse mere om de fire områder på vildmarken.dk. sh

100 år siden **STORE TRÆER OG SMÅ HAVER**

G.N. Brandt, skriver om træer i småhaver: „De forskellige Træ-Aarter forholder sig meget forskellig med Hensyn til Skadelighed for anden Plantevækst, hvilket jo er almen kendt; det vides af alle, at Bøgen har overvundet Egen i vores Skove, fordi Bøgen skygger mere og kan taale mere Skygge. Samme Opfattelse i visse Træers særlige Skadelighed er vel også Aarsag til at der i Servitutter for Villakvarterer indføres Bestemelse om, at de og de Træer ikke maa plantes på Grundene. Der nævnes f.Eks. Pil, Asp og Bævreasp, eller Pil, Ask, Bævreap og Elm. Men det er ganske tilfældigt, ganske irrationelt, kun eller i det hele taget at nævne disse enkelte Slægter...”

75 år siden **PARKPOLITIK I OSLO**

Til nordisk kongres for havearkitekter skriver Eyvind Strøm i Havekunst 1951: „Oslo er en by i sterk utvikling og på et stadium med mange sociale behov utilstrekkeligt dekket. Programmer for utbygningen av friområderne må derfor nødvendigvis løses etter en nøktern linje, som også tar omsyn til enklest mulig vedlikehold og drift. Vort mål er at legge forholdene slik tilrette at alle skal ha høve til daglig idrett, lek og rekreasjon i rimelig nærhet av hjemmet i rasjonelle og trivelige områder. Desuten å gi alle høve til også i fremtiden å komme fra hjemmet og ut i Oslo-marka minst mulig sjenert av rullende trafikk og stengende elementer.”

• Havekunst 1925. „Ullevålssæter ved Oslo er et yndet utfartssted for byens befolkning. Nordmarka er sammen med de andre skogstrekninger rundt Oslo et turterreng av rang til alle årstider.” Foto O.A.

50 år siden **ELMESYGEN ER I ANMARCH**

Anlægsgartneren 1/1976 gengiver en meddelelse fra Plantesundhedsrådet: „Elmesygen (Dutch Elm Disease) har været kendt i Vesteuropa i mange år, uden at sygdommen har forårsaget ubodelig skade på elm. I de sidste 15 år har denne situation imidlertid ændret sig katastrofalt, idet en ny race af denne sygdom er konstateret i flere vesteuropæiske lande (...) Den nye race af denne sygdom er konstateret så nær Danmark som i Slesvig-Holsten, og det må befrygtes, at sygdommen og de to vektorer (barkbiller), der spreder denne, kan nå Danmark inden for et antal år...”

25 år siden **STÆRKE FUGER**

I Grønt Miljø 1/2001 sammenfatter bladet en undersøgelse fra 'Fugegruppen for brolægning': „Chaussésten sat med grusfuge på grus duer kun til relativ let biltrafik og tåler ikke fejning med fejesugemaskiner. Brosten sat med betonfuge på beton tåler derimod al trafik, også fejning med fejesugemaskiner. Fuger med grus kittet sammen med voks ser foreløbig ud til at holde til let trafik.”

VI DÆKKER BÅDE DE GRØNNE OG DE GRÅ

FPR
FORSIKRINGSMÆGLER A/S

Siden 2004 har Danske Anlægsgartnere og FPR Forsikringsmægler arbejdet sammen om en forsikringsløsning, der er målrettet branchen.

Overlad alt, hvad der hedder dækning og paragraffer til os.

Ring og få en snak, om hvordan du dækker din virksomhed bedst, på
70 20 29 29

Grønt Miljø retter og tilføjer

Skemaer med fejl og svage streger

I Grønt Miljø's decembernummer kan man på side 14-15 i artiklen om bytræseminaret se 4 skemaer med 8 blå søjler hver. Man kan også se et netværk af streger beregnet til at styre aflæsningen af træernes højder og stammeomfang. Disse netværk står for svagt i det færdige tryk selv om de var klare nok i billedprogramme. Flere årtiers rutine var ikke nok. Grønt Miljø beklager.

Det var dog ikke den eneste fejl. I de to skemaer med blå søjler på side 15 står der at træhøjden er afsat op ad den lodrette Y-akse. Det er naturligvis stammeomfanget der menes. Ellers ville træerne med sine 250 meter slå alle tiders højdererekord.

Hvordan kan en sådan fejl slippe igennem når to skribenter, en redaktør, to korrekturlæsere har set artiklen igen? Det hører til livets gåder. Det skal dog bemærkes at korrekturlæsere alene skal fange sproglige, ikke faglige fejl. Redaktøren opdagede fejlen og er den første at bebrejde.

Nedskæringer til landskabsarkitekter

I Grønt Miljø's decembernummer oplyses at der skal skæres ned på det fakultet på Københavns universitet hvor landskabsarkitektuddannelsen ligger. Det er bl.a. oplyst at 'over 100' er afskediget eller har indgået fratrædelse.

I Politiken 30.12.2025 præciserer Janne Glerup, forperson for den Akademiske Fagforening at hele fakultetet mister 124 videnskabelige medarbejdere foruden 35 medarbejdere inden for det tekniske-administrative personale.

I Grønt Miljø's decembernummer oplyses videre at alene landskabsarkitektuddannelsens designafdeling har måtte bøde med 5 designfaglige medarbejdere, uforholdsmæssigt mange. Der er endnu ikke nærmere oplysninger om hvilke afdelinger på fakultetet de nyeste offentliggjorte nedskæringer rammer. sh

KALENDER

KURSER & KONFERENCER

DL Fest. Aarhus 20/2. kl. 17-23. Danske Landskabsarkitekter. Landskabsarkitekter.dk.

Bæredygtighed for landskabsarkitekter. Odense 24-25/2. Danske Landskabsarkitekter. Landskabsarkitekter.dk.

Bæredygtighedskursus målrettet til landskabsarkitekter. Odense 24-25/2. Akademisk Arkitektforening, Danske Landskabsarkitekter. Landskabsarkitekter.dk.

Når diagnosen rammer arbejdspladsen. Roskilde 5/3 (Vilvorde) og Aarhus 18/3 (JU). Jtv@dag.dk

Kirkegårdskonferencen 2026. Nyborg 12/3. Foreningen af Danske Kirkegårdsledere, IGN, Københavns Uni. Ign.ku.dk.

Jord, bundsikring og stabilt grus. Nyborg 17/3. Vejsektorens Efteruddannelse. Vej-eu.dk.

Naturforvaltningskonferencen 2026. Middelfart 19/3. IGN, Københavns Universitet. Ign.ku.dk.

Åben Land Konference. Fra vision til virkelighed. 29-30/4. Dansk Byplanlaboratorium. Byplanlab.dk.

Tilgængelighedsrevision. Odense 4/5. Vejsektorens Efteruddannelse. Vej-eu.dk.

Dem med **grønt** refereres i bladet.

Genbrugsmaterialer i bundsikring og ubundne bærelag. Nyborg 6/5. Vejsektorens Efteruddannelse. Vej-eu.dk.

Klimahensyn i anlægsprojekter. Nyborg 12/5. Vejsektorens Efteruddannelse. Vej-eu.dk.

Bliv skarp på lokalplanens byggesten. Svendborg 22-23/5. Dansk Byplanlaboratorium. Byplanlab.dk.

Vand - veje og infrastruktur. Middelfart 27/5. Vejsektorens Efteruddannelse. Vej-eu.dk.

Company Day for greenkeepere. Lyngbygaard Golfklub, Brabrand, 12/6. MLA@ao.dk

Arbejdsmiljøkonferencen. Bredsten 12/11. Branchefællesskabet for Arbejdsmiljø, BFA, herunder 3F, Danske Anlægsgartnere, Seges Innovation m.fl. BFAportalen.dk.

Vejforum. Nyborg 2-3/12. Vejsektorens Efteruddannelse. Vej-eu.dk.

UDSTILLINGER

Kloakmessen. Fredericia 29-30/1 2026. MesseC og Danske Kloakmestre. Kloakmessen.dk.

GaLaBau 2026. Nürnberg, 15-18/9, 2026. Galabau-messe.com.

Agromek. MCH Messecenter Herning 24-27/11, 2026. Agromek.dk.

Have & Landskab 2026. Haveoglandskab.dk.

Frygt og bæven i Østrigs dybe dale

Den østrigske forfatter Thomas Bernhards roman 'Forstyrrelse' handler om en landlæge der besøger folk i dale, småbyer og bjergegne - og en fyrste som står for dette citat:

„Jeg er faktisk bange. Jeg forsøger at aflede mig fra mig selv, men det lykkes kun sporadisk. Den tilfredsstillelse jeg endnu følte for et par år siden når jeg gik ned i dalene, ned i kløften, på smukke dage op i skovene i *højlandet*, på dage med regn i skovene i *lavlandet*.

Oftentimes var jeg lykkelig i betragtningen af Ache-flodens vandoverflade, i vandets bevægelsesrytme selv, hengivet til den poetiske refleksion af jordoverfladen.

Skoven i lavlandet, Ache-floden var nok til at jeg ikke fortvivlede. Og hvis ikke Ache-floden, hvis ikke højlandsskoven, lavlandsskoven, så biblioteket. *Bøger, den dermed forbundne kontemplation.*“

Forstyrrelse. Af Thomas Bernhard. Oversat og udgivet af forlaget Sisyfos i 2021. Oprindeligt udgivet i 1967 på tysk med titlen 'Verstörung'. 240 s. Pris: 215-245 kr.

Naturen i litteraturen. Grønt Miljø har i 2023 lanceret serien 'Naturen i litteraturen' for at indkredse nogle årsager til at vi er i den grønne branche.

ANNONCØRER

GRØNT MILJØ 1/2026

MASKINER

AO, 9
Engcon, 2,
Nomaco, 31

PLANTER & JORD

Birkholm Planteskole, 2
DLF, 23
Linds Semenco, 11
Solum, 52
Vognmand Kold, 3

BELÆGNING & INVENTAR

Hitsa, 27
IBF, 17
Lyng Produktion, 13
Tiset Savværk, 35

ENTREPRENØR & RÅDGIVER

Dataløn, 47
Forsikringsmægler, FPR, 49
Møllerlækkegaard, 7
Pension for Selvstændige, PFS, 21
Plantefokus Sv. Andersen, 51
Sven Bech, 51
Zinco, 2

STILLINGER

Dragør Kommune, 51

UDDANNELSE & FAG

Grønt Miljø Forlag, 33, 37, 50
Videntjenesten, KU, 3, 45

Send dronen ned i de store kloakker

Droner kan også bruges til at tilse kloakker, i hvert fald de større hvor drone kan erstatte et kloak-TV-kamera. Det skriver Rørcentret, i Kloaktuelt december 2025. Det første dronefirma er allerede optaget i Danske TV-inspektionsfirmaers Kontrolordning.

Dronen styres fra terræn, så man skal ikke ned i kloakken med beskyttelsesudstyr. Dronen med beskyttelsesnet fylder selv 40-50 cm, så i praksis skal ledningen være over en meter i tværmål hvis man vil bruge drone.

Dronen kan levere samme data som TV-inspektion. Den kan også bruges til at opmåle bygværker som man ofte finder nær kloakken. De kan være i ringe stand og svære at nå. Her kan man sende dronen ned og samle data, se kvaliteten og optegne bygværket. sh

• Drone med sikkerhedsnet nede i kloakken. Foto: Drone Eksperten

GRØNT MILJØ 1/2026

- ✓ Nyanlæg og belægningsopgaver.
- ✓ Plantearbejde og beskæring.
- ✓ Vedligeholdelse.
- ✓ Vinterberedskab.
- ✓ Kloakarbejde og fugtisolering.
- ✓ Tv-inspektion og strømpeføring.
- ✓ Medlem af Kloakmestrenes TV-inspektion.

Anlægsgartnerfirma
- siden 1921

Mur skal sikre Esbjerg mod stormflod

Esbjerg Kommune har bevilget 61,4 mio. kr. til at stormflodssikre Esbjerg. Det skal ske med en 2,1 km lang højvandsmur, oplyser Esbjerg Liv og Byrummonitor 14. januar. Muren skal opføres langs H.E. Blumes Vej i nord til Niels Juels Gade i syd.

Muren skal primært opføres i beton, men kan på enkelte strækninger opføres i andre materialer. Muren bliver 80-90 cm høj, og der indarbejdes skydeporte og skotplanker, så adgang for trafik og virksomheder kan opretholdes.

I december 2023 fik Esbjerg Kommune statsligt tilsagn om støtte på 40% af anlægsudgifterne. De kommunale midler fordeles i 2027 og 2028, mens de statslige midler afsættes i 2029. Arbejdet sker i samarbejde med Esbjerg Havn. Næste skridt er at stormflodssikringen sendes i udbud.

Svend Andersen
Plantefokus
Professionel træ- og planterådgivning

FAGLIG
VIDEN OM:
registreringer,
plantekvalitet
og beskæring i
teori & praksis

Tlf.: 30 32 72 33
www.plantefokus.dk

DRAGØR
KOMMUNE

DRIFTSLEDER til Vej- og gartnerafdelingen

Dragør Kommune har det hele:
Hav, strand, natur, grønne områder, en fin gammel bydel, turisme og erhverv. Dragør er en unik perle tæt på København, hvor vi søger en driftsleder til vores Vej- og Gartnerafdeling.

Vi søger dig, der har et særligt blik for at kommunen fremstår velholdt, som brænder for drift og personaleledelse og som kan se Vej- og gartnerafdelingens opgaver fra borgernes perspektiv. En leder, der vil være med til at styrke og udvikle en velfungerende afdeling, så vi er rustet til fremtidige udfordringer.

Om stillingen
Som driftsleder bliver du ansvarlig for den daglige ledelse af vores Vej- og gartnerafdeling med 25 dygtige og engagerede medarbejdere. Det er en afdeling med meget lav medarbejderomsætning, stor arbejdsglæde og et godt ry i byen – og den har politisk opbakning til at løse opgaverne ordentligt.

Vil du være med?
Send din ansøgning og CV senest den 2. marts 2026.
Har du spørgsmål til stillingen, er du velkommen til at kontakte:
Centerchef Jesper Horn Larsen på 32 89 03 22 eller
Souschef Grith Walentin Madsen på 32 89 15 80

Læs mere og søg stillingen på:
www.dragoer.dk/soegjob eller brug QR koden

Alt henvendelse: rs@teknovation.dk.

Få mere ud af de grønne værdier

- * Dokumenterede og deklarerede vækstmedier
- * Fri for ukrudt, urenheder og vækstsygdomme
- * Høj mikrobiel aktivitet
- * Landsdækkende levering

Hos Solum er naturens egne kredsløb vores faglige fundament.

Derfor har vi i mere end 30 år forædlet organiske restmaterialer til specialiserede jordprodukter med optimale vækstbetingelser. Skabt til professionelt brug i anlæg-, areal- og landskabsprojektering.

Få professionel rådgivning til dit næste projekt.

Kontakt
Claus Svenstrup Nielsen
Tel. 21 61 30 45
csn@solum.dk

Solum.dk